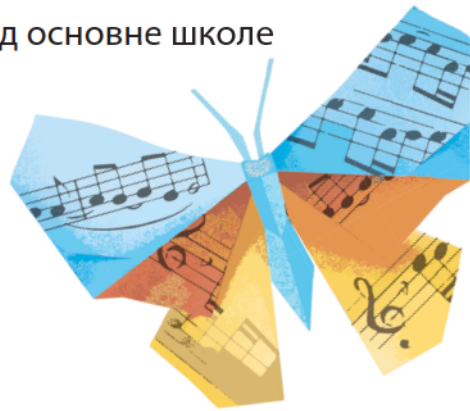

Магдалена Чукић Шепец

МУЗИЧКА КУЛТУРА 7

Уџбеник за седми разред основне школе

МУЗИЧКА КУЛТУРА 7

Уџбеник за седми разред основне школе

Редакција Фондације „Алек Кавчић“

Аутор Магдалена Чукић Шепец

Рецензенти проф. др Слободанка Антић,
Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Универзитет у Београду
мр Александар Митревски,
Висока школа струковних студија за образовање васпитача у Кикинди
Марија Гаљевић, ОШ „Милан Ракић“, Нови Београд
Тамара Кецман, ОШ „Бановић Страхиња“, Београд

Главни уредник Крста Поповски

Уредник Милана Поучки

Фотографије Shutterstock, wikipedia.org, commons.wikimedia.org, creativecommons.org

Лектура и коректура др Ана Мацановић, Институт за српски језик САНУ

Ликовни уредник Слађана Николић

Дизајн и прелом Ана Јовановић

Ортограф Слађана Николић

Издавач АрхивКњига д. о. о.
Љубостињска 2, Београд

За издавача Оливер Кавчић

Штампа ALPHA PRINT д. о. о., Земун

Тираж 20.000

Прво издање, 2024.

ISBN 978-86-6130-063-9

ISMN 979-0-9025309-4-1

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

37.016:78(075.2)

ЧУКИЋ ШЕПЕЦ, Магдалена, 1963-

Музичка култура 7 : уџбеник за седми разред
основне школе / Магдалена Чукић Шепец ;
[ортограф Слађана Николић]. - 1. изд. - Београд :
АрхивКњига, 2024 (Земун : Alpha print). - 124 стр. :
илустр. ; 29 cm

Тираж 20.000. - Музички речник: стр. 122-124. -
Библиографија: стр. 124.

ISBN 978-86-6130-063-9

ISMN 979-0-9025309-4-1

COBISS.SR-ID 160337673

Министарство просвете, науке и технолошког
развоја Републике Србије одобрило је овај
уџбеник за употребу у школама решењем број:
650-02-00242/2024-07 од 13. 12. 2024. године.

У графичкој реализацији уџбеника помогла:

Copyright © Фондација „Алек Кавчић“, Београд, 2024.

Водич	4
Реч аутора	6
МУЗИЧКЕ СВЕЧАНОСТИ	
Музичке свечаности	8
Фестивали	11
МУЗИЧКА РАДИОНИЦА	16
МУЗИЧКА ГРАМАТИКА	
Темпо и динамика	18
Ритам и ритмичке фигуре	20
Прост (једноставан) и сложен такт	24
Лествица	27
Канон	31
Мелодија	33
МУЗИЧКА РАДИОНИЦА	34
МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ	
Жичани инструменти	36
Гудачки инструменти	38
Музика за гудачке инструменте	41
Трзалачки жичани инструменти	48
МУЗИЧКА РАДИОНИЦА	54
МУЗИЧКА ИСТОРИЈА	
Барок – стилски правац	56
Вокално-инструментални облици барока	59
Инструментални облици барока	63
Композитори барока	67
Инструменти барока	73
МУЗИЧКА РАДИОНИЦА	75
Класицизам – стилски правац	76
Вокално-инструментални облици класицизма	79
Инструментални облици класицизма	82
Бечки класичари	87
Музички инструменти у класицизму	90
МУЗИЧКА РАДИОНИЦА	92
МУЗИЧКА ЕТНОГРАФИЈА	
Запевај, заиграј и засвирај	94
Песме настале у Првом светском рату	106
Развој српске црквене музике	109
МУЗИЧКА РАДИОНИЦА	114
МУЗИЧКА КУЛТУРА – МОЈА КУЛТУРА	115
ПРИЛОЗИ	
Композиције за певање и свирање	116
Композиције за певање и слушање путем QR кода	117
Композиције за слушање	118
Дневник слушања музике	120
Музички речник	122
Литература	124

КЉУЧНЕ РЕЧИ – сазнаћеш који су најважнији појмови који се помињу у лекцији

ПОНОВИ – питања и задаци који ће ти помоћи да провериш научено градиво

ВЕЋ ЗНАШ

– садржај помоћу којег ћеш обновити претходно стечена знања

ПРОНАЂИ НА ИНТЕРНЕТУ И ПРЕСЛУШАЈ

– упиши назив наведене композиције на некој од платформи за слушање музике, пронађи је и саслушај

НЕПОЗНАТЕ РЕЧИ

– кроз кратко објашњење ћеш се упознати с новим појмовима

ТРЗАЛАЧКИ ЖИЧАНИ ИНСТРУМЕНТИ

● харфа ● гитара ● мандолина

ВЕЋ ЗНАШ

Објасни како прелази три на трзачким жичаним инструментима. Зашто се илегално зову трзачки? Шта је пласирен?

ХАРФА

Харфа је некаки лерси жичани инструмент на коме се звук ствара скидањем жица прстима. Тело харфе има облик пространог овалара, у коме су вертикално смештене жице. За коју до жице су црвене боје, а жице за ногу су у плавој боји ради лакше оријентације при свирању. Један од уобичајених начина свирања на харфи је *лисанго* – брзо прелазачне жице прстима.

Делови харфе су:

Рам

Педали се налазе на постољу и има их осам – три за леву и четири за десну ногу. Могу се померати у три положаја и помоћу њих се мења висина тонава за пола степена навише или ниже од основног тона (жице се притиском на педалу продижу или скрате).

Жице су различите величине, а њихов број се креће између 46 и 48.

Постоље је основни део на којем лежи тело харфе.

Харфиста седи док свира и харфа му је ослоњена на десно колено и раме. На харфи се приликом свирања не користе мали прсти обе руке, већ се свира са четири прста. Слично клавиру, десна рука свира у високом регистру, а лева рука, која је слободнија, може да захвати и надуване жице, свирајући у дубоком регистру.

Бонифин концерт, П.К. Чајковски, Ђељко Штеинунчић

ПОНОВИ

- У којој врсти инструменталне музике се користе гудачки инструменти?
- Заокружи инструменте који се највише користе у симфоничкој инструменталној музици и имају велики број концертних композиција:

- Чарлс Миногу
- Исаак Перлман
- Мстислав Ростропович
- Нина Кавац
- Немања Радуровић
- Јо Јо Ма
- Стефан Маленковић
- Александар Шандић
- Ђовани Ботетини
- Максим Венгерер
- Језуа Манојини

- виолина
- виола
- виолончело
- контрабас

- у којој врсти музике се, осим уметничког и народног, могу користити гудачки инструменти?
- Повежи име извођача са гудачким инструментом на коме свира.

ГИТАРА

Гитара је жичани инструмент који се споменио већ у XIV веку у Шпанији као традиционални, народни инструмент. Гитара има шест жица које су на једном крају причвршћене чавицама, а на другом крају *кларофором*. Давно тело гитаре има сличности са гудачким инструментима, али на врату гитара има промене које омогућавају лакше свирање, јер је тачно означено где треба ставити прст да би се одсвирао одређени тон.

Основна жица, на којој се налази уметничка музика, *репс*, се свира прстима, односно жице се оцадира прстима. Глектум или тризлица користи се када се на гитари свира забавна, брза и цез музика и када је њена улога пратећа у оквиру ритам секција коју чине клавира, контрабас и бубњевци.

Триви виртуози на гитари појављују се у XVII веку. Још већу популарност гитара стиже у првој половини XIX века. Чрвени виолиниста тога доба, *Никола Паганини*, свирао је и гитари. Ипак, највише гласна гитара су популарни италијански композитори и гитаристи. Једном, *Франциско Тарета* је гитариста, професор гитаре и композитор уметничке музике XIX века. Имао је развијене концертне наступе, а осим сопствених композиција за гитари, гитарски репертоар је проширио и прерадио Шопенова, Бетовенова и Албаноова композиција. Један период живота Тарета је боравио у Гранади, где су га средњовековна тврђава и дворца маварских владара инспирисали да напише композицију за гитари *Сећање на Алхамбуру*.

Такође, *Андрес Сеговија* је један од највећих гитариста XX века. Он је поставио и унапредио технику свирања на гитари и развио гитари као концертни инструмент.

РЕШИ

Истражи где се налази Гранада и шта је Алхамбра. Како изгледа архитектура и живот у јужној Шпанији у XIII и XIV веку. Повежи композицију *Сећање на Алхамбуру* са Алхамбром.

РЕШИ

Прочитај опис гитаристе који је компоновао вођачку песму *Ту јерона*: Српски гитариста XX века, који је био и професор на Електротехничком факултету, утврдио је да се гитара уведе и учи у основној музичкој школи, развио је гитарску педагогију у Србији. Тај гитариста, чије име и презиме треба да напишеш на линији, позвао је Музичку академију у Сијени и био је учесник Алфреса Сеговије.

Испод фотографије напиши о коме је реч.

РЕШИ

Упореди различита извођача Базовог дела, наводи који ти се више допада и објасни зашто.

Контрабас се више користи као оркестарски инструмент, али се развиоом тежице свирања показао и као инструмент на коме се могу одсвирати и мелодијски развијена комада.

Ђовани Ботетини, композитор и виртуоз на контрабасу у XIX веку, истражило је гитачке технике свирања и композиције за контрабас и унапредио технику свирања. Виртуозитет који је Ботетини развијао на контрабасу поредили су са Паганинијевим на виолини.

Ђовани Ботетини,
Концерт за контрабас,
бр. 2, први став

Ријузо Кајија,
Интермеццо и
Тарантелла, оп. 9

Морис Равел,
Вимборво лет,
контрабас

ГУДАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ И КАМЕРНА МУЗИКА

ВЕЋ ЗНАШ

Прочитај се како се дели инструментална музика према броју извођача. Како се зове мања група инструменталиста која заједно свира?

Гудачки инструменти имају развијену литературу за разноврсне облике камерне саставе: гудачки дуо, трио, квартет, квинтет, секстет. Композитори различитих списних епоха радо компоновају за гудачке камерне ансамбле, а обзиром на то да су тонски врло уједначени и са великим извођачким могућностима.

Г. Ф. Хендл,
Ласонале,
гудачки квинтет

Лујвиг Бетховен,
Гудачки квинтет, оп. 3,
бр. 8, Ласонале

Франц Шуберт,
Гудачки трио
Б-дур, Д 471

Арнолд Шенберг,
Одзвона наћ,
гудачки секстет

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Поделите се на неколико група. Изaberите од поменутих музичких дела једно и представите га. Завршите да стеченом концертну и упореди са публикама са композитором и делом које ће слушати. Припремите публику за слушање.

РЕШИ – задаци помоћу којих ћеш утврдити знања

QR КОД – прочитај код и приступи преслушавању композиције или певај уз одређену мелодију

УРАДИМО ЗАЈЕДНО – активности и задаци који се раде у групи

СВИРАЈ – композиције које ћеш свирати

НАУЧИ ЈОШ
 Концертна сала која постоји и траје дужи од БЕМОС-а, а који представља истомесну сарадњу композитора, јесте Коларчева дворана. Дворана је име по Илији Милосављевићу Коларцу, српском трговцу и добротору. Илија Коларца је за живота основао Музички фонд, који је помазало књижевност и штампање књига на српском језику и ћириличном писму. Своју имовину оставио је српском народу. Универзитет Илије Милосављевића Коларца основан је 1878. године. Његова улога је била да развија науку и културу. Током година, Коларчева задужбина постала је значајно културно место Београда и Србије. У разговорном језику, Београђани од имовине Коларчеву задужбину зову по надимку Илије Милосављевића – Коларци.
 Зграда Коларчеве задужбине изграђена је 1932. године. Архитекта зграде је био Петар Бајковић, који је велику пажњу у изградњи посветио доброј акустичкој композици сале. Задужбина је отворена концертном биоградске филхармоније 4. фебруара 1932. године. У овој сали, поводом Београдске филхармоније, свирали су и знаменити симфониски оркестри из Беча, Нуринга, Берлина, Минхена, Дрездена, Москве, Кракова и Стокхолма.
 Задужбина Илије М. Коларца

НАУЧИ ЈОШ
 Београдска филхармонија је први концерт одржала 13. јуна 1923. године. Основан овог високог симфониског оркестра је српски композитор Славко Хрстић, који је био и први уметнички директор и директор новог оркестра.
 Славко Хрстић

РЕШИ
 Сети се ко је компоновао први балет у српској музици. Како гласи назив тог балета?
 Славко Хрстић

УРАДИМО ЗАЈЕДНО
 Овај групни рад може се паралелно припремати и објавити кроз презентацију и на часу информатике. Одређене се задаци на пет група. Свака група може имати до четири члана. Истражите и представите кроз видео презентацију о раду Београдске филхармоније.
 - Рад Београдске филхармоније од оснивања до почетка Другог светског рата;
 - Радна оркестра од 1945. до 1960. године;
 - Набавне године оркестра од 1960. до 1980. године;
 - Рад Београдске филхармоније у последње две деценије XX века;
 - Нове интерпретације и Београдске филхармоније.
 Уз историјске податке пронађите и представите звучне записе Београдске филхармоније.

Боже правде

Химна
 Музика: Димитри Јанко
 Текст: Јован Ђорђевић

Бо - же прав - де, Ти што ста - се од про - па - сти до - сад нас,
 чој и од - сад на - шт гла - се и од сад ми - бу - дај спас,
 Мо - ња ру - ком во - ди бра - ња, у - др - жа - но - сти срп - ске бра - де,
 Бо - же прав - де, кра - ње, срп - ске зе - мље, срп - ски род! срп - ски род!

Сложи српску браћу драгу на сваки динан спаван рад,
 спога биде пораз врагу, а најдичи српству град,
 Ниш на српској блати грани бријем слоге златан поод,
 Боже спаси, Боже храни српске земље, српски род! 2x

Ниш на српској ведро чело твој не падне нива грон,
 Благослови Србу село, поље, ниво, град и дош!
 Кад наступи борбе дана, а победој ми војак јод,
 Боже спаси, Боже храни српске земље, српски род! 2x

Из ирваног сиву гроба српске спаве нови сјај,
 Настало је ново доба, нову срећу, Боже дај!
 Отаџбину српску браниш нег мачем борбе вена,
 Боже спаси, Боже брани, моли ти се српски род. 2x

ПЕВАЈ – музичка дела која ћеш певати

Осим Вивалдија, значајан и изузетан виолиниста барока био је и виртуоз **Тузиге Тартини**. Он је усавршио технику свирања на виолине, продужио је гудале, основао је школу виолине и бавио се проучавањем хармоније и акустике кроз своје теоријске радове. Тартини је компоновао сонате, међу којима се истиче **Двојки Шрилер**. Легенда каже како је Тартинија у сну посетио сам Јако и одговорио му најбољом мелодијом коју је композитор покушао да записе када се пробудио. Напомену, та мелодија била је тек део онога што је чуо у сну.

РЕШИ
 Преступај сонату **Двојки Шрилер** Тузиге Тартинија и својом којом има ставова и у ову тему се ови изводе. Одреди у ком ставу солиста свира без инструменталне пратње клавира.
 Тузига Тартини, **Својки Шрилер**, соната за виолину

Још један италијански композитор и истакнути чимбалиста има своје место у бароку стилу, а његово име је **Доменико Скарлати**. Композовао је опере и ораторије, али је велики део окупса посветио и чимбалу. У бароку, чимбало постаје инструмент на коме се свира сопствена музика, а најчешћи музички облици су токате и фуге. Скарлати компоновао је велики број соната за овај инструмент. Његове сонате, за разлику од претходних поменутих соната, имају само један став, који има два дела и сваки део има знакове понављања. Неки музиколози Скарлатија сматрају осмишљеним свираним техником свирања на инструментима са диркама. Увео је свирање брзих пасаса, скоковите мелодијске линије, брзо понављање истог тона и укрштаније руку током свирања.
 музиколог – научник који истражује, анализира и проучава развој музичке уметности
 пасаж – низ тонова

НАУЧИ ЈОШ
 Скарлати се упознао и дружио са Хендриком, композитором о коме ће такође у оквиру ове лекције бити реч. На Војничком кардиналу 1705. године организовао је такмичење између два уметника у свирању на чимбалу. Није утврђено ко је већи виртуоз, али је учесна разлика у приступу свирању на чимбалу. Скарлати је водио рачуна о лепоти тона, а Хенди о пуноћи звука.

МУЗИЧКА РАДИОНИЦА – осмишљаваћеш, истраживаћеш и реализоваћеш различите активности у групи, уз помоћ наставника

МУЗИЧКА РАДИОНИЦА

БАРОКНИ КОНЦЕРТ

Поступак у радионици-часном раду:

1. Одређене се поделе на неколико група које имају за задатак да представе одређеног композитора избором различитих дела за слушање.
2. Група концерт припрема на часу. Концерт траје до 15 минута и све га чланови групе. Један члан у неколико реченица упознаје публику са животом композитора и његовим стваралаштвом. Остали чланови групе бирају по једно музичко дело и упознају публику са његовим музичким карактеристикама: којој врсти музике према извођењу дело припада и којима има ставова. Ученици описују дело и истичу његове важне карактеристике које публика треба да учини примљивом слушања. Дело се слуша поштоу интернет претраживања.

Материјал за рад:

- Животије одређених композитора
- Гугл и Јутуб претраживање
- Опште и историјске енциклопедије

НАУЧИ ЈОШ – информације намењене радозналим ученицима

Драги ученици,

Стигли сте до Музичке културе седмог разреда. Ове године можете постати члан парламента и предложити да се на великом одмору слуша нека добра музика и да сваке недеље друго одељење седмог разреда прави своју плеј-листу.

Седми разред ћемо почети музичким свечаностима и фестивалима које сте можда већ открили са другарима и о којима можете нешто и да испричате. Утврдићемо музичке појмове у оквиру Музичке граматике како бисте боље разумели и слушали музику. Звук жичаних инструмената чућемо у различитим музичким жанровима, а у Музичкој историји стижемо до барока и класике. У Музичкој етнологији ћемо открити нове народне песме, пробаћемо и нека нова кола и чути звук народних инструмената.

Већ су вам познате Музичке радионице у којима можете да обновите градиво, да се добро дружите у групи и откријете нека нова знања о музици. Надам се да ће садржај Музичке културе постати ваша култура у слушању и опхођењу једних према другима.

Истражујте и даље музички свет, откријте нове мелодије и ритмове и у популарној рок, поп, денс, реп и техно музици, али се увек сетите да је важно о чему и на који начин се пева. Будите пробирљиви и још више подигните лествицу музичког укуса!

Ауторка

МУЗИЧКЕ СВЕЧАНОСТИ

Сети се како смо развијали музички укус у шестом разреду. Певале су се народне и уметничке песме, слушали су се инструменти са диркама, пратили смо како пева човек средњег века, а како ренесансе.

Кроз лекцију Музичке свечаности упознаћеш који фестивали постоје у твом окружењу и шта на њима можеш да чујеш и откријеш. Време је да отвориш концертне дворане и у затвореном и на отвореном простору. Укључи се у музички живот своје школе, вароши или града. Откриј где се налазе концертни простори и ког дана у месецу излазе концертни програми. Покрени се и упознај различите врсте музике!

Научићеш и истражићеш:

- ♪ шта је свечаност;
- ♪ које свечаности у старом веку познајеш;
- ♪ зашто су рођендани и свадбе музичке свечаности;
- ♪ две важне свечане песме које учиш од првог разреда;
- ♪ шта су фестивали;
- ♪ ко је заслужан за важну концертну салу у центру Београда;
- ♪ који оркестар је прославио 100 година постојања у Београду;
- ♪ зашто излазимо сваког лета на Петроварадинску тврђаву;
- ♪ да ли је џез музика заједничка радост и Београда и Ниша;
- ♪ који фестивал уметничке музике је посвећен једном српском композитору;
- ♪ где може да се игра српско коло уз трубу.

МУЗИЧКЕ СВЕЧАНОСТИ

● свечаност ● химна

ВЕЋ ЗНАШ

Сети се ком богу су биле посвећене свечаности у старој Грчкој које су се сваког пролећа одржавале у Атини. Оне су трајале више дана и читав град је у њима учествовао. Певало се, свирало и плесало у част овог бога. Проглашавали су се и победници који су као награду добијали венац од бршљана.

Дионисијево позориште у Грчкој

Свечаност венчања

Свечаност је приредба која је посвећена обележавању битних догађаја, празника или важних личности. Она може бити везана за појединца, породицу, државу или религију. Такође, може бити део традиције, али се може увести и нова свечаност. Датум одржавања свечаности може, али и не мора, бити фиксиран.

Свечаност је чврсто повезана са музиком. Прослава рођендана уз песму *Данас нам је диван дан*, државне и спортске свечаности уз химну *Боже њравде*, школска слава уз *Светиосавску химну* показују да музиком можемо и да истичемо нешто што је важно. Музика има важну улогу у одрастању, школском животу и дружењу. Свечаност је када се дете роди, прославља рођендан, завршава школовање. Новогодишњи и божићни празници су мале музичке свечаности на којима певамо, плешемо и свирамо. Свадебни обичаји су породичне музичке свечаности и тада се такође слави уз музику.

ШКОЛСКЕ СВЕЧАНОСТИ

Химна је важна песма у музичким, спортским и друштвеним свечаностима. Почетак школске године је обележен државном химном *Боже њравде*, слава Светог Саве је обележена *Светиосавском химном*. Дан школе може бити обележен *Химном школе*.

Свака школска година има неколико музичких свечаности: Свети Сава – школска слава, Дан школе, новогодишња журка, одељенске забаве за крај школске године, матурске забаве као завршетак основне школе. То су школске свечаности у којима, осим музике и музичких извођења, има и драмских и плесних облика, као и ликовних садржаја у виду школских ликовних изложби или уређења сцене.

Концерт поводом обележавања Дана школе

Свечаност у школи

Боже правде

Химна

Музика: Даворин Јенко

Текст: Јован Ђорђевић

Andante maestoso

mf 1. Бо - же прав - де, Ти што спа - се од про - па - сти до - сад нас,
 чуј и од - сад на - ше гла - се и од сад нам бу - ди спас.
 Моћ-ном ру - ком во - ди, бра - ни бу - дућ - но - сти срп - ске брод,
f Бо - же, ~~ста-а~~ Боже, хра - ни, срп - ске зе - мље, срп-ски род! срп-ски род!

Сложи српску браћу драгу на свак дичан славан рад,
 слога биће пораз врагу, а најјачи српству град.
 Нек на српској блиста грани братске слоге златан плод,
 Боже спаси, Боже храни српске земље, српски род! 2x

Нек на српско ведро чело твог не падне гнева гром.
 Благослови Србу село, поље, њиву, град и дом!
 Кад наступе борбе дани, к победи му води ход.
 Боже спаси, Боже храни српске земље, српски род! 2x

Из мрачнога сину гроба српске славе нови сјај.
 Настало је ново доба, нову срећу, Боже дај!
 Отаџбину српску брани пет вековне борбе плод.
 Боже спаси, Боже брани, моли ти се српски род. 2x

Химна Светом Сави

Записао:
Корнелије Станковић

Свечано

f у - скли-кни - мо с љу - ба - вљу све - ти - те - љу,
срп - ске цр - кве и шко - ле све - ти - тељ - ској

mp Са - ви, Та - мо вен - ци, та - мо сла - ва,
гла - ви. где ј'наш срп - ски па - стир Са - ва.

mf Пој - те му, Ср - би, пе - сму и у - трој - те!

Благодарна Србију,
Пуна си љубави
Према својој пастири
Светитељу Сави.
Цело Српство слави славу
Свога оца Светог Саву.
Појте му Срби,
Песму и утројте!

Да се српска сва срца
С тобом уједине,
Сунце мира, љубави,
Да нам свима сине,
Да живимо сви у слози,
Свети Саво, ти помози,
Почуј глас свог рода,
српскога народа!

Пет векова Србин је
У ропству чамео
Светитеља Саве
Име је славио.
Свети Сава Србе воли
И за њих се Богу моли.
Појте му Срби,
Песму и утројте!

Црква и Храм Светог Саве на Врачару

Важно је да научиш да у својим свечаностима бираш добру музику. Сети се да смо у шестом разреду говорили о добром укусу и како се он полако гради кроз упознавање музичког језика и континуирано слушање музичких примера различитих музичких жанрова. Слушај и примети да није све што се нуди кроз различите медијске програме, друштвене мреже или музичке претраживаче – музика. Кроз предмете као што су Музичка и Ликовна култура откриваш вредна уметничка дела и њихове ствараоце.

ПОНОВИ

1. Објасни реч свечаност.
2. Напиши у свесци музичке предлоге за новогодишњу школску прославу.

ФЕСТИВАЛИ

- фестивал ● БЕМУС ● *Eizi* ● Београдски џез фестивал
- Нишвил ● Мокрањчеви дани ● Драгачевски сабор трубача

Фестивал је јавна свечана приредба која може представљати само једну уметност или више њих, те тако постоје: музички, позоришни, филмски или фестивал игре. Фестивал има утврђен датум дешавања, траје више дана и има унапред одређен програм.

Музичке свечаности могу се организовати и као фестивали. Тада се у одређеном делу године, обично на неколико дана, организују **концерти** одређеног музичког жанра или неколико музичких жанрова заједно. Концерти могу бити одржани у концертним салама, али и на отвореном простору. Музички фестивал се публици представља кроз музички програм, у коме се наводе имена извођача и композиције које они изводе.

Концерт на отвореном

НАУЧИ ЈОШ

Једна од важних музичких свечаности која се од 1982. године одржава сваког 21. јуна јесте Светски дан музике. Прва прослава Дана музике одржана је у Паризу 21. јуна 1982. године. Од тада се сваке године у јуну слави музика. Свира се на различитим местима, а концертни подијуми постају паркови, градски тргови и улице, музејски простори, библиотеке, те школска дворишта. Свирају ученици, професори, познати и непознати, а идеја је да се музика слави извођењем. Изводе се различити музички жанрови, али највећи део концерата је посвећен уметничкој музици.

Београдска филхармонија у Смедереву (21. јун 2011), Светски дан музике

Београдске музичке свечаности су важне музичке свечаности за Србију и Београд. Од почетних слова имена **Београдске музичке свечаности** настала је скраћеница **БЕМУС**, како најчешће зовемо овај фестивал. БЕМУС траје више од пола века, тачније, основан је 1969. године. То је фестивал уметничке музике који има дугу традицију и велики списак значајних солиста, камерних састава, оркестара и хорова који су на њему наступали. Први БЕМУС отворен је звуком фанфара и на њему је свирала Београдска филхармонија, којом је дириговао Живојин Здравковић.

БЕМУС, 40 година

Концерт Београдске филхармоније

НАУЧИ ЈОШ

Концертна сала која постоји и траје дуже од БЕМУС-а, а која представља окосницу одржавања концерата, јесте Коларчева дворана. Добила је име по Илији Милосављевићу Коларцу, српском трговцу и добротвору. Илија Коларац је за живота основао Књижевни фонд, којим је помагао књижевност и штампање књига на српском језику и ћириличком писму. Своју имовину оставио је српском народу. Универзитет Илије Милосављевића Коларца основан је 1878. године. Његова улога је била да развија науку и културу. Током година, Коларчева задужбина постала је значајно културно место Београда и Србије. У разговорном језику, Београђани од милоште Коларчеву задужбину зову по надимку Илије Милосављевића – *Коларац*.

Зграда Коларчеве задужбине изграђена је 1932. године. Архитекта зграде је био Петар Бајаловић, који је велику пажњу у изградњи посветио доброј акустици концертне сале. Задужбина је отворена концертом Београдске филхармоније 4. фебруара 1932. године. У овој сали, поред Београдске филхармоније, свирали су и значајни симфонијски оркестри из Беча, Њујорка, Берлина, Минхена, Дрездена, Москве, Кракова и Стокхолма.

Задужбина Илије М. Коларца

НАУЧИ ЈОШ

Београдска филхармонија је први концерт одржала 13. јуна 1923. године. Оснивач овог важног симфонијског оркестра је српски композитор Стеван Христић, који је био и први уметнички директор и диригент новог оркестра.

Стеван Христић

РЕШИ

Сети се ко је компоновао први балет у српској музици. Како гласи назив тог балета?

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Овај групни рад може се паралелно припремати и обликовати кроз презентацију и на часу информатике. Одељење се подели на пет група. Свака група може имати до четири члана. Истражите и представите кроз видео презентацију развој Београдске филхармоније:

- Рад Београдске филхармоније од оснивања до почетка Другог светског рата;
- Развој оркестра од 1945. до 1960. године;
- Најбоље године оркестра од 1960. до 1980. године;
- Рад Београдске филхармоније у последње две деценије XX века;
- Нови миленијум и Београдска филхармонија.

Уз историјске податке пронађите и представите звучне записе Београдске филхармоније.

Егзит фестивал се одржава од 2001. године у Новом Саду на Петроварадинској тврђави током јула. Као што и сам назив фестивала сугерише, *Егзит* се одржава на отвореном. Намењен је младој публици која слуша популарну музику. Сличан фестивал постоји у Мађарској – *Зиџеџи*, и у Великој Британији – *Гласџонбери*. Занимљиво је да се концертни наступи одвијају истовремено на великом броју бина и на њима се изводи популарна музика свих жанрова. *Егзит* је добитник више европских фестивалских награда и посетило га је неколико милиона људи из више од стотину земаља света.

На *Егзит*у се појављују позната имена главне музичке сцене, али и мање познати музичари који изводе алтернативну музику и различите музичке правце. До сада су на *Егзит*у наступали познати солисти или групе светски популарне сцене као што су: Иги Поп, Фетбој Слим, Пети Смит, Били Ајдол, Давид Гета, Мартин Герикс, Ник Кејв, Продиџи, Ганс ен' роуиз, Авичи, Арктик манкиз, Вајт страјпс и Ману Чао, те домаћа имена: Партибрејкерси, Деца лоших музичара, Марчело, Ортодокс Келтс, Артан Лили, Ван Гог, Рамбо Амадеус, Блок аут, Нежни Далибор, Ана Поповић и други.

Fatboy slim,
Weapon of Choice

Exit 2018, David Guetta,
Like I do Live

Exit festival,
Партибрејкерси,
Улични ходач

Orthodox Celts,
Rocky road to Dublin

Београдски џез фестивал је одржан у октобру 1971. године. БЕМУС је већ постојао, а сада се поред уметничке музике придружила и узбудљива сцена џез музике. Дом омладине и Дом синдиката (данас се зове МТС дворана) места су где су се изводили први џез концерти. Дјук Елингтон, Мајлс Дејвис, Стен Геџ, Чик Корија, Херби Хенкок, Нина Симон и Диззи Гилепси су важна имена у историји џез музике која су свирала на овом фестивалу.

РЕШИ

До следећег часа преслушај поменуте домаће и стране извођаче. Предложи појединце или групе које би биле твој избор и опиши и представи њихову музику. Објасни зашто волиш да слушаш изабрану музику.

17. Београдски џез фестивал

30. Београдски џез фестивал

Петроварадинска тврђава на којој се одржава *Егзит* фестивал

Дјук Елингтон

Нина Симон

Извођачи на Нишвил фестивалу

Нишвил је име џез фестивала основаног 1995. године у Нишу. Фестивал је сличан *Ејзиџу* по организацији концерата. Наиме, одржава се на Нишкој тврђави, али и ван ње, на више локација у граду. Има већи број концертних бина на којима се изводе класичне џез форме или се спаја традиционална џез музика са народном музиком различитих делова света.

Стјепко Гут,
Нишвил 2013.

Васил Хаџиманов бенд,
Нишвил 2013.

**Нишвил 2011,
Земља Грува**

беседа – говор на одређену тему
натпевавање – такмичење у певању

Музички фестивал **Мокрањчеви дани** посвећен је Стевану Стојановићу Мокрањцу, једном од најзначајнијих српских композитора. Овај фестивал се организује од 1966. године, сваког септембра у источној Србији, у Неготину, родном месту овог уметника. Отварање почиње беседом у част Мокрањца и извођењем *Шестије руковети*, посвећене Хајдук Вељку. Важан део фестивала представља и натпевавање хорова, који у свом концертном наступу обавезно морају да изведу и једну Мокрањчеву хорску композицију. Поред уметничке музике, на *Мокрањчевим данима* могу се чути и џез обраде песама из Мокрањчевих руковети, али и популарне нумере из домаћих и страних мјузикала, на пример *Марџонци џрче џочасни круј* или *Коса*. Концерти се одржавају и у затвореним и на отвореним просторима.

Хорски наступ

Све док је твог благог ока,
53. Мокрањчеви дани

Хор АКУД Лола, **Многаја љета,**
54. Мокрањчеви дани

Сабор трубача у Гучи

Гуча је варошица у Драгачеву, у западној Србији, у којој је 1961. године основан **Драгачевски сабор трубача**. Сабор је до XXI века неговао фолклорну традицију и праксу свирања на соло труби и у фолклорним дувачким ансамблима. Уз музику се певало, приказивала се најлепша народна ношња, организовале су се саборске игре и за млађи и за старији нараштај, излагале су се народне рукотворине, пољопривредни производи, а у вечерњим сатима се организовало народно весеље. Фестивал се у новије доба зове и **Гуча фестивал**. У такмичарском делу фестивала бира се најбољи дувачки оркестар и солиста на труби.

У шестом разреду је наглашено колико је важно да развијаш музички укус. Већ ти је јасно да је, због опште културе и разумевања различитих ствари, неопходно да упознаш традицију српске народне и уметничке музике. Фестивали уметничке музике ти могу помоћи да откријеш различита уметничка дела, зато изненади родитеље и наставнике и затражи да организовано одеш на неки концерт. Изабери према програму који се објављује у медијима шта би ти било најинтересантније за слушање. С одређеном музиком и композитором можеш се упознати и преко музичких интернет претраживача и на тај начин имаш прилику да одабереш концерт који ћеш слушати. Развијај свој музички укус слушајући вредна и различита дела. Отвореност за различите музичке правце доноси могућност и да откријеш музику уз коју желиш да славиш рођендан или правиш новогодишњу прославу у школи. Организуј одељење и нека свако предложи своју топ листу. Затим се договорите око песама које сви желите да слушате на школској музичкој свечаности. Важно је да изаберете добру, квалитетну музику. Нарочито обратите пажњу на текст и мелодију песама. Бирајте и популарну музику која не пропагира примитиван начин понашања, агресивну комуникацију и лоше расположење.

ПОНОВИ

1. Објасни шта је фестивал.
2. Заокружи два фестивала уметничке музике:
  - а) БЕМУС;
  - б) *Ејзиџи*;
  - в) Гуча;
  - г) *Мокрањчеви дани*.
3. Наведи имена фестивала који се одржавају на отвореном.
4. На часовима географије обрати пажњу на карту Србије и обележи градове у којима се одржавају музички фестивали. Уколико је потребно, користи интернет претраживаче који ће ти у томе помоћи.

МУЗИЧКА РАДИОНИЦА

СВЕЧАНОСТ ИЗ СНОВА

Поступци у радионичарском раду:

1. Одељење се подели на две групе.

- Једна група истражује и представља *Вугсџок*, фестивал рок музике одржан 1969. године. Потребно је написати причу о овом фестивалу, месту где је одржан, музичарима који су наступали, музици која се изводила и објаснити зашто се овај фестивал уписао у историју рок-енрол музике.
- Друга група истражује и представља *Арсенал фесџ*, музички фестивал који се од 2011. године одржава у Крагујевцу, граду у централном делу Србије.

45 мин.

2. Свака група има до 15 минута да представи своје радове. Радови се могу излагати усменим путем или се може направити презентација у *PowerPoint*-у или користећи *Prezi*.

30 мин.

3. Радионица се завршава дискусијом, односно разменом мишљења на тему: како музичке свечаности – фестивали – могу да утичу на популаризацију уметности, културе и заједништва. Из сваке групе се одреди по један члан који ће водити и усмеравати дискусију.

15 мин.

Правила понашања у групи:

- Сарадња је најважније правило рада у групи.
- Поштујемо међусобне разлике и учимо једни од других.
- Помажемо једни другима у савладавању проблема на које наилазимо у раду.

Правила понашања приликом дискусије:

- Чланови сваке групе наизменично размењују мишљење.
- Чланови који представљају групу усмеравају разговор и дају реч говорнику.
- Није допуштено прекидати онога који говори или му упадати у реч. Мора се сачекати да говорник каже своје мишљење, а затим следи одговор.
- Најважније правило: сваки говорник се мора уважити и свако има право да говори.

МУЗИЧКА ГРАМАТИКА

Граматика је наука о језику и његовим правилима. Она ти помаже да упознаш његове тајне, те да откријеш уметност писања и доброг изражавања. Све то изучаваш на једном од најважнијих предмета у школи – Српском језику.

Основе писмености учиш и на предмету Информатика и рачунарство. У седмом разреду сазнаћеш како изгледа програмски језик и како се користи, како можеш да пронађеш и отклониш програмске грешке, шта значи складиштити у облаку, како направити и уредити дигиталне садржаје који користе текст, слику, анимацију или табелу. Важно је да добро упознаш граматику дигиталног језика. Она ће ти помоћи да прецизно формулишеш питања, али и да добијеш тачан одговор.

Музичка писменост је пак повезана са извођењем и слушањем музике. На часовима Српског језика помињеш различите врсте реченица, док ћеш се на часовима Музичке културе упознати са мелодијама различитог карактера, дужине и боје. Зареци, тачке и везници у језичкој граматици су у музици ритмичке фигуре у једноставним и сложеним тактовима. Врсте такта, јединице које се броје, дводелни или троделни ритам дају посебан карактер сваком музичком делу. Лествице, темпа и динамичке промене су придеви који описују и истичу посебан карактер мелодије, а све ово важно је да усвојиш како би уживање у музици било потпуно.

Научићеш и истражићеш:

- ♪ посебне изразе који прецизирају брзину извођења композиције;
- ♪ динамичку скалу од најтише до најјаче;
- ♪ придеве који прецизирају динамичке нијансе;
- ♪ фигуре попут синкопе, триоле и пунктиране ноте;
- ♪ једноставне и сложене тактове;
- ♪ мешовите тактове у народним песмама;
- ♪ Де-дур лествицу и њене карактеристике;
- ♪ канон као једногласну песму и канон који уводи вишеглас;
- ♪ мелодију као реченицу која даје карактер делу.

ТЕМПО И ДИНАМИКА

● темпо ● динамика

ВЕЋ ЗНАШ

Повежи именице са основним музичким елементима.

јачина

темпо

брзина

динамика

Темпо и **динамика** су важни музички елементи у сваком музичком делу. Помоћу њих композитор гради карактер дела, истиче мелодије које су му важне или дочарава одређени садржај. Основна подела темпа и динамике изгледа овако:

Темпо			Динамика	
Спор	Умерен	Брз	Тихо	Гласно

У оквиру сваке поделе постоји више **ознака** за различите нијансе или нивое темпа, односно динамике.

РЕШИ

Распореди у табели, према брзини, три ознаке за темпо: *Vivo* – живо, *Largo* – широко, *Allegretto* – доста окретно.

Темпо		
Спор	Умерен	Брз
<i>Adagio</i>	<i>Andante</i>	<i>Allegro</i>
<i>Lento</i>	<i>Moderato</i>	<i>Presto</i>

Темпо се може мењати током трајања композиције тако што се убрзава или успорава. Тада се користе посебни изрази:

Темпо	Италијански назив
постепено убрзавање	<i>accelerando</i>
постепено успоравање	<i>ritenuto</i>

За ближе одређење брзине темпа у музичком запису користе се и придеви који се додају испред ознака за темпо:

Реч	Како се чита	Превод
<i>molto</i>	молто	много
<i>poco</i>	поко	мало
<i>piu</i>	пју	више
<i>meno</i>	мено	мање

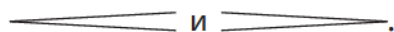
Основне динамичке промене: *piano* – тихо и *forte* – гласно имају различите степене јачине:

Тихо		Гласно	
<i>pianissimo possibile (ppp)</i>	најтише, колико је могуће	<i>mezzoforte (mf)</i>	средње јако
<i>pianissimo (pp)</i>	најтише	<i>forte (f)</i>	јако
<i>piano (p)</i>	тихо	<i>fortissimo (ff)</i>	најјаче
<i>mezzopiano (mp)</i>	средње тихо	<i>fortissimo possibile (fff)</i>	најјаче, колико је могуће

И у динамици постоје придеви који прецизније описују динамичке нијансе:

Реч	Како се чита	Превод
<i>piu</i>	пју	више
<i>meno</i>	мено	мање
<i>sempre</i>	семпре	непрестано

Постепени прелаз из **p** динамике у **f** означава се изразом *crescendo* (крешендо), а супротан прелаз из **f** динамике у **p** *decrescendo* (декрешендо). Прелаз се могу представити и знацима за веће и мање:

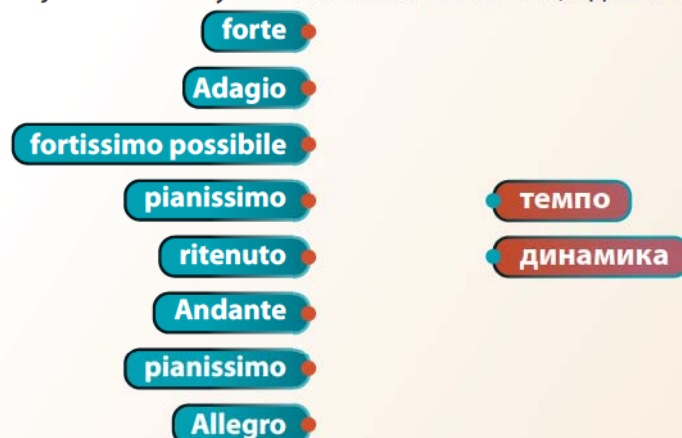
УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Одељење се подели у четири групе. Свака група треба да одабере песму коју знају да отпевају сви чланови. Задатак групе је да промени карактер одабране песме на тај начин што ће извршити измену оригиналног темпа и динамике. На крају је потребно да свака група изведе песму у оригиналном темпу и динамици, као и њену варијацију.

ПОНОВИ

1. Правилно сврстај и повежи музичке ознаке са темпом, односно динамиком.

2. Напиши значења наведених музичких израза за динамику и темпо.

piu forte _____

sempre pianissimo _____

un poco Allegro _____

sempre piu Allegro _____

poco crescendo _____

РИТАМ И РИТМИЧКЕ ФИГУРЕ

● триола ● синкопа ● пунктирана нота

ВЕЋ ЗНАШ

Сети се да у математици сваки број, осим нуле, можеш да поделиш. Исти принцип користиш и у ритму, где делиш различите нотне вредности. Која се ритмичка фигура добија када осмину поделиш на три дела једнаког трајања? Напиши назив ритмичке фигуре и пронађи је у нотном тексту.

Триола је неправилна ритмичка фигура. Поред осминске триоле у музици се користи и шеснаестинска триола. Она настаје тако што једну осмину поделима на три једнака дела:

Играле се делије

Текст: Милорад Петровић Сељанчица
Музика: Божидар Јоксимовић

Andantino

Свира фрула из дола,
Фрула мога сокола; 2x
Ситно коло до кола
Вило се до Стамбола. 2x

ВЕЋ ЗНАШ

♩ Како се зове ритмичка фигура која садржи три тона, од којих је средњи дужи од два која га окружују? При томе су наглашени и први и други тон.

Зове се _____.

Стеван Стојановић
Мокрањац, *На ранилу*

На ранилу

Vivace

Стеван Стојановић Мокрањац

pp По - ра - ни - ле де - вој - ке, Је - ло ле, Је - ло,
По - ра - ни - ле на во - ду, Је - ло ле, Је - ло,
Ал' на во - ди је - лен - че, Је - ло ле, Је - ло,

rit.
p до - бра де - вој - ко. Ро - гом во - ду му - ћа - ше,
до - бра де - вој - ко.
до - бра де - вој - ко.

a tempo
Је - ло ле, Је - ло, до - бра де - вој - ко.

rit.
А о - чи - ма би - стра - ше,

f Је - ло ле, Је - ло, до - бра де - вој - ко.

Скот
Џоплин,
Maple leaf rag
(Простирка
од јаворовог
листа)

Ритмичка фигура **синкопа**, која се састоји од три тона (погледај други такт песме *На ранилу*), од којих су први и други тон наглашени, може настати спајањем шеснаестина, осмина и четвртина. Синкопу проналазимо у народној, уметничкој, али и џез музици. Често се у мелодији џез музике може чути низ синкопа.

ВЕЋ ЗНАШ

Како користимо тачку у математици или тексту било ког језика, а како у музичком запису? Сети се колико правих можеш да нацрташ кроз једну тачку. Чиме се завршава обавештајна реченица? Чему служи тачка у музици? Да ли она продужава или скраћује трајање тона?

Јесење лишће

Moderato

Јозеф Хајдн

ВЕЋ ЗНАШ

Сети се да тачка продужава ноту или паузу за пола вредности њеног трајања и да се нота са тачком зове пунктирана нота или пауза.

Такође знаш и за корону која може да продужи трајање ноте или паузе. Обележава се изнад ноте или паузе полукругом у коме се налази тачка. Корона се најчешће јавља на крају мелодије, завршетку одређеног дела унутар композиције или на крају композиције.

РЕШИ

Погледај нотни запис песме *Јесење лишће* и направи анализу песме тако што ћеш уписати одговоре на листу захтева.

Анализа песме

Предзнак	Врста такта	Јединица бројања	Лествица	Темпо	Динамика	Ритмичке фигуре

РЕШИ

Препознај и заокружи у нотном запису тема првог и другог става *Мале ноћне музике* следеће ритмичке фигуре: триолу, синкопу и пунктирану ноту.

Волфганг
Амадеус
Моцарт,
*Мала ноћна
музика*

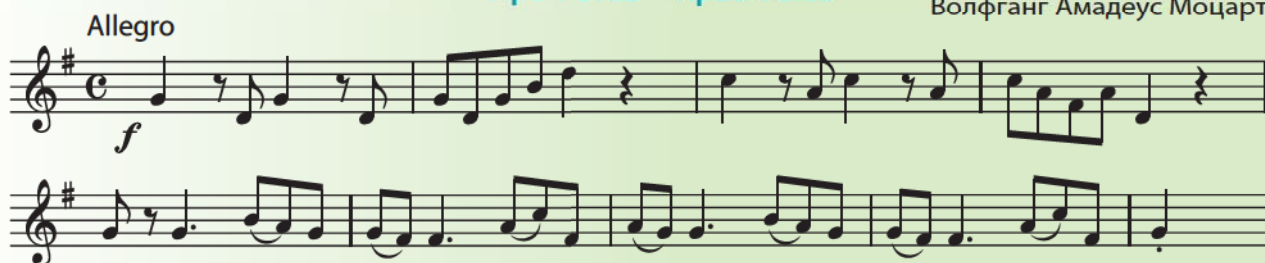

Мала ноћна музика

Први став – прва тема

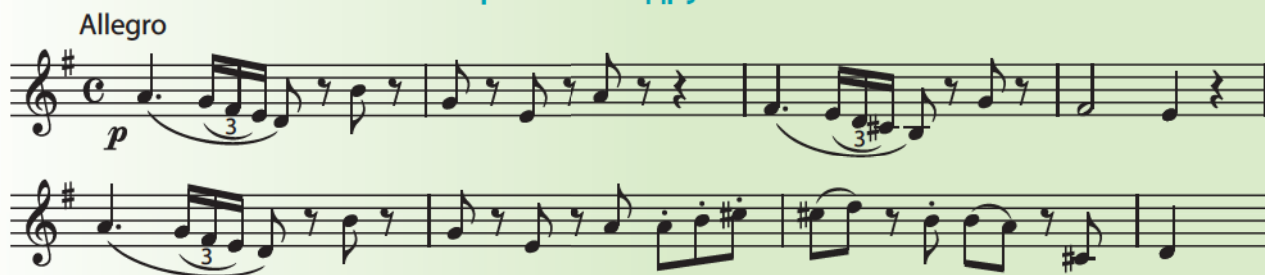
Волфганг Амадеус Моцарт

Allegro

Први став – друга тема

Allegro

ПОНОВИ

1. Напиши и изведи ритмичке линије у којима се користи пунктирана нота, синкопа и триола.
2. Одабери једну ритмичку линију и изведи је уз Орфове инструменте.

ПРОСТ (ЈЕДНОСТАВАН) И СЛОЖЕН ТАКТ

● наглашен део такта ● ненаглашен део такта ● такт $\frac{6}{8}$

ВЕЋ ЗНАШ

Сети се како се зове простор између две тактне црте. Шта означавају два броја у облику разломка која се пишу иза виолинског кључа на почетку сваке композиције?

Најмањи део музичке композиције зове се такт. Сваки такт почиње наглашеним делом и зато се зове **наглашен тактов део**. За њим следи **ненаглашен тактов део**. У зависности од тога колико је наглашених делова у такту, они се деле на **просте** и **сложене** тактове. Прости тактови могу бити дводелни или троделни, односно имају један наглашен део. Сложени тактови имају најмање два наглашена дела. Ако анализирамо сложен такт, приметимо да се састоји од више спојених простих тактова.

РЕШИ

Анализирај песму *Циц* Александра Јовановића тако што ћеш исправно попунити табелу.

Циц

Александар Јорговић
Текст: Бранко Радичевић

Moderato

f Ал' се не - бо о - сме - хи - ва, ал' се ре - ка пла - ви,
а ри - бар - че у чун сни - ва ја - сно ко на ја - ви.

Анализа песме

Предзнак	Врста такта	Јединица бројања	Темпо	Динамика	Ритмичке фигуре

ТАКТ $\frac{6}{8}$

ВЕЋ ЗНАШ

Упиши врсту такта на почетку ритмичке линије и заокружи да ли је такт прост или сложен:

а) прост такт; б) сложен такт.

Такт $\frac{6}{8}$ се тактира на два потеза: по три осмине на сваком.

РЕШИ

Прво прочитај текст песме *Чежња за пролећем* В. А. Моцарта у написаном ритму два пута, а затим научи да је певаш.

Чежња за пролећем

Волфганг Амадеус Моцарт

Moderato

mp О, ма - ју дра - ги, до - ђи, о - ли - стај гра - не све, уз
 по - ток би - стри по - ђи, про - бу - ди љу - би - це, *mf* јер
 ми би та - ко ра - до већ гледа - ли цве - так цваст, *mp* о
 дра - ги ма - ју, ра - до у - жи - ва - ли ле - пе ше - тње сласт.

Ти дођи и учини да цвате цели крај,
 ти сунце топло сини, нек леп нам буде мај.
 Ах, дођи и понеси нам ружа прегршт сву,
 славуја нам донеси и његову милу песмицу.

У народној и уметничкој музици налазимо и **мешовите сложене тактове**. Они су састављени од простих дводелних и троделних тактова.

РЕШИ

- Такт $\frac{5}{8}$ је састављен од којих простих тактова?
 $\frac{5}{8} =$ _____
- Један троделни и колико дводелних тактова чини такт $\frac{7}{8}$?
 $\frac{7}{8} =$ _____

Ајде, Јано

Умерено

Народна песма

Ај - де, Ја - но, ко - ло да и - гра - мо. Ај - де, Ја - но,
 ај - де, ду - шо, ко - ло да и - гра - - - мо.

Ајде, Јано, коња да продамо.
 Ајде, Јано, ајде, душо, коња да продамо. 2x
 Да продамо, само да играмо,
 да продамо, Јано душо, само да играмо! 2x

Ајде, Јано, кућу да продамо.
 Ајде, Јано, ајде, душо, кућу да продамо. 2x
 Да продамо, само да играмо.
 Да продамо, Јано душо, само да играмо. 2x

ПОНОВИ

1. Од понуђених тактова заокружи просте тактове:

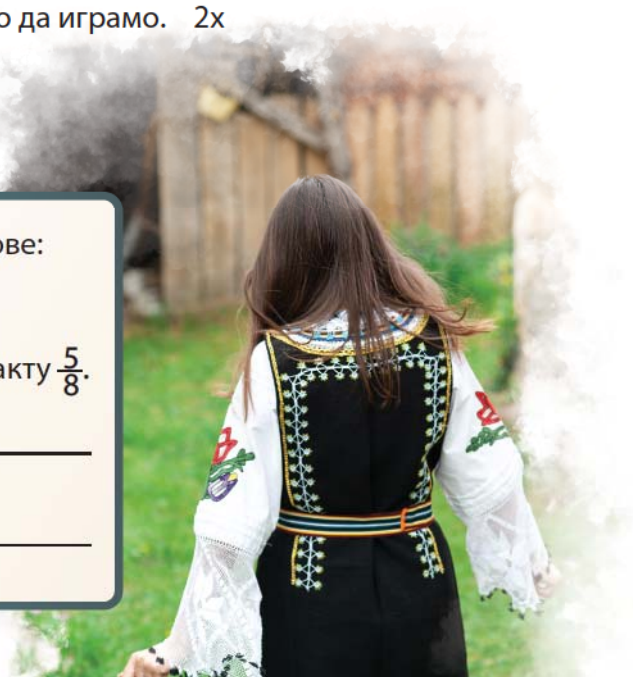
$\frac{2}{4}$ $\frac{4}{4}$ $\frac{6}{8}$ $\frac{3}{4}$ $\frac{3}{8}$ $\frac{4}{8}$

2. Напиши ритмичку линију од шест тактова у такту $\frac{5}{8}$.

ЛЕСТВИЦА

● дурске лествице ● молске лествице ● Де-дур

ВЕЋ ЗНАШ

🎵 Пажљиво прочитај текст. Попуни празна места предложеним именицама тако да реченице буду тачне, а да читав читав текст добије смисао.

- Именице: ступањ, тонова, дурског, осми, ступањ, степена, пентатонске, осам, мелодијски, октаву, лествица, место, веку, молске.

Од сваког тона може да се изгради лествица. Прве лествице су имале пет _____ и зато су се називале _____. У старом _____ граде се прве лествице које су претеча данашњим. Лествица представља низ од _____ тонова поступно поређаних по висини, седам тонова је различито а _____ тон је поновљен први, али за _____ више. Лествица добија име по првом тону, абecedом. Сваки тон лествице има своје _____. То место се зове _____. Лествице се разликују по распореду целих _____ и полустепена. Разликујемо три типа _____ лествице: природни, хармонски и _____.

Тоналитет неке композиције чине тонови одређене лествице и трозвучи (акорди) изграђени на тим тоновима. Музички стилови XVII и XVIII века, барок и класицизам, изграђени су на употреби дурских и молских тоналитета. Тоновни **дурске лествице** боје музичко дело ведрином, јачином и стабилношћу, а тонови **молске лествице** уносе меланхолију, тугу, драматику и напетост.

РЕШИ

У музичким примерима који следе откриј у којим тоналитетима су компоноване песме:

Ричард Чарлс Роџерс, *Солмизација*;

Лудвиг ван Бетовен, *Пјичија ѿуја*;

Волфганг Амадеус Моцарт, „Арија Папагена”.

Како би ти било лакше, обрати пажњу на предзнаке који се појављују у музичком тексту, а пажљиво погледај и којим тоном почиње и завршава песма.

- Упиши на линији испод сваке песме назив тоналитета и лествични низ тонова.

Солмизација

Весело

Ричард Чарлс Роџерс

mf До нам же-ли до-бар дан, Ре у ре-ду че-ка сам, Ми је то смо
 е - то ми, Фа је фа-зон зна-мо сви, Сол, то сол-ми-зи-рам ја,
 Ла је ла-ђа сва-ко зна, Си нам ти-хо ка-же то да је и-зна ње-га
 1. До, Сол, Ми, Ре. 2. До, До, Ре, Ми, Фа, Сол, Ла, Си, До, Сол, До.

Птичја туга

Moderato

Лудвиг ван Бетовен

О ка-жи ма-ла пти-цо ти што пе-ваш ту-жно то и
 о - ко гне-зда жа-ло-сно ти ле-тиш на - о - кол'? Да
 зна-деш ми - ло де - те ти што ту - га је и јад, у-
 кра-ден ми је ма - ли птић стог' ма - ти пла - че сад.

И гнездо је разорено,
 мој мали, скромни дом.
 Ја живет' више не волим
 у свету злобном том.

То чуо дечак обесни,
 за чин тај би га срам.
 Он гнездо брзо поправи
 и птића врати сам.

Арија Папагена

Волфганг Амадеус Моцарт,
опера *Чаробна фрула*

Allegretto

p Ко пти-чар ја сам сву-да знан, јер пти-це ло-вим це-ли дан, по
 шу-ми ве-дар лу-там ја, и стар и млад ме до-бро зна. На
 ма-мац и на зви-ждук мој до-ле-ти пти-ца чи-тав рој. Чим
 зви-знем, тад за је-дан трен до-ле-те пти-це и мој су плен.

ДЕ-ДУР

ВЕЋ ЗНАШ

Заокружи у којој се лествици као предзнак појављује повисилица *fis*:

- а) Це-дур; б) Еф-дур в) Ге-дур.

Први и последњи тон **Де-дур** лествице је тон *ge*. Она има исти распоред степена и полустепена, као и претходне дурске лествице које певаш од петог разреда: Це-дур, Еф-дур, Ге-дур. Да би распоред степена и полустепена остао исти, Де-дур лествица, осим повисилице *fis*, добија још једну повисилицу – *cis*. У „Оди радости“ Лудвига ван Бетовена лествица Де-дур је изабрана да звучно истакне позитивне идеје о слободи и једнакости.

I II III IV V VI VII I
 d e fis g a h cis d

РЕШИ

Слушај четврти став *Девеџе симфоније*, погледај нотни запис „Оде радости“ и одговори на следећа питања:

- Који инструменти изводе главну мелодију песме на почетку четвртог става?
- Који глас уводи главну тему „Оде радости“ на почетку?
- Који инструменти прате и подржавају песму?

Лудвиг ван Бетовен,
Девета симфонија,
четврти став,
Ода радости

РЕШИ

Прочитај текст песме „Ода радости“, затим је изведи у ритму и на крају је отпевај по нотном запису. Када то урадиш, анализирај песму тако што ћеш поупунити табелу исправним одговорима.

Ода радости

Maestoso (Величанствено)

Лудвиг ван Бетовен,
Девеџа симфонија, четврти став

mf Ра-дост и - скра све ле - по - те, кће - ри из Е - ли - зи - ја,
о - пој - на ти моћ кра - со - те уз - ви - ше - на ми - си - ја.
p Тво - је сно - ве ве - жу ни - ти што ра - ста - ви мо - да зла, сви
mf ће љу - ди бра - ћа би - ти, кри - ло тво - је спа - јат зна.

Анализа песме

Предзнак	Врста такта	Јединица бројања	Тоналитет	Темпо	Динамика	Ритмичке фигуре

НАУЧИ ЈОШ

Лудвиг ван Бетовен је имао петнаест година када је немачки песник Фридрих Шилер написао стихове „Оде радости“. Ову песму која пева о слободи, једнакости и братству људи Бетовен ће употребити 37 година касније у својој последњој, IX симфонији. Симфонија је први пут изведена 7. маја 1824. године у Бечу. Бетовен, иако глув, дириговао је на премијери IX симфоније. Он први пут у симфонију, која припада оркестарској музици, уводи и гласове: квартет солиста и велики мешовити хор. У XX веку инструментална верзија „Оде радости“ постаће химна Европске уније.

ПОНОВИ

- 1. Која лествица има једну повисилицу – *фис*, а почиње од тона *џе*?
- 2. Наведи четири кључне речи које описују лествицу.
- 3. Препознај описану лествицу и напиши њен назив: повисилице *фис* и *цис*, пети ступањ тон *а*, дурска.

Име лествице је: _____.

КАНОН

ВЕЋ ЗНАШ

Саслушај и подсети се извођења композиције *Живела музика (Viva la musica)* композитора Михаела Преторијуса.

РЕШИ

Да ли песма *Живела музика* има једну мелодијску линију или више њих? Како настаје вишеглас у песми? Слушај и уочи како се иста мелодија и текст певају у различитим гласовима. Како се зове облик песме у којој сви гласови певају исту мелодију од почетка до краја, али почињу у различито време? Назив је добила по грчкој речи која значи *правило*.

Михаел Преторијус,
Viva la musica
(*Живела музика*)

Освану дан

Andante

1 2 Михаел Преторијус, канон

О - сва - ну дан. Леп, ра - до - стан.

3 4

Ско - ро ће је - сен и ле - ту је крај.

Прочитај текст песме у ритму и научи да је певаш по слуху.

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Након што су сви ученици савладали мелодију и текст песме, поделите се у четири групе. Свака група започиње извођење мелодијске линије у различито време и тако правилно отпева канон. Претходно свака група треба да изабере број изнад нотног записа који означава почетак певања.

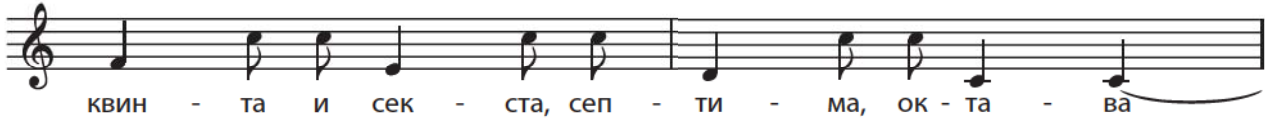

Интервали

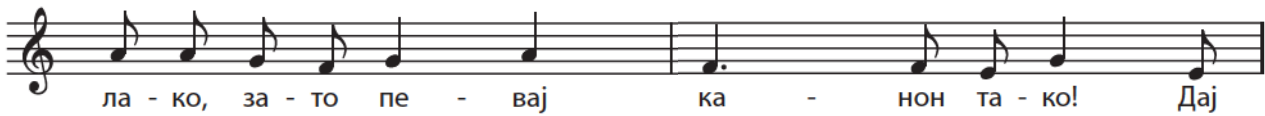
Andante moderato

Јозеф Хајдн, канон

1

2

3

🎵 Прочитај текст песме у ритму и научи да је певаш по слуху.

ПОНОВИ

1. Објасни шта је канон.
2. Одабери један од научених канона и изведи га унутар групе у оквиру одељења у више гласова.

МЕЛОДИЈА

● мелодија

ВЕЋ ЗНАШ

Отпевај мелодију песме коју волиш да слушаш.

Мелодија представља низ тонова који су различите висине и трајања. Она може бити написана у простом и у сложенем такту, може бити кратка, дуга, брза, спора, скоковита, поступног кретања. Такође, може се изводити на различите начине: *сџакаџо* и *леџаџо*.

Кратко и оштро одсвирани тонови мелодије представљају *сџакаџо* одсвирану мелодију. У музичком запису изнад или испод сваког тона мелодије стављају се тачкице које упућују на стакато свирање или певање.

У *леџаџо* извођењу мелодије, тонови се свирају или певају повезано. Легато се обележава уписивањем лука изнад или испод низа различитих тонова.

Мала ноћна музика

Други став

Волфганг Амадеус
Моцарт

Andante

Трећи став

Allegretto

ПОНОВИ

1. Изабери мелодију песме која ти се навише допала. Певај је у различитој динамици, темпу, *сџакаџо* или *леџаџо* и опиши како се мелодија мења.

МУЗИЧКА РАДИОНИЦА

ЖИВЕЛА МУЗИКА

Тема радионице:

Промена карактера песме помоћу темпа, динамике, ритма, *сѿакаѿо* и *леѿаѿо* начина извођења песме.

Циљ радионице:

Променити карактер песме *Живела музика*.

Viva la musica (Живела музика)

Михаел
Преторијус

Allegro

mf 1 Vi - va vi - va la mu - si - ca! He - ка жи - ви нам му - зи - ка!
2 Vi - va vi - va la mu - si - ca! He - ка жи - ви нам му - зи - ка!
3 Vi - va la mu - si - ca! Жи - ве - ла му - зи - ка!

Поступци у радионичарском раду:

5 мин.

1. Одељење се дели на четири групе.

20 мин.

2. Чланови групе користе различите динамичке ознаке и пробају различита темпа. Сви учесници истражују како се мења карактер песме ако се дода ритмичка пратња, ако се песми мења ритам и уведе синкопе и триолске ритмичке фигуре или ако се мелодија пева *леѿаѿо*, односно *сѿакаѿо*.

20 мин.

3. Свака група изводи оригинални запис песме, а затим своју варијанту песме.

МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

Поглавље *Музички инструменти* помало је везано за предмет Техника и технологија, у коме се сусрећеш са различитим материјалима и алатима од којих можеш да градиш и мењаш своју околину. У музичкој уметности инструменти су алати који производе звукове и тонове, односно музику. Зато је добро да уз основну школу похађаш и музичку школу и овладаш неким инструментом. Кроз школовање ћеш схватити колико музика може да побољша концентрацију, развије говор и открије дивну науку математику.

У петом и шестом разреду истраживали сте и упознавали грађу, звук, композиторе и извођаче на ударачким инструментима и инструментима са диркама. У седмом разреду централно место припада жичаним инструментима.

Научићеш и истражићеш:

- ♪ како настаје тон на жичаним инструментима;
- ♪ по којој особини се деле жичани инструменти;
- ♪ зашто су дужина и дебљина жица важне карактеристике;
- ♪ чиме су повезани пуж, чивије, врат и кордар;
- ♪ где се налази жабица на гудалу;
- ♪ да ли свирамо пицикато са гудалом или без њега;
- ♪ у којим се музичким жанровима користе гудачки инструменти;
- ♪ на којим инструментима се свира трзањем жице;
- ♪ коме плаве и црвене жице олакшавају свирање;
- ♪ ко уз гитару пева *Лејла*;
- ♪ ко свира блуз у Шумадији;
- ♪ ко је компоновао музику за мандолину.

ЖИЧАНИ ИНСТРУМЕНТИ

- музички лук ● жичани инструменти ● гудачки инструменти
- трзалачки жичани инструменти

ВЕЋ ЗНАШ

🎵 Препознај жичане инструменте средњег века и ренесансе и на линији напиши да ли су карактеристични за средњи век и/или ренесансу.

Псалтерион _____

Лира _____

Харфа _____

Фидула _____

Виола да гамба _____

Лаута _____

Истраживањем настанка и употребе музичких инструмената у историји откривен је **музички лук**, инструмент који се и данас користи у неким деловима Африке. Он представља претечу свих **жичаних инструмената**. Тон на луку настаје окидањем, ударањем, трљањем и превлачењем пругића преко жице.

Заједничка особина жичаних инструмената је материјал од којег су направљени дрво и жице. Звук код жичаних инструмената настаје покретањем жица на треперење. Висина тона зависи од дужине, дебљине и затегнутости жице.

РЕШИ

Сети се како дужина и дебљина жица утичу на висину тона на клавиру. Искористи то знање за следећи задатак, те према датим карактеристикама жице одреди да ли ће се чути виши или нижи тон.

Дужа жица + дебља жица + мање затегнута жица даје _____ тон.

Краћа жица + тања жица + више затегнута жица даје _____ тон.

Виолина, гудачки инструмент

Трајање тона код жичаних инструмената зависи од тога на који начин се он добија, те на који начин ће се жица покренути на треперење. Ако се тон покреће превлачењем струна гудала преко жице, звук се може продужавати. Ако се тон добије окидањем жице, звук ће трајати краће и биће најјачи у тренутку када се жица окида. Звук на жичаним инструментима траје док се жица не врати у првобитно стање мировања.

Жичани инструменти се деле према начину настанка тона. Ако тон настаје превлачењем гудала преко жице, онда говоримо о **гудачким инструментима**, а ако тон настаје окидањем односно трзањем жице прстима, онда говоримо о **трзачким жичаним инструментима**.

Електрична гитара, трзачки инструмент

Гудачки оркестар

ПОНОВИ

1. Претечу свих жичаних инструмената представља:
  - а) фидула; б) лира; в) музички лук.
 Заокружи слово испред тачног одговора.
2. Објасни како настаје тон на жичаним инструментима.
3. Попуни табелу уписивањем у одговарајућа поља заједничких особина жичаних инструмената и разлика међу њима.

Жичани инструменти	
Заједничке особине	Разлике

ГУДАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

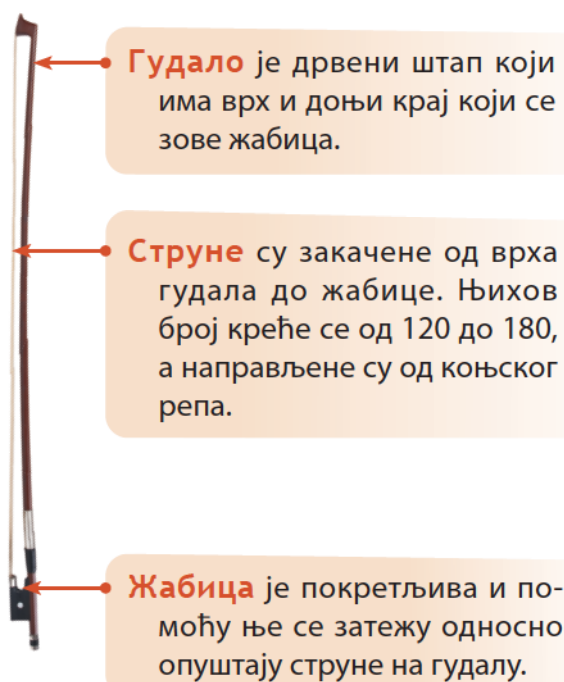
● виолина ● виола ● виолончело ● контрабас

Групу гудачких инструмената представљају четири инструмента наведена од најмањег до највећег: **виолина**, **виола**, **виолончело** и **контрабас**. Сва четири инструмента имају одређене заједничке особине, али и разлике.

Заједничке особине гудачких инструмената су материјал од кога су направљени, облик и конструкција дрвене резонантне кутије, број жица (четири жице) и начин на који се добија тон – превлачењем гудала преко жица.

Сва четири инструмента имају следеће делове: резонантну кутију, врат, хватник, пуж, чивије којима се затеже врх жице, кордар којим се затеже крај жице, мостић преко кога прелазе жице и који вибрацију жица преноси на инструмент. На горњој дасци инструмента налазе се отвори у облику латиничког слова *ef* (f). Ипак, у зависности од начина држања инструмента, виолончело и контрабас се разликују у извесним деловима као што су, рецимо, метална ножица којом се инструменти ослањају на под.

Грађа виолине и гудала:

Да би струне што боље прелазиле преко жица, премазују се лепљивим воском који се зове калафонијум. Тон на гудачким инструментима може се добити и посебним начином свирања који се зове **пицicato**. Он означава да се не користи гудало и да се жице окидају прстима, заправо: прстима леве руке се скраћује жица и на тај начин се добијају тонови различите висине.

Са друге стране, гудачки инструменти **се разликују** по звуку који производе, јачини, боји и пуноћи тона (светао тон виолине, тамнији виоле, топао виолончела и масиван контрабаса), те с тим у вези они заузимају посебно место у инструменталним ансамблима као што су камерни ансамбли. Солистичка примена виолине и виолончела и пратећа улога виоле и контрабаса одговарају њиховим звучним и техничким могућностима. Виолина свира у највишем, а контрабас у најдубљем регистру.

ВИОЛИНА

Виолина се у XVI веку највише користи на народним забавама, свадбама и карневалима. У XVII веку она постаје и солистички инструмент. Тада се појављују први виртуози и композитори који компонују за овај инструмент. Техника свирања на виолини постепено се развија кроз музичке облике барокне инструменталне музике: **сонате, концерта гроса и солистичке концерте**. Унапређује се и кроз стваралаштво барокних композитора попут Арканђела Корелија, Ђузепеа Торелија, Антонија Вивалдија и Јохана Себастијана Баха. Ови композитори у својим делима истичу светао и продоран тон виолине, њену мелодијску изражајност, изразите техничке могућности и велику покретљивост. Антонио Вивалди, који је виртуозно владао овим инструментом, усавршио је технику свирања. У XIX веку појавио се Николо Паганини, још један виолински виртуоз, који је кроз своје захтевне композиције даље развио техничке и мелодијске могућности овог инструмента.

РЕШИ

Опиши како се добија тон на виолини.

Виолина се држи испод браде, а изнад левог рамена. Брада може бити ослоњена на подбрадак који се причвршћује за доњи део виолине. Прсти леве руке притискају жице на хватнику и тиме одређују висину тона, а у десној руци се држи гудало које прелази преко жица наизменично навише и наниже и производи тон.

Николо Паганини,
La Campanella,
виолиниста Стефан
Миленковић

ВИОЛА

Виолинисти могу да свирају и **виолу**. Разлике у облику и грађи између виолине и виоле не постоје. Начин држања и свирања на виоли исти је као и код виолине. Овај гудачки инструмент је нешто већи од виолине и зато је боја тона виоле тамнија и нижег регистра у односу на виолину. Виола је добила важну улогу у камерној музици: гудачки дуо, трио, а посебно у гудачком квартету класичара (Хајднови квартети). Са Бетовеновом *Трећом симфонијом* она добија истакнуту улогу и у оркестру.

Јуриј Башмет, виолиста
и виолиниста

Јохан Кристијан Бах,
Концерт за виолу

ВИОЛОНЧЕЛО

Виолончело је скоро двоструко веће од виолине. То директно утиче на начин држања и свирања, као и на дубину и боју тона. На виолончелу се свира тако што челиста седи, инструмент држи међу коленима, а сам инструмент на доњем делу тела има ножицу којом се ослања на под.

Ножицу је на виолончело увео **Давид Попер**, аустријски виолончелиста и композитор, око 1860. године. Почетком XX века он је компоновао четрдесет етида за виолончело под називом *Висока школа за виолончело*.

етида – техничка вежба
за инструмент

Jo Jo Ma, виолончелиста

Виолончело има пун и топао тон. Тонски обим виолончела је велик, као и могућности динамичког нијансирања.

Од 1700. године компонују се прва дела за соло виолончело, до тада је оно свирало деоницу дубоког регистра, тј. басову деоницу у оркестру. Техничке могућности и звучна изражајност виолончела утицале су на развој његове солистичке литературе.

Алесандро Скарлати,

Три сонате за виолончело и чембало

КОНТРАБАС

Контрабас

У XVI и XVII веку користи се гудачки инструмент који свира тонове у дубоком регистру и зове се виолоне. У XVIII веку појављује се контрабасо ди виола – претеча данашњег контрабаса. Овај инструмент је у породици виолина изводио најдубље тонове. Имао је шест жица.

Контрабас је највећи гудачки инструмент. Као и виолончело, и контрабас се због своје величине и тежине ослања ножицом на под. Контрабасиста најчешће стоји поред инструмента и придржава га левом руком и раменом, а може и да седи на посебној столици. Његова величина, дужина и дебљина жица утичу на боју и висину тонова, начин свирања и покретљивост инструмента. Контрабас се свира у дубоком регистру на четири жице, али му се понекад проширује звучна дубина додавањем и пете жице. Гудало контрабаса је исте дужине као гудало виолончела, али су струне на гудалу нешто краће и његова тежина је већа. Контрабас је у односу на остале гудачке инструменте најмање виртуозан и покретљив инструмент. Он је, пре свега, оркестарски инструмент, иако се и на њему могу постићи мелодијска изражајност и брзина.

ПОНОВИ

1. Обележи бројевима од 1 до 4 величину гудачких инструмената тако да број 1 представља најмањи инструмент, а број 4 највећи.

виолончело _____ виолина _____ контрабас _____
виола _____

2. Колико жица имају гудачки инструменти?
3. Опиши како настаје тон на гудачким инструментима.

МУЗИКА ЗА ГУДАЧКЕ ИНСТРУМЕНТЕ

- гудачки инструменти ● солисти ● камерна музика ● оркестар
- музички жанрови ● филм ● електрични инструменти

ВЕЋ ЗНАШ

🎵 Заокружи гудачке инструменте:

виолина, клавир, виолина, чембало, виолончело, челеста, виола, контрабас.

Од барокног доба **гудачки инструменти** се интензивно користе у солистичкој, камерној и оркестарској музици. Тада настају музичка дела у којима су гудачки инструменти у првом плану и представљени су као солисти или као равноправни инструменти у камерним саставима или као важна инструментална група у оркестру.

ГУДАЧИ КАО СОЛИСТИ

Виолина, изразити мелодијски инструмент, има у сваком музичком периоду велики број солистичких музичких дела. Како су се звук и употреба виолине мењали кроз векове, саслушај и утврди кроз следеће музичке примере.

J. C. Бах,
**Партита бр. 3,
Прелудијум**

РЕШИ

Саслушај „Прелудијум” из Бахове *Партиите бр. 3* у извођењу виолиниста чије су интерпретације обележиле концертне подијуме XX века:

🎵 Јаша Хајфец, звали су га *чудо од геџеџа*, вежбао је осам сати дневно виолину.

🎵 Јехуди Мењухин, музичка критика је његову виолину звала магична виолина.

Одабери које ти се извођење више допада и објасни зашто.

J. C. Бах,
Партита бр. 3, Прелудијум,
виолиниста Јехуди Мењухин

J. C. Бах,
Партита бр. 3, Прелудијум,
виолиниста Јаша Хајфец

РЕШИ

Саслушај први став *Концерта за виолину и оркестар оп. 64* Феликса Менделсона, чија је премијера била 13. марта 1845. године у Лајпцигу. Концерт слушај у извођењу једног од истакнутих виолиниста XXI века, Максима Венгерова, који, осим виолине, свира и виолу. Обрати пажњу на почетак и утврди ко изводи главну тему *Концерта*, соло виолина или оркестар?

Феликс Менделсон,
Концерт за виолину и оркестар оп. 64,
виолиниста Максим Венгеров

Максим Венгеров

РЕШИ

||| Стефан Миленковић

Концерт за виолину и оркестар бр. 2 Никола Паганинија изводи виолиниста Стефан Миленковић, кога су у младим годинама звали *чудо од дејетта*. Осим свирањем, Миленковић се бави и педагошким радом: предавао је на чувеној Џулијард академији у Њујорку и редовни је професор виолине на Академији уметности у Новом Саду. Преслушај поменути композицију и препознај који ударачки инструмент је у главној теми у кратком дијалогу са соло виолином.

Никола Паганини, *La Campanella*, виолиниста Стефан Миленковић

РЕШИ

Преслушај *Чардаш* Виторија Монтија у извођењу Немање Радуловића, виолинисте чију виртуозност пореде са Паганинијевом, и утврди у ком темпу се изводи ова композиција и како темпо утиче на виртуозност извођача.

Виторио Монти, *Чардаш*, виолиниста Немања Радуловић

||| Немања Радуловић

||| Пабло Казалс

Виолончело је још један гудачки инструмент који има врло развијену солистичку литературу. Мелодијска изражајност и лепота звучних регистара виолончела долази до изражаја у делу Јохана Себастијана Баха *Шест свита за виолончело*.

Саслушај ово дело у извођењу виолончелиста чије је свирање обележило XX век: **Пабла Казалса**, познатог по извођењу Бахових свита за виолончело, и **Мстислава Ростроповича**, руског виолончелисте који је утицао и на проширење литературе за виолончело, будући да је и добијао и наручивао дела од композитора. Ростропович је познат и по томе што је премијерно извео преко сто композиција за виолончело.

Ј. С. Бах,
Свита за виолончело бр. 1, Прелудијум,
виолончелиста Пабло Казалс

Ј. С. Бах,
Свита за виолончело бр. 1, Прелудијум,
виолончелиста Мстислав Ростропович

Ј. С. Бах, *Свита бр. 1 за виолончело, соло, Прелудијум*

РЕШИ

Упореди различита извођења Баховог дела, наведи које ти се више допада и образложи зашто.

Контрабас се више користи као оркестарски инструмент, али се развојем технике свирања показао и као инструмент на коме се могу одсвирати и мелодијски развијени комади.

Ђовани Ботесини, композитор и виртуоз на контрабасу у XIX веку, компоновао је солистичке комаде и концерте за контрабас и унапредио технику свирања. Виртуозитет који је Ботесини развијао на контрабасу поредили су са Паганинијевим на виолини.

Ђовани Ботесини

Ђовани Ботесини,
*Концерт за контрабас
бр. 2, први став*

Рајнхолд Глијер,
*Интермецо и
Тарантела, оп. 9*

Модест Мусоргски,
*Бумбаров лет,
контрабас*

ГУДАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ И КАМЕРНА МУЗИКА

ВЕЋ ЗНАШ

 Присети се како се дели инструментална музика према броју извођача. Како се зове мања група инструменаталиста која заједно свира?

Г. Ф. Хендл,
*Халворсен,
Пасакаља за
виолину и виолу
у ге-молу*

Гудачки инструменти имају развијену литературу за разноврсне облике камерних састава: гудачки дуо, трио, квартет, квинтет, секстет. Композитори различитих стилских епоха радо компонују за гудачке камерне ансамбле, с обзиром на то да су тонски врло уједначени и са великим извођачким могућностима.

Г. Ф. Хендл,
*Пасакаља,
гудачки квартет*

Луиђи Бокерини,
*Гудачки квинтет, оп. 3,
бр. 6, Пасакаља*

Франц Шуберт,
*Гудачки трио
Бе-дур, Д 471*

Арнолд Шенберг,
*Озарена ноћ,
гудачки секстет*

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Поделите се на неколико група. Изаберите од понуђених музичких дела једно и представите га. Замислите да сте на концерту и упознајете публику са композитором и делом које ће слушати. Припремите публику за слушање.

ГУДАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ И ОРКЕСТАР

Од гудачких инструмената може се направити гудачки оркестар, а група гудача представља посебну инструменталну групу у симфонијском оркестру и чини његов важан инструментални и звучни ослонац. Први виолиниста се у симфонијском оркестру зове **концертмајстор** оркестра.

Антонио Вивалди,
Годишња доба, Зима,
други став

Петар Иљич Чајковски,
Серенада за гудаче,
оп. 48, Валцер, други став

Лудвиг ван Бетовен,
Симфонија бр. 7,
други став

Самјуел Барбер,
Адађо за гудаче,
оп. 11

Зоран Ерић,
Cartoon

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Одељење се подели у неколико група. На почетку рада све групе заједно преслушавају понуђена музичка дела. При преслушавању свака група бира једно од понуђених музичких дела и упознаје публику са композитором и делом које ће слушати. Критеријми по којима групе бирају музичко дело:

- период настанка: *Зима* – XVIII век; *Симфонија бр. 7*, други став – XIX век; *Серенада за гудаче* – XIX век; *Адађо за гудаче* – XX век; *Cartoon* – XX век;
- тема или садржај: да ли музичко дело има неку тему или причу коју преноси;
- емоционална повезаност: бира се на основу тога колико одређено музичко дело прија и које емоције буди.

ГУДАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ И МУЗИЧКИ ЖАНРОВИ

Гудачки инструменти користе се у различитим музичким жанровима: народна, поп и рок музика, џез, модерне обраде класичне музике. Саслушај неколико предложених композиција и опиши на који се начин користе гудачки инструменти у поменутиим жанровима. Да ли се посебно издвајају одређени гудачки инструменти и да ли се при свирању увек користи гудало или се свира и *џицикајџо*?

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Поделите се у групе и извлачењем цедуљице са именом музичара откријте зашто је записано у историји одређеног музичког жанра. Истражите биографију одабраног музичара, сазнајте који инструмент је свирао и зашто се помиње као одличан извођач – инструменталиста.

Изаберите начин презентације својих сазнања – пано или дигитална презентација.

1. Властимир Павловић Царевац, био је адвокат, али и...
2. Стефан Грапели кренуо је као улични музичар, овладао клавиром, али и...
3. 2CELLOS, дуо виолончела, одличан је Вивалди, али...

НАУЧИ ЈОШ

Контрабасиста Били Џонсон је 1911. године свирао у првом џез оркестру на турнеји изван Њу Орлеанса. Контрабас је свирао на класичан начин са гудалом. На једном од концерата, Билију је пукло гудало и морао је да свира без гудала. Тај начин свирања, окидање жица односно пицикато свирање, звучао је интересантно и добро и Били је одбацио свирање гудалом.

Четрдесет година касније, на џез сцену попеће се Чарлс Мингус, амерички композитор и пијаниста, али и виртуоз на џез контрабасу. Мингусово свирање на контрабасу описивали су као могућност да сам може да замени ритам секцију у џез оркестру коју чини више инструмената: клавира, бубњеви и гитара.

Чарлс Мингус

2CELLOS,
Удар грома AC/DC

Чарлс Мингус,
џез соло

ГУДАЧИ И ФИЛМ

У филмској музици могу се пронаћи музички примери у којима до изражаја долазе гудачки инструменти. **Исак Перлман**, виолиниста, свира на страдиваријусу из 1714. године. Власник је Грени награде за животно дело, а свира и главну музичку тему у филму *Шиндлерова листа*. Музику за поменути филм је компоновао Џон Вилијамс и 1993. године добио Оскара у категорији оригинална музика.

Џон Вилијамс,
Шиндлерова листа, тема

2CELLOS,
Пирати са кариба, филмска музика

Карлос Гардел,
Por Una cabeza, Вилијамс Перлман

НАУЧИ ЈОШ

Композитор Зоран Симјановић компоновао је филмску музику. У филму *Петријин венац* редитеља Срђана Карановића Симјановић главну тему компонује за виолину. Тему изводи некадашњи солиста Народног оркестра Радио Београда Александар Шишић. Пронађи филм и обрати пажњу на који се начин свира на виолини.

Зоран Симјановић,
Петријин венац, тема

• Сети се како се зове домаћи филм редитеља Слободана Шијана у коме се главна музичка тема изводи певањем уз инструменталну пратњу хармонике и дромбуља.

Електрична виолина

ГУДАЧИ И МУЗИКА НА СТРУЈУ

Електрични инструменти, који настају у XX веку, у XXI веку се користе у различитим музичким жанровима. Ови инструменти користе струју за стварање звука посебне боје, висине, трајања и јачине. Њима није потребна резонантна кутија, као класичним гудачким инструментима, јер се треперење жица претвара у електричне импулсе који се преносе кроз појачало на звучнике. Ипак, познате су обраде композиција класичне музике уз коришћење електричних гудачких инструмената или синтисајзера.

РЕШИ

Прво саслушај оригинално извођење *Токаће и фује у де-молу* Јохана Себастијана Баха на оргуљама. Затим саслушај исто дело у извођењу електричних гудачких инструмената групе Simhoniacs. Упореди оба извођења и опиши на који начин је промењен звук оригиналног дела.

Јохан Себастијан Бах,
Токата и fuga у де-молу,
оргуље

Јохан Себастијан Бах,
Токата и fuga у де-молу,
Simhoniacs

РЕШИ

Саслушај комбинацију класичне и рок композиције: опере *Виљем Тел*, *Увершуре* Ђоакина Росинија и *The Trooper*, песме енглеске хеви метал групе Ајрон Мејден у извођењу 2CELLOS. Обрати пажњу на каквим виолончелима свирају музичари.

2Cellos,
The Trooper

2Cellos

РЕШИ

Саслушај гудачки квартет и њихово извођење *Мале историје музике*. Утврди коју врсту гудачких инструмената користе музичари. Гудачки квартет изводи најпознатије примере музичких дела у историји музике. Пробај да препознаш називе бар три музичке питалице.

Stringfever,
Музичка историја

ПОНОВИ

1. У којој врсти инструменталне музике се користе гудачки инструменти?
2. Заокружи инструменте који се највише користе у солистичкој инструменталној музици и имају велики број концертних композиција:
виолина, виола, виолончело, контрабас.
3. У којој врсти музике се, осим уметничке и народне, могу користити гудачки инструменти?
4. Повежи име извођача са гудачким инструментом на коме свира.

Чарлс Мингус

Исак Перлман

Мстислав Ростропович

Пабло Казалс

Немања Радуловић

Јо Јо Ма

Стефан Миленковић

Александар Шишић

Ђовани Ботесини

Максим Венгеров

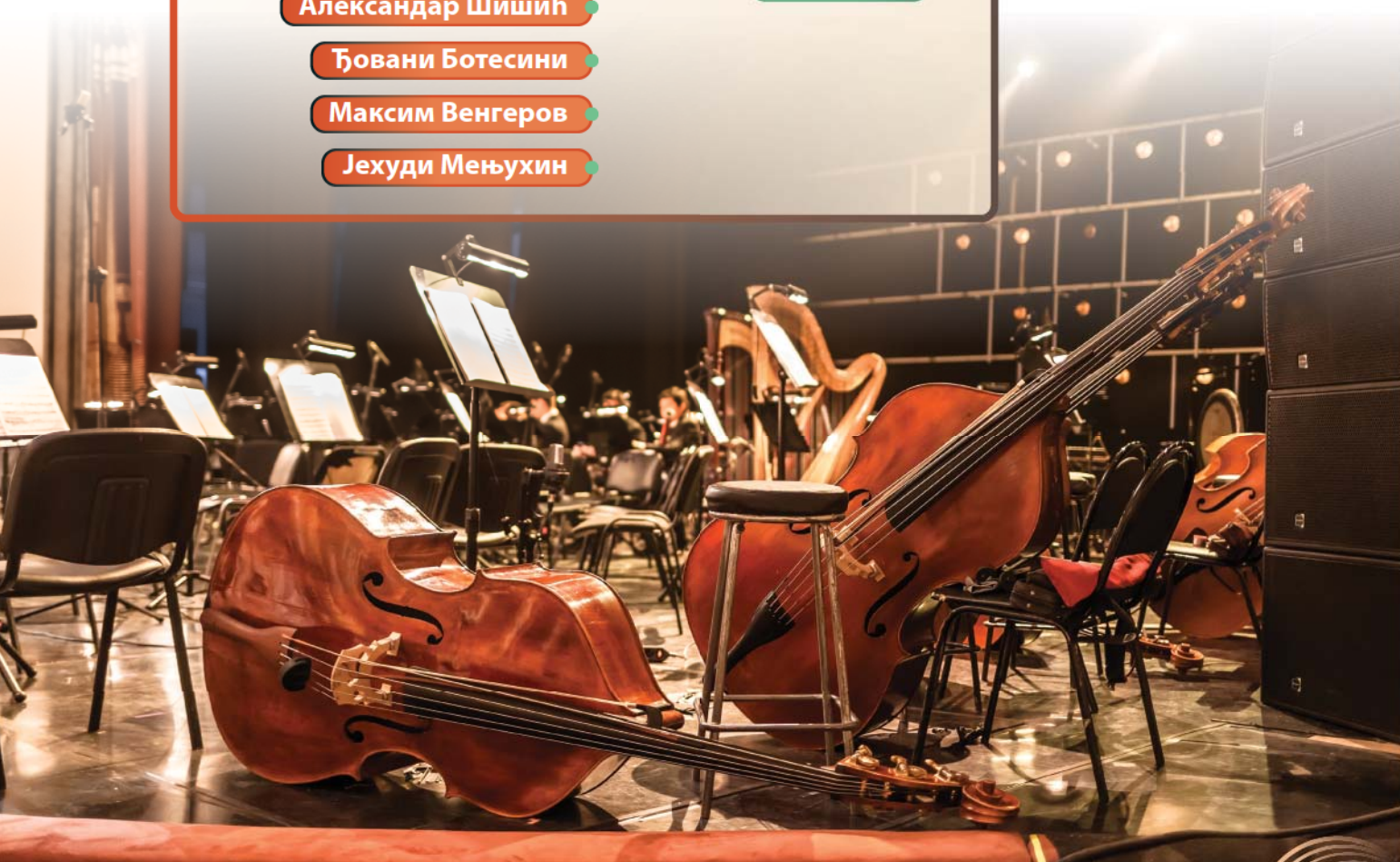
Јехуди Мењухин

виолина

виола

виолончело

контрабас

ТРЗАЛАЧКИ ЖИЧАНИ ИНСТРУМЕНТИ

● харфа ● гитара ● мандолина

ВЕЋ ЗНАШ

Објасни како настаје тон на трзалачким жичаним инструментима. Зашто се инструменти зову трзалачки? Шта је плектрон?

ХАРФА

Харфа је нежан лирски жичани инструмент на коме се звук ствара окидањем жица прстима. Тело харфе има облик тространог оквира, у коме су вертикално смештене жице. За ноту *до* жице су црвене боје, а жице за ноту *фа* су у плавој боји ради лакше оријентације при свирању. Један од уобичајених начина свирања на харфи је *илисанго* – брзо превлачење жица прстом.

Делови харфе су:

Жице су различите величине, а њихов број се креће између 46 и 48.

Постоље је основни део на којем лежи тело харфе.

Педали се налазе на постољу и има их седам – три за леву и четири за десну ногу. Могу се померати у три положаја и помоћу њих се мења висина тонова за пола степена навише или наниже од основног тона (жица се притиском на педалу продужи или скрати).

Харфиста седи док свира и харфа му је ослоњена на десно колено и раме. На харфи се приликом свирања не користе мали прсти обе руке, већ се свира са четири прста. Слично клавиру, десна рука свира у високом регистру, а лева рука, која је слободнија, може да захвати и најдуже жице, свирајући у дубоком регистру.

Божјићи концерт,
П. И. Чајковски,
Валцер цвећа
из балета
Шчелкунчик

У XIX веку харфа постаје стални инструмент симфонијског оркестра. Она се тада нарочито користи у облицима сценске музике, опери и балету. Када харфа свира, динамика у оркестру мора да буде тиша да би звук харфе дошао до изражаја.

Међу првим композиторима који су компоновали *Концерџ за харфу и оркестар* јесте барокни композитор **Георг Фридрих Хендл**. Волфганг Амадеус Моцарт ће компоновати *Концерџ за флауџу, харфу и оркестар*.

РЕШИ

Саслушај композицију Георга Фридриха Хендлга *Концерџ за харфу и оркестар* и утврди којим инструментима почиње концерт и у ком темпу.

Георг Фридрих Хендл,
**Концерт за харфу
и оркестар**

РЕШИ

Композиција *Канон ин Де* Јохана Пахалбела је оригинално написана за гудачке инструменте, а у овом извођењу обрађена је за камерни састав харфи. Утврди који се инструмент повремено чује уз харфе.

Јохан Пахелбел,
Канон ин Де,
харфа

НАУЧИ ЈОШ

Удружење харфиста и пријатеља харфе Србије основало је 2002. године у Београду Међународни фестивал харфе. Харфисткиња и професор харфе на Факултету музичке уметности Милица Барић утицала је на развој харфизма у Србији и покренула је оснивање Међународног фестивала. Сваке године се у различитим концертним просторима Београда могу слушати ђаци, студенти, њихови професори и домаћи и страни солисти на харфи.

Ерик Сати,
**Gnossienne
No. 1,**
харфа

РЕШИ

Међу речима написаним црвеном бојом треба прецртати све нетачне речи, тако да остану оне које су потребне да би реченице биле тачне:

Ерик Сати је **енглески** / **ирски** / **француски** композитор. Оригиналане композиције је компоновао за **харфу** / **чембало** / **клавир**. Слушали смо његове **Гавоте** / **Гимнопедије** / **Галопе** на инструменту који има жице: **гитари** / **клавиру** / **харфи**. Посебан начин свирања на харфи, **глисандо**, **истиче** / **не истиче** се у комаду *Gnossienne No. 1* Ерика Сатија.

РЕШИ

Саслушај композицију *Бугарка* Љубомира Николића. Уочи како се, осим класичног начина свирања на харфи, окидањем жица прстима обе руке, харфа користи и као ударачки инструмент да изведе одређени ритам.

Љубомир
Николић,
Бугарка,
харфа

ГИТАРА

Гитара

Гитара је жичани инструмент који се спомиње већ у XIV веку у Шпанији као традиционални, народни инструмент. Гитара има шест жица које су на једном крају причвршћене чивијама, а на другом крају кордаром. Дрвено тело гитаре има сличности са гудачким инструментима, али на врату гитара има прагове који омогућавају лакше свирање, јер је тачно означено где треба ставити прст да би се одсвирао одређени тон.

Класична гитара, на којој се изводи уметничка музика, увек се свира прстима, односно жице се окидају прстима. Плектрум или трзалица користи се када се на гитари свира забавна, блуз и џез музика и када је њена улога пратећа у оквиру ритам секције коју чине клавири, контрабас и бубњеви.

Први виртуози на гитари појављују се у XVII веку. Још већу популарност гитара стиче у првој половини XIX века. Чувени виолиниста тога доба, Николо Паганини, свирао је и гитару. Ипак, највише пажње гитари су поклонили шпански композитори и гитаристи.

Рецимо, **Франциско Тарега** је гитариста, професор гитаре и композитор уметничке музике XIX века. Имао је развијене концертне наступе, а осим сопствених композиција за гитару, гитарски репертоар је проширио и прерадом Шопенових, Бетовенових и Албенизових композиција. Један период живота Тарега је боравио у Гранади, где су га средњовековна тврђава и двораци маварских владара инспирисали да напише композицију за гитару *Сећање на Алхамбру*.

Такође, **Андрес Сеговија** је један од највећих гитариста XX века. Он је поставио и унапредио технику свирања на гитари и развио гитару као концертни инструмент.

Франциско Тарега

Андрес Сеговија

Мавари – становници северозападне Африке

Франциско Тарега,
Сећање на Алхамбру

РЕШИ

Истражи где се налази Гранада и шта је Алхамбра. Како изгледа архитектура и живот у јужној Шпанији у XIII и XIV веку. Повежи композицију *Сећање на Алхамбру* са Алхамбром.

РЕШИ

Прочитај опис гитаристе који је компоновао *Војвођанску свишу* за гитару и у њој обрадио народну песму *Ти једина*:

Српски гитариста XX века, који је био и професор на Електротехничком факултету, утицао је да се гитара уведе и учи у основној музичкој школи, развио је гитарску педагогију у Србији. Тај гитариста, чије име и презиме треба да напишеш на линији, похађао је Музичку академију у Сијени и био је у класи Андреса Сеговије.

Испод фотографије напиши о коме је реч.

Осим класичне, акустичне гитаре, с развојем других музичких жанрова и појавом електричних инструмената, настала је и електрична гитара. До њеног настанка посебно долази развојем блуз и рок музике, с обзиром на то да је постојала потреба да звук гитаре буде продорнији. Њене карактеристике су да се звук треперења жица преко елекромагнета директно преноси у појачало. **Електрична гитара** нема потребе за резонантном кутијом. Звук ове гитаре је значајно јачи и моћнији у односу на акустичну гитару. У рок музици користи се и бас гитара, која има четири дебље жице и уз бубњеве се углавном употребљава као пратећи инструмент.

Развојем блуз и рок музике појавиће се гитаристи који су обележили развој ових музичких жанрова и истовремено обогатили технику свирања на електричној гитари. **Џими Хендрикс**, један од највећих америчких гитариста XX века, био је одличан импровизатор на гитари и проширио је могућности свирања електричне гитаре. Огроман је његов утицај на развој рок гитариста. Почео је да свира у петнаестој години, када је купио и прву гитару.

Џими Хендрикс

Џими Хендрикс,
Purple Haze
(Љубичаста
измаглица)

НАУЧИ ЈОШ

У Пољској је преко 7000 гитариста истовремено свирало *Хеј, Џо* и оборило рекорд за Гинисову књигу рекорда.

Ерик Клептон је енглески гитариста, певач, текстописац и композитор. Прву гитару је добио у тринаестој години. Кретао се кроз различите музичке жанрове попут рока, блуза, блуз рока, храд рока, попа и психоделичног рока. Развио је соло каријеру, концертне наступе и свира са водећим музичарима рок и блуз жанра.

Ерик Клептон,
Лејла

Ерик Клептон

Би Би Кинг је амерички блуз гитариста XX века. Звали су га *краљем блуза*. Био је и певач и текстописац. Рођен је на плантажи памука и прву гитару је купио са дванаест година. Врло посебне и једноставне соло гитарске мелодије свирао је на гибсон гитари, коју је називао женским именом *Лусил*. Утицао је на развој блуз музике и на блуз гитаристе попут Ерик Клептона.

Би Би Кинг,
The Trill iz gone (Узбуђење је нестало)

Би Би Кинг

Radomir Mihailović Točak

Радомир Михаиловић Тоџак је српски гитариста, рођен у Чачку, који од девете године свира гитару. Један је од оснивача и композитор рок групе *Смак*, основане у Крагујевцу 1971. године. Група је снимила десет албума, а песме које су постале стандард су *Црна дама*, *Дауре* и *Шумагијски блуз*. Тоџак је snимио и соло албум, објављен 1976. године. Инструментал *Улазак у харем* је незванична гитарска химна, а Тоџак се сматра једним од најталентованијих гитариста ових простора, који стално истиче да је вежбање важан део гитарског живота и трајања.

Радомир Михаиловић Тоџак,
Улазак у харем

калајџија – занатлија који прави и поправља казане и предмете од бакра; овај веома стар занат уврштен је у национални регистар нематеријалног културног наслеђа Србије

оро – коло

Влатко Стефановски је македонски гитариста, који свира и на акустичној и на електричној гитари. Основао је музички састав *Леб и сол*, који је издао тринаест албума. Влатко Стефановски у музици за гитару спаја ритам традиционалних песама са рок звуком.

Влатко Стефановски,
Калајџиско оро

Влатко Стефановски

НАУЧИ ЈОШ

Од 2000. године у Београду се организује Гитар арт фестивал. Кроз неколико фестивалских дана одржавају се концерти ученика и студената гитаре, њихових професора и значајних гитариста, како на пољу уметничке музике, тако и на пољу других музичких жанрова.

МАНДОЛИНА

Мандолина

Мандолина је жичани трзалачки инструмент настао још у XVI веку. Настала је из врсте лауте која се звала мандора. Мандолина је крушколиког облика и дрвене грађе. Жице се окидају трзалицом и зато мандолина има оштрији звук у односу на лауту. Назив *манголина* је први употребио познати градитељ гудачких инструмената **Антонио Страдивари**. Свирање на мандолини нарочито је развијено у Италији у XVIII веку. Осим солистичког свирања, мандолине се често групишу и у оркестар мандолина.

У уметничкој музици за мандолину компонују композитори XVII и XVIII века попут Вивалдија, Хендла, Моцарта и Бетовена. **Антонио Вивалди** је компоновао концерте за мандолину, гудачки оркестар и чембало, али и концерт за две мандолине уз пратњу гудачког оркестра и чембала.

Антонио Вивалди,
**Концерт за две мандолине,
гудачки оркестар и чембало, Ге-дур**

Непознат аутор,
Антонио Вивалди

ПОНОВИ

1. Заокружи трзалачке инструменте:
виола, гитара, харфа, виолина, лира, мандолина.
2. Која је заједничка особина трзалачких инструмената?
3. Повежи музичке композиције са музичким жанровима.

Сећање на Алхамбру

Канон ин Де

Калајциско оро

Лејла

The Trill iz gone

Повраћајак у харем

Концерт за две мандолине,
гудачки оркестар и чембало

Бујарка

уметничка музика

рок

блуз

поп

4. Заокружи историјски период у коме се компонују први концерти за трзалачке инструменте:
стари век, средњи век, ренесанса, барок, класицизам.

МУЗИЧКА РАДИОНИЦА

БИРАМ, СЛУШАМ И УЖИВАМ

Тема радионице:

Жичани инструмент и музички жанр

Циљ радионице:

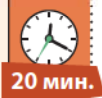
Постани ди-џеј. У оквиру десет минута представи одабрани жичани инструмент у одређеном музичком жанру (уметничка музика, поп музика, рок музика, блуз, џез, техно, хип-хоп, реге, реп музика, денс музика, народна музика).

Поступци у радионичком раду:

5 мин.

1. Одељење се подели на групе. Свака група има до четири члана.
2. Чланови групе бирају један жичани инструмент и један музички жанр.

20 мин.

3. Чланови групе истражују и бирају извођача, преслушавају музичке композиције и праве њихов одабир.
  - Одлучите који инструмент желите да представите, а затим бирајте музички жанр. Препорука је да своје истраживање покренете од информација у уџбенику.
  - Користите интернет претраживаче да бисте одабрали извођаче или музичке примере.

20 мин.

4. Свака група ће изложити свој музички избор и укратко објаснити зашто се одлучила за одређеног извођача.
  - Сваки члан групе може да изабере до две музичке нумере које ће описати публици, истичући најзанимљивија места у композицији.
  - Пре пуштања музичких нумера чланови групе могу импровизовати покрете свирања инструмента који су изабрали, а чланови осталих група треба да препознају инструмент.

Материјал за рад:

Уџбеник музичке културе за седми разред, Гугл, Јутјуб.

Правила понашања у групи:

- Сарадња је најважније правило рада у групи.
- Поштујемо међусобне разлике и учимо једни од других.
- Помажемо једни другима у савладавању проблема на које наилазимо у раду.

МУЗИЧКА ИСТОРИЈА

Музичка историја у седмом разреду обухвата два велика уметничка периода која се простиру током два века: XVII и XVIII. На часовима историје учићеш о апсолутистичкој монархији, о Версају и сјају двора, али и о Француској револуцији, о једнакости и правди за све људе, о просветитељским идејама и важности образовања за развој сваке државе.

Све идеје које се откривају у историји XVII и XVIII века чуће се у звуку и садржају нове музике. Родиће се и ствараће велики композитори: од Вивалдија, Баха и Хендла до Хајдна, Моцарта и Бетовена. Музичка сцена ће отворити врата новим облицима, инструментима и језику.

Научићеш и истражићеш:

- 🎵 шта је ново у барокном периоду;
- 🎵 шта значи реч *вириуоз*;
- 🎵 шта хоће да обнови Фирентинска камерата;
- 🎵 шта је настало уместо грчке трагедије;
- 🎵 ко је мајстор на оргуљама и чембалу;
- 🎵 да ли је Вивалди имао своју школу виолине;
- 🎵 ко је направио виолине на којима сви желе да свирају;
- 🎵 одакле назив *Ђавољи трилер*;
- 🎵 да ли су се дружили Хендл и Скарлати;
- 🎵 који композитори су Бечки класичари;
- 🎵 да ли је клавир заиста важнији од виолине;
- 🎵 да ли је *Ода радосћи* написана као химна Европске уније;
- 🎵 шта је Хајдн направио од свог кућног музицирања са пријатељима;
- 🎵 ко је први пут употребио гласове у симфонијској музици.

БАРОК – СТИЛСКИ ПРАВАЦ

● барок ● контраст ● виртуозитет ● моторика ● облици барокне вокално-инструменталне музике ● инструментална музика

ВЕЋ ЗНАШ

Препознај описано музичко раздобље које је обрађено у шестом разреду:

Реч је о периоду који траје од XIV до XVI века. Италија је центар његовог развоја. Кључни музички облици који се јављају су миса, мотет и мадригал у вокалној музици, наспрот ричеркару, фантазији, токати и прелудијуму у инструменталној музици. Значајни композитори овог периода су Ђовани Пјерлуиђи да Палестрина и Орландо ди Ласо.

Караважо, *Позивање Свештој Мајке*

колонада – низ стубова

Бернини, *Давид*

Бернини, колонеде у Ватикану

Рембрант, *Ноћна сцража*

Почетак XVII века означава ново стилско раздобље у уметности које се зове **барок**. Поменута стилска епоха се јавља у свим уметностима и траје до половине XVIII века. Настала је у Италији, одакле ће се ширити по Француској, Енглеској, Шпанији, Холандији и Немачкој.

Сликарство барока се бави митолошким и религиозним темама. Сликари овог периода су: Караважо, Рембрант, Рубенс и Веласкез. Они уводе јарке боје, контраст светлости и сенке. У Риму архитекта и вајар Ђовани Лоренцо Бернини гради барокне палате и цркве. Истиче се његово решење Трга Светог Петра у Риму – елипсасти простор који је оивичен колонадом стубова са стране. Такође, он вајарским делима украшава унутрашњост Цркве Светог Петра, а као најпознатија његова дела издвајају се чувена столица Светог Петра или скулптура Давида у покрету.

Барокни музички стил гради музички језик кроз **контрасте**: соло–група, светло–тамно, јако–тихо. Наглашена вештина свирања и владања инструметима и гласом уводи једну од кључних речи барока, **виртуозитет**. Битну карактеристику барока представља и **моторика**. То је равномерно, правилно и непрекидно кретање у ритму које нарочито долази до изражаја у инструменталној барокној музици. Украси и детаљи барокну уметност чине примамљивом за гледање и слушање.

Значајни облици барокне вокално-инструменталне музике су **опера** (музичко-сценско дело), **ораторијум** и **кантата**. Сва три облика користе речитатив и арију. **Речитатив** је начин певања који је сличан говору. Његова улога је или да убрза ток радње или да публику упозна са појединостима везаним за садржај. **Аријом**, која је намењена једном гласу уз пратњу оркестра, наглашава се лепота гласа, његова боја и могућности. Прве италијанске опере истичу текст и драмску радњу у први план.

Инструментална музика се посебно развија у бароку. Њен напредак је омогућен настанком и развојем нових инструмената. Посебно се истиче развој гудачких инструмената, који добијају коначан облик и грађу током овог периода.

Инструменти са диркама такође имају важно место у инструменталној музици барока. Чембало, којим владају барокни композитори, важан је инструмент солистичке, камерне и оркестарске инструменталне музике.

Унутрашњост најпознатије италијанске оперске куће „Ла Фениче“ у Венецији

РЕШИ

Прочитај реченице које следе и заокружи **Т** ако дата тврдња описује чембало, а **Н** уколико се не односи на овај инструмент.

- Настао је у XVI веку. Т Н
- Има жице различитих дужина. Т Н
- Има само једну клавијатуру. Т Н
- Птичијим пером се окидају жице. Т Н
- Чембало има велики динамички распон и нарочито се лако производи крешендо и декрешендо. Т Н
- Кутија чембала може бити осликана. Т Н
- Јачина удара дирке утиче на јачину звука. Т Н

Барокни период је обележен и звуком још једног инструмента са диркама.

ВЕЋ ЗНАШ

Препознај инструмент по опису:

Инструмент су конструисали Византинци у VIII веку. Његови важни делови су: цеви, мехови, свираоник и педали. На инструменту се свира и рукама и ногама и одликује га снажан звук.

Нови инструментални облици барока су: **концерт**, **свита** и **соната**, док је фуга нови облик који се јавља и у вокалној и у инструменталној музици. На почетку барокног периода вокална и инструментална музика се равноправно развијају, али у његовој завршној фази, током прве половине XVIII века, инструментална музика постаје доминантнија. У бароку се музичка наука развија кроз хармонију. Основу музичке граматике барокне музике чини употреба дурских и молских лествица.

хармонија – проучава акорде који настају у вишегласју и њихове односе и везе, а акорд је сазвук од најмање три тона

Ново у музици барока

Контраст			Виртуозитет		Моторика	Облици		Инструменти
Извођење	Боја	Јачина	Извођење		Равномерно, непрекидно ритмичко кретање	Вокално-инструментални	Инструментални	Гудачки
Соло-група	Светло-тамно	Тихо-јако	Вокално	Инструментално	Инструментална музика	Опера (музичко-сценско дело), кантата, ораторијум	Концерт, свита, соната, фуга	Виолина, виола, виолончело, контрабас

ПОНОВИ

1. Барок је:

- а) стилски правац XIX века;   б) стилски правац XV века;
в) стилски правац XVII и прве половине XVIII века.

Заокружи слово испред тачног одговора.

2. Прочитај следеће описе барокне музике и заокружи **Т** ако је тврдња тачна, а **Н** ако није.

Важна одлика барока је примена контраста у динамици, боји и извођењу.   **Т**   **Н**

У бароку се наглашава вештина владања инструментом.   **Т**   **Н**

Инструментални облици барока су кантата и миса.   **Т**   **Н**

Гудачки инструменти се посебно развијају.   **Т**   **Н**

Нов музички облик барока је опера.   **Т**   **Н**

Труба и хорна су најистакнутији инструменти барока.   **Т**   **Н**

3. Кључним речима опиши чембало и оргуље.

4. Повежи називе облика са типом музичког извођења.

соната

свита

концерт

вокално-инструментална музика

инструментална музика

ораторијум

фуга

кантата

ВОКАЛНО-ИНСТРУМЕНТАЛНИ ОБЛИЦИ БАРОКА

● опера ● Фирентинска камерата ● ораторијум ● кантата

ВЕЋ ЗНАШ

Објасни шта значе изрази духовна и световна музика и наведи њихове вокално-инструменталне облике.

Композитори Ђовани Пјерлуиђи да Палестрина и Орландо ди Ласо преминули су 1594. године, што је означило завршетак ренесансе и почетак барока. Музички облик који је обележио ново раздобље (барок) је музичко-сценско дело које се назива **опера**, карактеристично по драмској радњи која се изводи певањем, свирањем и глумом. Опера је настала у граду Фиренци, у којем је тада деловала група филозофа, песника и музичара под називом **Фирентинска камерата**. Њихова идеја била је да обнове грчку трагедију. Први пут су се у једном уметничком облику спојиле различите уметности кроз повезивање текста и музике. Глумце је на сцени подржавао дувачки инструмент аулос, а хор је приповедао и коментарисао радњу уз звуке два аулоса. Дакле, Фирентинска камерата је желела да обнови једногласно певање уз инструменталну пратњу названу **монодија**.

Нови музички облик је у себи сјединио више уметности: књижевност, драмску, музичку и ликовну уметност. Прве опере почињале су фанфаром труба, певач би у прологу опере представљао њен садржај, а затим би сцена оживела глумцима/певачима.

Кључне речи које описују структуру опере су:

- **Либрето** – драмски текст опере на основу ког композитор компонује оперску музику.
- **Чинови** – мање целине оперског драмског текста. Опера може имати више чинова. Сваки чин може бити подељен на мање целине које се зову сцене.
- **Увертира** – инструментални увод којим почиње опера и у којем се чују најважније музичке мелодије опере.
- **Речитатив** – посебан начин певања, више декламација текста него певање.
- **Арија** – наступ једног гласа на сцени уз инструменталну пратњу. Кроз арију се најчешће представљају главни и споредни јунаци приче.
- **Солистички ансамбли** – на сцени се налази више певача који истовремено певају. Њихов назив зависи од броја певача на сцени: дует (два), терцет (три), квартет (четири).
- **Хор** – користи се када драмска радња захтева окупљање већег броја људи у заједничком певању.

Прве опере компонује један од припадника камерате **Јакопо Пери**, на текст књижевника, такође члана камерате, Отавија Ринучинија. То су опере *Дафне* и *Еуридика*. Прве опере се изводе на дворовима феудалаца, а затим и у првим јавним позориштима која се тада оснивају.

Сети се како су Грци на полукружним отвореним сценама – афитеатрима изводили трагедије, приказујући борбу јунака са судбином.

пролог – уводни драмски део у коме се публика упознаје са садржајем радње

Оперски певачи на сцени

НАУЧИ ЈОШ

Прво јавно позориште, Сан Касијано, отворено је у Венецији 1637. године. Стекло је велику популарност и позитивно је утицало на развој опере као новог музичко-сценског облика. Позориште је било доступно свим сталожима, једини услов је био да се купи карта.

Реконструкција изгледа позоришта Сан Касијано

Важно име у развоју новог сценског облика је и **Клаудио Монтеверди**, композитор првих сачуваних опера. Радио је као капелник у Цркви Светог Марка у Венецији. Почетком XVII века, Монтеверди компонује оперу серију *Орфеј*, у којој описује трагичну љубав античког музичара и песника Орфеја и његове жене Еуридике. Важна карактеристика опере серије јесте коришћење митолошког или историјског садржаја у либерету. Монтеверди ствара облик опере са нумерама, где свака нумера може бити инструментална или у облику речитатива, арије, дуета, терцета, квартета или хора. Певаче прати оркестар у чијем саставу се налазе: чембало, оргуље, виола да гамба, виола да брачо, високе трубе, хорне, флауте и обое. Монтевердијева последња опера *Крунисање Помпеје* је тип барокне озбиљне опере, односно опере серије.

НАУЧИ ЈОШ

Орфеј је песник и музичар који је лиру, жичани инструмент, добио од бога Аполона. Његова музика је чудотворна и утиче на живи свет природе: дрвеће се повија, реке се заустављају, рибе искачу из мора, шумске животиње прилазе без страха.

Мит о Орфеју описује несрећну смрт његове жене Еуридике, коју је ујела змија. Орфеј одлази у подземни свет да замоли Хада да му врати Еуридику. Диван звук песникове лире утиче на Хада и његову жену Персефону да дозволе Еуридици да пође са Орфејем. Хад поставља један услов: на путу ка свету живих Орфеј не сме да се окрене и погледа Еуридику. Срећан, Орфеј полази са Еуридиком, али се при крају пута окреће да види да ли га она прати и тада је заувек губи.

Приказ сцене из мита о Орфеју

Клаудио Монтеверди,
Орфеј, увертира

РЕШИ

Објасни шта је увертира у опери. Да ли се она појављује на почетку или на завршетку опере?

РЕШИ

Утврди која врста гласова изводи дует. Који инструменти прате дует: жичани, дувачки или ударачки инструменти?

Клаудио Монтеверди,
опера Крунисање Помпеје,
Pur ti miro, Pur ti godo, дует

Поред озбиљне, развија се и комична опера, која се зове и **буфо опера**. У либрету комичне опере описује се живот обичних људи, њихови односи и заплети. Ђовани Батиста Перголези је компоновао комичну оперу *Служавка јосџодарица*.

буфо – на италијанском значи смешан

Ораторијум је вокално-инструментални облик компонован за солисте, хор и оркестар. Настао је под утицајем опере, али нема сценску радњу. Као и опера, и ораторијум има нумере: речитативе, арије, музичке ансамбле, хорове и инструменталне делове. Приповедачки део текста се излаже кроз речитатив, дијалоге певају солисти, а хорови појачавају драмску радњу. Садржај ораторијума је најчешће духовни, али има примера и ораторијума световног садржаја. Може да се изводи на латинском, али и на народном језику – италијанском, немачком и др.

НАУЧИ ЈОШ

Георг Фридрих Хендл је значајан композитор ораторијума. Компоновао је велики број ових вокално-инструменталних облика, међу којима се истичу: *Јуда Макабејац*, *Месија*, *Самсон*, *Израел у Еџипћу*. Хендл је у ораторијумима нарочито инсистирао на снажним, драмским хоровима.

Георг Фридрих Хендл,
Ораторијум Месија, хорска нумера Алелуја

Балтазар Денер,
Порџреџ Геџџра
Фридриха Хендла

РЕШИ

Саслушај два пута хорску нумеру „Алелуја“ и одговори на постављена питања.

- 🎵 Која врста хора изводи ову нумеру?
- 🎵 На ком језику се пева?
- 🎵 У ком темпу се изводи?
- 🎵 Да ли се понављају поједини делови хорске нумере?
- 🎵 Којим инструментима се појачава драмски наступ хора?

Кантата је вокално-инструментални облик који је настао у XVII веку. Писана је за један глас или више њих уз пратњу оркестра. Мањег је обима од ораторијума, а по садржају може бити црквена или световна. Кантата се концертно изводи, као и ораторијум. У њој се ређају солистичке арије и речитативи, али и хорови и инструментални делови. Разликују се **соло-кантате**, у којима је у првом плану солиста уз пратњу чембала или малог оркестра, и **хорске кантате**, у којима може бити солиста, али је хор у првом плану уз пратњу оркестра.

НАУЧИ ЈОШ

Јохан Себастијан Бах је компоновао велики број кантата. По броју се истичу духовне кантате (око 300), док је световних кантата само 20. Као што врхунац развоја ораторијума уочавамо у Хендловим ораторијумима, тако и кантата достиже свој зенит у Баховом стваралаштву. Посебно се својим садржајем и музиком истиче *Кантата о кафи*. Реч је о духовитој причи о девојци која воли да пије кафу и њеном оцу који се противи томе.

РЕШИ

Саслушај два пута почетак кантате, па одговори на постављена питања.

- 🎵 Како почиње кантата: вокално или инструментално?
- 🎵 Који се начин певања користи: речитатив или арија?
- 🎵 Који инструменти чине оркестар?

Јохан Себастијан Бах, *Кантата о кафи*

ПОНОВИ

1. Како се зове музичко-сценско дело у коме се користи певање, свирање и глума?

а) опера   б) кантата   в) ораторијум

Заокружи слово испред тачног одговора.

2. Препознај вокално-инструментални облик према датим речима:

драмска радња, концертно извођење, извођачи: солисти, хор, оркестар.

3. Повежи музичке појмове са тачним описима:

увертира

солистички ансамбл од три певача

арија

драмски текст

либрето

оркестарски увод

хор

нумера коју изводи један глас уз оркестарску пратњу

терцет

већа група певача која заједно пева

4. Подела на црквени односно световни садржај везује се за:

а) оперу;   б) ораторијум;   в) кантату.

Заокружи слово испред тачних одговора.

5. Наведи карактеристику која разликује ораторијум од опере.

ИНСТРУМЕНТАЛНИ ОБЛИЦИ БАРОКА

● свита ● соната ● концерт ● фуга

ВЕЋ ЗНАШ

🎵 Шта је инструментална музика?

Први знаци осамостаљења инструменталне музике јављају се у ренесанси, захваљујући развоју ренесансних инструмената. Појава мајстора градитеља, виртуоза инструменталиста и композитора инструменталних музичких облика доводи до процвата барокне инструменталне музике. Појављују се три вида инструменталног музицирања: солистичко, камерно и оркестарско.

Град Кремона у Италији од XVI до XVIII века постаје познат по мајсторским радионицама породица Амати, Гварнери и Страдивари, у којима настају гудачки инструменти. Барокни композитори највећи број солистичких инструменталних дела компоњују за гудачке инструменте. Ови инструменти имају главну улогу и у камерним и оркестарским саставима.

Еваристо Башенис,
Музички инструменти

Едгар Бунди, Антонио Страдивари,
романизована слика хероја занатлија

Инструментална музика барока почива на развоју инструмената. **Гудачки инструменти** свој коначни облик и грађу добијају у поменутом периоду. Појава виртуоза на овим инструментима посебно унапређује технику свирања и утиче на појаву великог броја композиција за ову инструменталну групу. Користе се и трзачки инструменти попут *џеорбе*, врсте лауте са дугим вратом и великим бројем жица.

Осим гудачких инструмената, **дувачки инструменти** се такође развијају. Равноправно се користе дрвена блок флаута и попречена флаута. Обоа, фагот, а од XVIII века и енглески рог, важни су припадници дрвено-дувачке групе инструмената. Снажан звук лимених дувачких инструмената попут трубе, тромбона и хорне присутан је у барокним музичким делима. Барокне трубе су различитих величина и зато могу да свирају и у високом и у дубоком регистру. Оно што ти је већ познато јесте да су инструменти са диркама, оргуље, чембало и клавикорд, такође значајни инструменти у развоју барокне инструменталне музике. Чембало се издваја не само као инструмент солистичке музике, већ и као део инструменталне пратње на концертима.

НАУЧИ ЈОШ

И данас се у Кремони ручно праве виолине. У граду ради 120 радионица за савремену израду ових инструмената. Најбољи градитељи годишње могу да направе до 15 виолина. Иначе, у овај град долазе и они који желе да науче како се овај инструмент ручно прави.

Тестирање виолончела у радионици након израде

Теорба

виртуоз – извођач који спаја музички таленат и технику свирања или певања и достиже савршенство у извођењу дела

Барокни оркестар је **камерни оркестар** и по броју инструмената и по звуку. Он има стандардни број инструмената, за разлику од импровизованих ренесанских група музичара. Основу оркестра чине гудачки инструменти са чембалом као пратњом. Звук оркестра је повремено појачан употребом флауте, обое, фагота, хорне, трубе и тимпана.

Барокни музичари

Инструментални облици ренесансе – токата, фантазија, капричо и прелудијум – настављају да се развијају и у новом стилском раздобљу, но ипак ће барокну инструменталну музику обележити нови музички облици попут свите, сонате, концерта и фуге. У њима се смењују и хомофони и полифони начин компоновања. Кроз ове облике развијају се одређене карактеристике барока: импровизација, важан поступак у свирању, нарочито када се украшава мелодија, равномеран и непрекидан ритмички ток – моторика, употреба дурских и молских лествица, те оштри динамички контрасти између форте и пијана. Све ово сте већ учили у шестом разреду, а сваки стручни термин можете поново пронаћи и у речнику уџбеника.

Свита је циклични облик састављен из више барокних игара које су се играле на дворовима различитих европских држава. Реч *svita* на француском језику значи низ. У Италији су користили реч *partita* како би означили исти облик. У свити се нижу барокне игре попут алеманде, сарабанде, менуета, жиге, полонезе, гавоте и других. Није потребно да напамет научиш њихове називе, већ уочи да је свита цикличан облик зато што има више ставова, у овом случају игара. Али, ове игре у свити губе свој плесни карактер, односно, уз њих се више не плеше. Ако те нека од игара посебно занима, можеш даље самостално да истражујеш. Свита је најчешће почињала уводним неиграчким ставом – прелудијумом, а у даљем следу игре су се ређале контрастно по карактеру, динамици и темпу. Према начину извођења, свите су биле солистичке и оркестарске.

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Поделите се у пет група. Свака група извлачи цедуљу на којој су написани примери различитих барокних свита.

Задатак сваке групе је да:

- преслуша дело;
- утврди да ли је свита солистичка или оркестарска;
- утврди који инструмент или инструменти изводе свиту;
- наведе игре које се користе у свити и у ком темпу се изводи свака игра;
- усмено представи дело другим групама;
- издвоји игру која се групи највише допала и да објасни зашто.

Ј. С. Бах,
Енглеска свита бр. 2,
клавир

Ј. С. Бах,
Оркестарска свита бр. 2, бе-мол

Ј. С. Бах,
Партиа бр. 3,
виолина

Г. Ф. Хендл,
Музика за краљевски ватромет,
оркестарска свита

Г. Ф. Хендл,
Музика на води,
оркестарска свита бр. 3

Соната је, као и свита, цикличан барокни облик, што значи да има више ставова. Компонована за једног или двоје солиста уз пратњу чембала. Најчешће су сонате компоновне за виолину, виолончело, али и за флауту и оргуље.

Концерт се у бароку јавља у два облика – као концерто гросо и солистички концерт. У **концерто гросу** наизменично свира мања група инструмената са оркестром, а у солистичком концерту само један солиста свира са оркестром. У почетку је концерт имао више ставова, од четири до осам, а солистички концерт који се развио почетком XVIII века имао је три става.

РЕШИ

Утврди колико ставова има Корелијев концерто гросо. Који инструменти чине групу солиста?

А. Корели,
Концерто гросо,
оп. 6, бр. 8, ге-мол

РЕШИ

Преслушај два брза става *Концерта за две виолине у ге-молу* Јохана Себастијана Баха и опиши разлике међу њима у темпу.

- Утврди који инструменти прате солистичке инструменте.
- Какав је музички однос солиста: међусобни разговор или такмичење у свирању?

Ј. С. Бах,
Концерт за две виолине, ге-мол

Фуга је вишегласна композиција, која врхунац развоја доживљава у Баховом стваралаштву. Почиње темом, мелодијском линијом, која се имитационо понавља у свим гласовима. Најчешће је компонована у три или четири гласа. Фуга се као облик проналази и у вокалној музици, али је нарочито развијена и самостална у инструменталној музици и намењена је инструментима са диркама. Често су уводни облици фуге прелудијум или токата. Већ ти је познато да су се ови музички облици појавили у ренесанси, да су једноставне структуре, а разликују се по томе што се токата изводи у бржем темпу у односу на прелудијум.

РЕШИ

Опиши разлике између прелудијума и фуге. Покушај да утврдиш колико пута се почетна тема Бахове фуге у це-молу понавља у различитим гласовима.

Ј. С. Бах,
Прелудијум и фуга, Це-дур, клавир

РЕШИ

На ком инструменту се изводи Бахова *Токаџа и фуџа у ге-молу*? Утврди у ком темпу се изводи токата, а у ком фуга?

Ј. С. Бах,
Токата и фуга, ге-мол

ПОНОВИ

1. Шта утиче на развој инструменталне музике?

- а) Развој драмске уметности.
- б) Развој вокалне уметности.
- в) Развој музичких инструмената.

Заокружи слово испред тачног одговора.

2. Прочитај кључне речи везане за музички облик и подвучи тачан назив облика:

низ игара, контраст у динамици и темпу, солистичке и оркестарске.

СОНАТА

ФУГА

СВИТА

3. Прецртај реч која не припада датом низу:

соната, кантата, fuga, концерт, свита.

4. Заокружи слово **Т** ако је исказ тачан, а слово **Н** ако је нетачан.

- а) Сви ставови сонате су у брзом темпу. **Т** **Н**
- б) Соната се може свирати на свим инструментима. **Т** **Н**
- в) Концерт је карактеристичан по томе што има солисту. **Т** **Н**
- г) Свита је намењена плесу. **Т** **Н**
- д) Свита се може изводити и солистички и оркестарски. **Т** **Н**
- ђ) Концерт има онолико ставова колико има музичара у оркестру. **Т** **Н**

КОМПОЗИТОРИ БАРОКА

- Антонио Вивалди ● Ђузепе Тартини ● Доменико Скарлати
- Јохан Себастијан Бах ● Георг Фридрих Хендл

ВЕЋ ЗНАШ

🎵 Заокружи појмове које везујемо за барок:

опера, квартет, ораторијум, литургија, кантата, свита, концерт, оргуље, гудачки инструменти, саксофон, чембало, флаута, труба, маримба.

Антонио Вивалди је био италијански композитор, диригент, педагог, али и виртуоз на виолини. Компонувао је опере, ораторијуме, кантате и инструменталну музику. Творац је солистичких концерата за виолину, али је компоновао и солистичке концерте за виолончело, мандолину, флауту, обоу и фагот.

Концерти под називом *Четири годишња доба* су темељ велике популарности Вивалдија у данашње време. Сваки концерт из циклуса *Четири годишња доба* садржи сонете непознатог аутора. Описи природе музичким средствима и покушаји да се звучно дочарају промене у природи били су доста присутни у стваралаштву Вивалдија и уопште композитора XVIII века. Сваки концерт има три става, од којих је други став увек у спором или умереном темпу.

Франсоа Морелон ла Кејв,
Антонио Вивалди

РЕШИ

Уз слушање првог става „Пролећа“ из циклуса *Четири годишња доба* прочитај и сонет који га описује.

„Пролеће је дошло; птице долећу
С веселом песмом у славу пролећу;
Жубор потока лахор шумом прати.
А кад се небо смрачи, муња сине,
Птице ућуте – да песма се врати
После олује, у мору ведрине.“

Антонио
Вивалди,
*Годишња
доба,
Пролеће,
први став*

СОНЕТ – врста песме

РЕШИ

Преслушај први став „Пролећа“ два пута, а затим заокружи тачне описе.

- 🎵 Став се изводи у спором темпу.
- 🎵 Солистички инструмент је виолина.
- 🎵 Осим гудачких инструмената користе се и оргуље.
- 🎵 Став описује долазак пролећа.
- 🎵 Дијалог виолина имитира разговор зечева у шуми.
- 🎵 Соло инструмент прати оркестар.
- 🎵 Стих „Кад се небо смрачи, муња сине“ у музичком току доноси бржи темпо и форте динамику.
- 🎵 У солистичким наступима виолине чује се пратња чембала.
- 🎵 Честе су промене у динамици тихо–гласно.

Осим Вивалдија, значајан и изузетан виолиниста барока био је и виртуоз **Ђузепе Тартини**. Он је усавршио технику свирања на виолини, продужио је гудало, основао је школу виолине и бавио се проучавањем хармоније и акустике кроз своје теоријске радове. Тартини је компоновао сонате, међу којима се истиче *Ђавољи трилер*. Легенда каже како је Тартинија у сну посетио сам ђаво и одсвирао му најчудеснију мелодију, коју је композитор покушао да запише када се пробудио. Наводно, та мелодија била је тек део онога што је чуо у сну.

Непознат аутор, *Портрет* Ђузепеа Тартинија

Фотографија дочарава чувени сан Ђузепеа Тартинија којег је у сну посетио сам ђаво

трилер – тон или група тонова који украшавају главне тонове мелодије

РЕШИ

Преслушај сонату *Ђавољи трилер* Ђузепеа Тартинија и сазнај колико има ставова и у ком темпу се они изводе. Одреди у ком ставу солиста свира без инструменталне пратње клавира.

Ђузепе Тартини,
Ђавољи трилер,
соната за виолину

Доминго Антонио Валеско, *Портрет* Доменика Скарлатија

Још један италијански композитор и истакнути чембалиста има своје место у бароку, а његово име је **Доменико Скарлати**. Компоновао је опере и ораторијуме, али је велики део опуса посветио и чембалу. У бароку, чембало постаје инструмент на коме се свира солистичка музика, а најчешћи музички облици су токате и фуге. Скарлати компонује велики број соната за овај инструмент. Његове сонате, за разлику од претходно поменутих соната, имају само један став, који има два дела и сваки део има знакове понављања. Неки музиколози Скарлатија сматрају оснивачем савремене технике свирања на инструментима са диркама. Увео је свирање брзих пасаж, скоковите мелодијске линије, брзо понављање истог тона и укрштање руку током свирања.

музиколог – научник који истражује, анализира и проучава развој музичке уметности

пасаж – низ тонова

НАУЧИ ЈОШ

Скарлати се упознао и дружио са Хендлом, композитором о коме ће такође у оквиру ове лекције бити речи. На Венецијанском карневалу 1706. године организовано је такмичење између два уметника у свирању на чембалу. Није утврђено ко је већи виртуоз, али је уочена разлика у приступу свирању на чембалу. Скарлати је водио рачуна о лепоти тона, а Хендл о пуноћи звука.

РЕШИ

Преслушај два пута *Сонату за чембало у де-молу* Доменика Скарлатија и подвуци тачне одговоре:

Соната се изводи у **спором** / **умереном** / **веома брзом** темпу. У мелодијској линији се **користе** / **не користе** трилери, мелодијски украси. Виртуозност чембалисте се **појачава** / **не појачава** укрштањем руку приликом свирања.

Доменико Скарлати,
Соната за чембало, де-мол

Јохан Себастијан Бах потиче из музичке породице. Осим што је био композитор, Бах је за свог живота био и виолиниста на двору вајмарског војводе, дворски оргуљаш, чембалиста, члан дворског оркестра и диригент, концертмајстор, хоровођа, учитељ у црквеној певачкој школи, али и неко ко је умео да поправи оргуље и чембало. Био је мајстор импровизације и одлично је владао техником читања са листа било ког музичког текста. Волео је да прерађује сопствене композиције мењајући њихов текст или да користи теме инструменталних композиција у вокалним композицијама и обрнуто. Прерађивао је и дела других композитора, нарочито Антонија Вивалдија. После смрти је заборављен, а у XIX веку га је открио немачки композитор Феликс Менделсон, који почиње да изводи његова дела. Од тада Бахова музика постаје део обавезне литературе за сваког школованог музичара.

Елијас Готлоб Осман,
Портрет Јохана Себастијана Баха

Бахово музичко стваралаштво може се поделити на дела инструменталне и вокално-инструменталне музике. Компоновао је солистичку, камерну и оркестарску музику за инструменте са диркама, гудачке и дувачке инструменте. Компоновао је главне музичке облике барокне инструменталне музике: свиту, сонату, концерт и фугу.

читање са листа – брзо читање, тј. свирање новог нотног текста

ВЕЋ ЗНАШ

 Партита је синоним за свиту. У Италији се овај назив користио да означи облик барокне свите.

РЕШИ

Преслушај композицију Ј. С. Баха и направи музичку анализу тако што ћеш попунити табелу дајући одговоре на следећу листу захтева:

- под **ИНСТРУМЕНТАЛНА МУЗИКА** упиши врсту инструменталне музике: солистичка, камерна, оркестарска;
- под **ИНСТРУМЕНТ / ИНСТРУМЕНТАЛНА ГРУПА** упиши назив инструмента или групе инструмената који изводе музичко дело;
- под **МУЗИЧКИ ОБЛИК** упиши три карактеристике музичког облика;
- упиши у ком **ТЕМПУ** се изводи *Прелудијум*.

Ј. С. Бах,
Партита бр. 3, Прелудијум, виолина

Музичка анализа

Инструментална музика	Инструмент / инструментална група	Музички облик	Темпо

маркграф – пле-
мићка титула

НАУЧИ ЈОШ

Јохан Себастијан Бах је марта 1721. године послао шест концерта гроса са посветом маркграфу од Бранденбурга, Кристијану Лудвигу. По њему је збирка од шест концерта гроса и добила назив *Бранденбуршки концерти*. Нажалост, није остало записано како је Кристијан Лудвиг одреаговао на Бахов поклон и да ли се потрудио да концерти буду изведени.

РЕШИ

Преслушај први став *Бранденбуршкој концерта бр. 3* Јохана Себастијана Баха и направи музичку анализу тако што ћеш попунити табелу исправним подацима.

Ј. С. Бах,
*Бранденбуршки
концерт бр. 3,
први став*

Музичка анализа			
Инструментална музика	Инструмент / инструментална група	Музички облик	Темпо

У вокално-инструменталном жанру Бах је оставио велики број истакнутих дела: *Миса у ха-молу*, *Божјињи ораџоријум*, црквне и световне кантате.

НАУЧИ ЈОШ

Миса у ха-молу представља врхунац Баховог вокално-инструменталног стваралаштва. Настала је у завршном периоду Баховог живота, када живи и ради у Лајпцигу. Композитор је пред крај свог живота завршио дело. Према историјским подацима, *Миса* је први пут изведена 1859. године. Ово црквено дело има 24 става, пева се на латинском језику и почиње речима *Kyrie eleison* (*Господе, смилуј се*).

РЕШИ

Опиши ко изводи почетне тактове *Мисе у ха-молу* Јохана Себастијана Баха. Наброј инструменте који се користе у оркестру. Поред солиста, која врста хора изводи хорске делове *Мисе*?

Ј. С. Бах,
*Миса ха-мол,
Kyrie eleison
(Господе,
смилуј се)*

Кантате су вокално-инструменталне композиције у којима је Бах користио и црквени и световни садржај. Посебно се по лепоти мелодија издваја световна *Канџаџа о селу*.

Кантата о селу

Ј. С. Бах,

арија *Ах, шћо волим*

Andante

mp Ах, што во - лим пе-сме звук, во-лим бла-ге но-ћи

ти - хи мук. *p* Во-лим шу - му, ре-ку, по - ље,

ја сам у - век до-бре во - ље. *mp* Во-лим сун - це,

во-лим гај, во-лим дра - ги ро - дни крај.

Ј. С. Бах,

Кантата о селу,
арија *Ах, што волим*

- Сети се арије *Ах, шћо волим,* која је певана у шестом разеду. Осмисли ритмичку пратњу песме користећи Орфове инструменте.

Георг Фридрих Хендл је по очевој жељи требало да постане правник. Међутим, Хендл је постао одличан импровизатор на оргуљама и чембалу. Компонувао је брзо и лако, без скица. Користио је и прерађивао делове својих и туђих композиција. За живота је доживео велику популарност као композитор. Хендл је био и виолиниста, оргуљаш, чембалиста, диригент, директор опере. Путовао је по Италији, а већи део живота провео је у Енглеској, у којој је и сахрањен уз све почести.

Хендлова вокално-инструментална музика садржи све облике барокног доба – ораторијуме, кантате и опере. Сигурно се сећаш да смо већ слушали снажну хорску нумеру из ораторијума *Месија*. Осим тога, Хендл је показао да влада и новим сценским барокним обликом као што је опера. Компонувао је и опере серије и буфо опере. Оперу серију *Риналдо* Хендл је компоновао 1711. године у Лондону, у року од две недеље. У њој се истиче боја и снага гласа кроз арије главних јунака Риналда и Алмирене.

Томан Хадсон,
Георј Фридрих Хендлх

РЕШИ

Подвучи тачне описе:

Арија је нумера у **опери/балету**, у којој један глас пева на сцени уз инструменталну пратњу оркестра. Арија *Пустии да ѿла-чем* почиње звуком **клавира / барокног оркестра**. После кратког инструменталног увода улази **дубок/висок** женски глас. Арија се изводи у **брзом/спором** темпу. Арија **завршава / не завршава** истим инструменталним делом.

Г. Ф. Хендл,

опера Риналдо, арија
Lascia ch'io pianga
(*Пусту да плачем*)

Хендлова инструментална дела су разноврсна. Композитор је концерта грота, концерата, свита и соната за оргуље, чембало, дрвено-дувачке инструменте и оркестар. Његова оркестарска свита *Музика на води* је компонована 1717. године. Пловидба краља Џорџа Првог и његове пратње Темзом текла је уз звуке великог оркестра, када су се први пут употребиле и хорне.

РЕШИ

Истражи колико ставова има *Музика на води* Георга Фридриха Хендла и наброј инструменталне групе. Изабери став који ти се највише допада и објасни зашто.

Г. Ф. Хендл,
Музика на води,
оркестарска
свита бр. 3

ПОНОВИ

1. Који композитор не припада бароку?

- а) Астор Пјацола   б) Антонио Вивалди
в) Игор Стравински   г) Доменико Скарлати

Заокружи слова испред тачних одговора.

2. Напиши имена композитора поред музичких облика које компонују.

миса _____ кантата _____

ораторијум _____ соната _____

свита _____ опера _____

концерт _____

3. Повежи композитора са његовим делом.

Месија

Ј. С. Бах

Четири годишња доба

Г. Ф. Хендл

Кантата о кафи

Ћузепе Тартини

Ђавољи шрилер

Антонио Вивалди

4. Пронађи и подвучи грешке у датим текстовима.

- а) Бах је волео да компонује опере и у томе му је много помагао Хендл, који је имао искуства у компоновању опера. Позната Бахова опера је *Месија*, која се истиче првим ставом, у коме се описује долазак пролећа.
- б) Антонио Вивалди је био чувени барокни оргуљаш. Компоновао је и данас популарне концерте за оргуље под називом *Четири годишња доба*. На Венецијанском карневалу 1706. године такмичио се са Бахом у свирању на оргуљама и победио га.
- в) Омиљени инструмент Доменика Скарлатија је чембало. Компоновао је велики број соната за овај инструмент. Чембало је барокни жичани инструмент који се истицао јаким звуком и зато се користио само у барокном оркестру.

ИНСТРУМЕНТИ БАРОКА

Развој инструмената у бароку доприноси и развоју инструменталне музике. Појава градителских радионица жичаних инструмената, попут породица Амати, Гварнери и Страдивари, утицаће на бржи развој инструмената и њихову примену у солистичкој, камерној и оркестарској музици барокног периода.

ЖИЧАНИ ИНСТРУМЕНТИ

Гудачки инструменти

Виола да гамба

Виола д'аморе

Вилончело

Виолина

Виолоне

Трзачки инструменти

Лаута

Теорба

Барокна гитара

ИНСТРУМЕНТИ БАРОКА

ИНСТРУМЕНТИ СА ДИРКАМА

Чембало

Оргуље

ДУВАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

Блок флаута

Попречна флаута

Обоа

Хорна

Труба

МУЗИЧКА РАДИОНИЦА

БАРОКНИ КОНЦЕРТ

Поступци у радионичарском раду:

30 мин.

1. Одељење се подели на неколико група које имају за задатак да представе барокног композитора избором различитих дела за слушање.

15 мин.

2. Група концерт припрема на часу. Концерт траје до 15 минута и воде га чланови групе. Један члан у неколико реченица упознаје публику са животом композитора и његовим стваралаштвом. Остали чланови групе бирају по једно музичко дело и упознају публику са његовим карактеристикама: којој врсти музике према извођењу дело припада и колико има ставова. Ученици описују дело и истичу његове важне карактеристике које публика треба да уочи приликом слушања. Дело се слуша помоћу интернет претраживача.

Материјал за рад:

- Уџбеник музичке културе;
- Гугл и Јутјуб претраживачи;
- Опште и историјске енциклопедије.

КЛАСИЦИЗАМ – СТИЛСКИ ПРАВАЦ

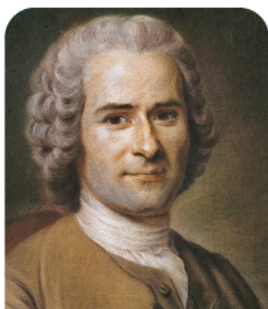
- просветитељство ● клавир ● гудачки квартет ● симфонија
- бечки класичари

ВЕЋ ЗНАШ

🎵 Препознај музичко раздобље на основу кључних речи:

опера, ораторијум, кантата, инструментална музика, виртуозитет, контраст, свита, соната, концерт, fuga, гудачки инструменти, инструменти са диркама, Вивалди, Хендл и Бах;

а потом предложи музичко дело које ће звучно представити описани музички период.

Морис Кентен де
Ла Тур, *Порџреј*
Жана Жака Русоа

Морис Кентен де
Ла Тур, *Порџреј*
Волџера

Ежен Делакроа, *Слобода љредводи народ*

ВЕЋ ЗНАШ

🎵 Сети се аутобиографије *Живој и љрикљученија* просветитеља, оснивача и професора Велике школе и првог министра просвете Србије Доситеја Обрадовића. Он је, путујући по Европи, прихватио идеје Волтера и осталих просветитеља. Вративши се у Србију, настојао је да кроз свој књижевни и професорски рад шири ове идеје.

Непознат аутор,
Досијеј Обрадовић

Писменост је веома важна у XVIII веку. Тада почињу да се штампају књиге, покрећу се научни часописи, а и жене се активно укључују у друштвени живот. У периоду између 1751. и 1766. године, у Паризу је објављено важно дело европског просветитељства *Енциклопедија*. Приређивачи ове књиге били су Дени Дидро, француски филозоф и писац, и Жан ле Рон д'Аламбер, француски математичар, физичар и филозоф.

Као део идеје просветитељства оснивају се и **дебатна друштва**, а прво се појавило 1780. године у Лондону. Жене су активно учествовале у овим дебатним друштвима. Покретале су се дискусије на различите теме, а занимљиво је да се у XVIII веку говори и о мушким и женским особинама, удварању и браку. Дебатна друштва су била отворена за јавност, свако је могао да им приступи, а једини услов је била куповина карте за учествовање.

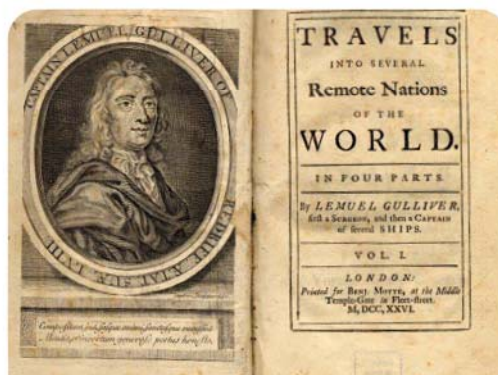
Осим што су идеје Француске револуције утицале на развој друштва, оне су утицале и на **музички развој**. Певају се револуционарне песме, хорови су јавно изводили химне на градским трговима, а певало се и у борби. Дотадашњи устаљен начин извођења музике по салонима и дворовима намењен привилегованој публици полако се мења. Музика добија нову, васпитну улогу за грађане. Певаче подржава и звук труба и звук ударачких инструмената. Песме које се изводе одликује једноставност и лакоћа усвајања. Ритам марша је у првом плану, а повезује се са револуционарним превирањима. Барокне композиције, као што су свите, варијације и фуге, сматрају се сувише компликованим за нове грађане, те се тражи једноставност и уметност која је лако прихватљива народу. Уједно, уметник више није изолован и затворен на двору или у салонима, није више везан за аристократију, већ постаје део грађанске класе.

Идеја је да се изгради музички језик који је разумљив већини. Мелодија је у првом плану и праћена је једноставним акордским структурама. Хомофонија се развија и потискује полифонију. Уводи се обележавање и означавање темпа на почетку композиције. Поделе и ознаке темпа које су тада постављене користе се и у данашњим музичким делима.

Темпо		
Спор	Умерен	Брз
<i>Largo</i> – широко	<i>Andante</i> – лагано	<i>Allegro</i> /алегро/ – брзо
<i>Lento</i> – споро	<i>Andantino</i> – брзином хода	<i>Vivace</i> /виваче/ – живо
<i>Adagio</i> /адађо/ – лагано и озбиљно	<i>Moderato</i> – умерено	<i>Presto</i> – хитро

ВЕЋ ЗНАШ

У обавезној школској лектури петог и шестог разреда читали сте авантуристичке романе *Гуливерова путовања* Џонатана Свифта и *Робинзон Крусо* Данијела Дефоа. Они су објављени у XVIII веку и били су веома популарни код тадашње читалачке публике.

Слика оригиналног издања књиге *Гуливерова путовања* Данијела Дефоа из 1726. године

дебата – дискусија, изношење и сучељавање различитих мишљења

Камерна музика

Симфонијски оркестар

Дурске и молске лествице чине основу мелодијских линија и њихове акордске пратње. Оштре динамичке поделе у барокним композицијама замењене су динамичким нијансирањем: крешендо (постепено појачавање) и декрешендо (постепено утишавање). Више се не користе виола да брачо, виола да гамба и чембало, али се уводе нови инструменти: клавир, кларинет и енглески рог. У оркестру се формира група дрвених и лимених дувачких инструмената са сталним бројем инструмената. Водећи инструмент барока, виолина, уступа главно место такође жичаном инструменту, али са диркама – **клавиру**.

Развијају се инструментални музички облици: **соната**, **гудачки квартет**, **симфонија** и **концерт**. Инструментална музика дели се на солистичку, камерну и оркестарску. Стварају се ансамбли камерне музике, као и оркестар, који по симфонији добија име **симфонијски оркестар**.

Композитори који постављају основе овог стилског правца у музици и који га развијају су Јозеф Хајдн, Волфганг Амадеус Моцарт и Лудвиг ван Бетовен. Сва тројица ће део живота провести у Бечу и зато се у историји музике често називају **бечки класичари**.

ПОНОВИ

- Класицизам је настао у:
  - XIV веку; **б) XVII веку; в) XVIII веку.**
 Заокружи слово испред тачног одговора.
- Заокружи слово **Т** ако је тврдња тачна, а слово **Н** ако није.
  - Просветитељи се залажу за знање, науку и уметност. **Т Н**
  - Просветитељи подржавају црквене књиге и католицизам. **Т Н**
- Бечки класичари су:

Бах, Хендл, Хајдн, Бетовен, Скарлати, Моцарт, Тартини.

 Подвуци тачне одговоре.
- Који инструмент се највише користи у солистичкој инструменталној музици XVIII века?
- Стави знак плус („+“) на одговарајуће место у табели и тако означи који музички облик припада одговарајућем музичком правцу. Обрати пажњу да се неки облици појављују у оба стилска периода.

Периоди / Облици	Гудачки квартет	Соната	Кантата	Симфонија	Концерт	Свита
Класицизам						
Барок						

ВОКАЛНО-ИНСТРУМЕНТАЛНИ ОБЛИЦИ КЛАСИЦИЗМА

● опера ● миса ● реквијем ● ораторијум

ВЕЋ ЗНАШ

Наброј вокално-инструменталне облике бароког периода. Издвој и наведи три карактеристике за сваки облик.

Упоредо са развојем и осамостаљењем инструментале музике, у класицизму се негују и вокално-инструментални облици световне и црквене музике. Посебно долази до развоја опере, мисе, реквијема и ораторијума.

ВЕЋ ЗНАШ

Опера је, као што смо учили раније, у бароку, музичко-сценско дело у коме се текст изводи певајући уз оркестарску пратњу. У периоду класицизма опера почиње инструменталним уводом који се зове увертира. Развијају се два типа опере: озбиљна и комична. Садржај озбиљне опере користи историјске или митолошке теме, док буфо или комична опера приказује световне елементе, тј. живот обичних људи кроз комичне садржаје. Комична опера је привлачила већи број гледилаца и чешће је компонована. Оба типа опере су по структури опере са нумерама. Свака нумера је заокружена музичка целина и може бити инструментална или у облику речитатива, арије, дуета, терцета, квартета, или хорска. Нумере су различитог карактера и темпа. Више нумера чини једну слику, а више слика један чин. Опера може имати више чинова.

Бечки класичари **Хајдн** и **Моцарт** написали су велики број опере, и озбиљних и комичних, док је **Бетовен** компоновао само једну оперу, *Фигелио*.

РЕШИ

Упореди две увертире – једну из Бетовенове опере *Фигелио* и другу из Моцартове *Фигарове женидбе*. Који инструменти доминирају у симфонијском оркестру?

Илустрација приказује сцену из 2. чина опере *Фигелио* Лудвига ван Бетовена

Л. В. Бетовен,
опера *Фигелио*,
увертира

В. А. Моцарт,
опера
*Фигарова
женидба*,
увертира

РЕШИ

Саслушај композицију *Чаробна фрула* Волфганга Амадеуса Моцарта и кажи која врста гласова чини дует.

В. А. Моцарт, *опера Чаробна фрула, дует Папагене и Папагена*

РЕШИ

Арију „Папагена“ В. А. Моцарта, која се налази на 29. страни, прочитај у ритму два пута, а потом научи да је певаш у Алегрето темпу, што значи „доста окретно“.

Класицизам негује и црквене облике попут **мисе** и **реквијема**. Сети се да се миса као музички облик појављује још у средњем веку. У ренесанси ће је копоновати Ђовани Пјерлуиђи да Палестрина, а у бароку смо слушали *Мису у ха-молу* Јохана Себастијана Баха. Миса има своје сталне и променљиве делове и компонује се за солисте, хор и оркестар. Моцарт је компоновао *Крунигбену мису*, а Бетовен *Мису солемнис*. Од Хајднових 14 миса издваја се *Велика орђуљска миса*. Сам назив мисе наговештава истакнуту улогу орђуља, нарочито у њеним инструменталним деловима.

По поруџбини, у последњим данима живота, Моцарт је компоновао мису за преминуле која се зове *Реквијем*. Реч је о једном од најзначајнијих реквијема у музичкој историји, који Моцарт није успео да заврши, већ је то учинио његов ученик. Реквијем изводе солисти (сопран, контраалт, тенор и бас), мешовити хор и оркестар.

РЕШИ

На који начин почињу два дела Моцартовог *Реквијема*: инструментално, вокално или вокално-инструментално? Каква је разлика у динамици и темпу у овим деловима?

В. А. Моцарт,
Реквијем, Конфутатис и Лакримоза

Ораторијум, обиман вокално-инструментални облик, задржава структуру барокног ораторијума, тј. састоји се од низа нумера. Изводе га солисти, хор и оркестар, а по садржају може бити духовни или световни. Као и опера, ораторијум има драмску радњу, али се изводи концертно. Јозеф Хајдн је написао два ораторијума, *Годишња доба* и *Сиварање свеиџа*. У ораторијуму *Годишња доба* описује природу и живот на селу кроз речитативе, арије, дуете, терцете и хорске нумере.

РЕШИ

Утврди која врста гласова изводи нумеру *О Сунце, здраво!* Наброј инструменте које препознајеш у симфонијском оркестру.

Ј. Хајдн,
ораторијум *Годишња доба,*
нумера *Живео! О сунце, здраво!*

ПОНОВИ

1. Које вокално-инструменталне облике су компоновали бечки класичари?

а) кантату   б) оперу   в) мису
г) свиту   д) реквијем   е) сонату   ф) ораторијум

Заокружи слова испред тачних одговора.

2. Помоћу кључних речи препознај музичко дело:

црквена музика, солисти, мешовити хор и оркестар,
Лакримоза, Моцарт.

Реч је о: _____.

3. Повежи име композитора са његовом мисом.

Крунигбена миса

Јозеф Хајдн

Велика орџуљска миса

Лудвиг ван Бетовен

Миса солемнис

Волфганг Амадеус Моцарт

4. На линији допиши одговор тако да тврдња буде тачна.

Опера се према садржају дели на: _____.

ИНСТРУМЕНТАЛНИ ОБЛИЦИ КЛАСИЦИЗМА

● соната ● концерт ● гудачки квартет ● симфонија

ВЕЋ ЗНАШ

1. Повежи музичке облике барока са типом инструменталне музике којем припадају.

свита

концерт

фуга

соната

солистичка музика

оркестарска музика

камерна музика

2. Препознај описани инструмент:

Овај инструмент је настао почетком XVIII века и припада групи инструмената са диркама. Тон на инструменту настаје притискањем дирке, која подиже чекић и он удара жицу, затим жица затрепери и ствара се тон.

Инструментална музика се осамостаљује у периоду барока и свој развој наставља у периоду класицизма. Солистичка инструментална музика доживљава свој врхунац у сонатама и концертима писаним за нови инструмент, **клавир**. Бечки класичари су компоновали преко сто соната за клавир. Камерна музика се посебно развија као облик кућног музицирања, а постављене су основе симфонијског оркестра, какав постоји и данас.

Солистички концерти повезани су и са оснивањем концертних предузећа. Њихова улога је била да организују редовне јавне концерте на којима свирају најбољи солисти који за то ангажовање добијају одређену награду. Појава редовних концертних програма утицала је и на подизање музичке културе нове публике. Развија се и идеја о увођењу музичке наставе у редовно школовање.

Са **сонатом**, чији назив потиче од италијанске речи *sonare*, што значи свирати, већ смо се сусрели у бароку. Класична соната може бити намењена једном инструменту, најчешће клавиру или неком другом инструменту уз пратњу клавира. Има три или четири става у распореду: брз–лагани–менует (или скерцо)–брз. Сонате нису намењене само учењу музике, већ се користе и на концертном подијуму.

Клавир

Ј. Хајдн,
Соната
у Де-дуру,
клавир

В. А. Моцарт,
Соната
у А-дуру,
клавир

Л. В. Бетовен,
Месечева
соната,
клавир

РЕШИ

Повежи описе темпа са првим ставовима саслушаних клавирских соната.

лагано и озбиљно

Јозеф Хајдн, *Соната у Де-гуру*

умерено и љупко

Лудвиг ван Бетовен, *Месечева соната*

брзо

Волфганг Амадеус Моцарт, *Соната у А-гуру*

Концерт се као музички облик солистичке инструменталне музике градио већ у бароку. У класицизму се углавном компоњују концерти за клавир, виолину и виолончело, али и за дувачке инструменте попут флауте, кларинета и хорне. Концерт друге половине XVIII века, као и соната, има три контрастна става: брзи–лагани–брзи.

НАУЧИ ЈОШ

На крају првог става концерта уводи се каденца. Она значи завршетак, крај неке мелодијске линије или завршетак дела композиције или њен крај. Каденца у првом ставу класичног концерта намењена је само солисти концерта. Оркестар не свира у каденци, има паузу. У њој солиста приказује своје техничке и музичке способности. Прве каденце су смишљали сами солисти, а затим је Моцарт почео да компоњује каденце за своје концерте.

РЕШИ

Пажљиво саслушај почетак сваког од три наведена концерта. Одабери један од њих који ћеш преслушати у целини. Потом утврди темпо ставова и опиши у ком темпу солиста изводи каденцу у првом ставу.

Ј. Хајдн,
*Концерт за клавир,
бр. 11, Де-дур*

В. А. Моцарт,
*Концерт за клавир,
бр. 21, Це-дур*

Л. В. Бетовен,
Концерт за клавир, бр. 4, Ге-дур

У другој половини XVIII века развија се грађанска класа. Она слуша и практикује кућна музицирања. Нарочито је развијено свирање у четворо у **гудачком квартету**. Користе се гудачки инструменти: две виолине, виола и виолончело. Формирају се различити камерни састави. Они добијају назив по броју инструмената исте групе који их чине. Тако постоје: дуа (2), трија (3), квартети (4), квинтети (5), секстети (6), септети (7), октети (8) и нонети (9).

Када се камерни састави комбинују са клавиром или неким другим инструментом, онда по њему добијају име, нпр. клавирски трио. Гудачки квартет, осим што представља камерни састав, истовремено је и вишеставачно музичко дело. Најчешће има четири става који су распоређени у различитим темпима: брзи – лагани – играчки (менует или скерцо) – брзи.

РЕШИ

Саслушај сва три наведена примера камерне музике. Одабери један и опиши га попуњавајући захтеве у табели.

Ј. Хајдн,
*Гудачки
квартет, оп.
76, бр. 1,
Ге-дур*

В. А. Моцарт,
*Кларинет
квинтет, А-дур*

Л. В. Бетовен,
*Клавирски
трио, Де-дур*

Име и презиме композитора	Назив музичког дела	Број ставова и ознака темпа	Да ли се неки инструмент гласније чује и тако издваја из групе?	Да ли неки инструмент има само улогу пратње?

Најсложенији музички облик у класицизму је **симфонија**. Она представља циклични облик од четири става. Ставови су у међусобном контрасту, као и ставови у сонати, концерту и гудачком квартету. Трећи став је у почетку у облику француске игре менует, а Бетовен ће у својим симфонијама менует заменити скерцом, бржим и живахнијим ставом.

Симфонију изводи симфонијски оркестар који је бројно и звучно већи од барокног оркестра. Симфонијски оркестар има устаљене инструменталне групе – гудаче, дуваче и ударалке – и бројност инструмената у свакој групи. Лудвиг ван Бетовен ће повећати број дувачких инструмената у симфонијама. Увешће нове инструменте: пиколо флауту, енглески рог, контрафагот и тромбон. Гудачка инструментална група у оркестру је најбројнија и најчешће истакнути извођач главних музичких тема. У почетку су симфоније дириговали композитори лично или први виолиниста оркестра (концертмајстор).

РЕШИ

Преслушај једну од наведених симфонија, а затим опиши њену структуру. Које инструменталне групе се налазе у оркестру? Који инструменти доминирају? Како су распоређени ставови по темпу? Издвој део који се теби највише допада и образложи свој избор.

Ј. Хајдн,
*Симфонија изненађења,
Ге-дур*

В. А. Моцарт,
*Симфонија бр. 40,
ге-мол*

Л. В. Бетовен,
*Симфонија бр. 3, Ес-дур,
Ероика*

НАУЧИ ЈОШ

Бетовен је *Трећу симфонију* у почетку посветио француском војсковођи и државнику Наполеону Бонапарти, верујући да и он подржава идеје Француске револуције. Пошто се Наполеон крунисао у цара, Бетовен је променио назив симфоније у *Ероика*. Симфонија је премијерно изведена 1805. године у Бечу. Имала је најдуже трајање у односу на симфоније тог доба. Други став симфоније је у облику посмртног марша. То је била прва употреба марша у симфонијској литератури.

Жак Луј Давид, *Наполеон Бонапарт у својој радној соби*

Поред симфонија, компонује се и облик серенаде за оркестар. **Серенада** је у класицизму инструментална композиција намењена гудачкој групи. Позната је серенада *Мала ноћна музика* Волфганга Амадеуса Моцарта. Ова композиција је оригинално написана за гудачки квинтет који чине две виолине, виола, виолончело и контрабас. Серенату најчешће изводи гудачки оркестар, а она је с временом постала једна од Моцартових најпознатијих композиција за гудаче. *Мала ноћна музика* је четвороставачне структуре, са трећим ставом у облику менуета.

РЕШИ

Прати како се мења динамика у првом ставу *Мале ноћне музике*. Препознај тоналитет у коме је написан први став и пробај да отпеваш главну мелодију. Уз певање импровизуј ритмичку пратњу телом, пуцкетај прстима, тапши или се лупкај по коленима.

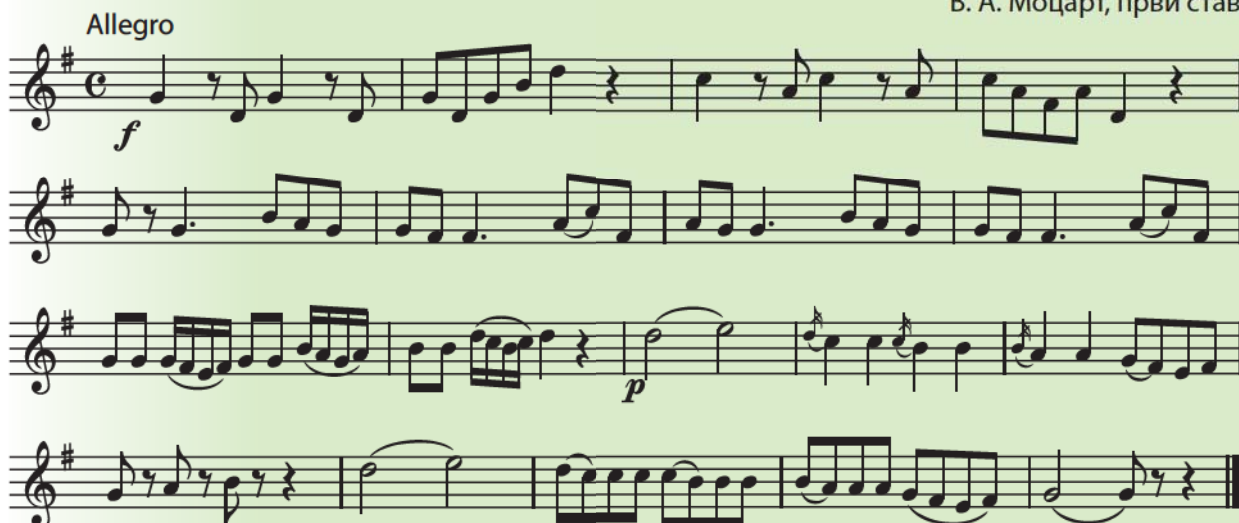
В. А. Моцарт,
Мала ноћна музика,
први став

Мала ноћна музика

В. А. Моцарт, први став

Allegro

The image shows the first four staves of the musical score for the first movement of Wolfgang Amadeus Mozart's 'Eine kleine Nachtmusik'. The music is in G major (one sharp) and 3/4 time. The first staff starts with a forte (f) dynamic. The second staff continues the melody. The third staff features a piano (p) dynamic. The fourth staff concludes the first movement with a double bar line.

НАУЧИ ЈОШ

Интерактивни музеј *Кућа музике* отворен је 2000. године у Бечу. У оквиру њега налази се и део посвећен историји Бечке филхармоније, те се може видети њен први програм за концерт одржан 28. марта 1842. године. Један од спратова музеја приказује и живот и стваралаштво бечких класичара.

Једна од занимљивости јесте што посетиоци имају прилику да диригују Бечком филхармонијом. Наиме, диригентска палица постаје интерактивни алат којим се утиче на свирање оркестра.

Музеј Кућа музике

ПОНОВИ

1. Који инструментални облици имају три става?
а) соната б) симфонија в) серенада
Заокружи слово испред тачног одговора.
2. Допуни реченицу тако да тврдња буде тачна.
Скерцо је _____ став у _____ симфонијама.
3. Допуни листу инструменталних облика класицизма:
соната, концерт, гудачки квартет, _____.
4. На који начин је Бетовен изменио симфонијски оркестар?

БЕЧКИ КЛАСИЧАРИ

● Јозеф Хајдн ● Волфганг Амадеус Моцарт ● Лудвиг ван Бетовен

ВЕЋ ЗНАШ

Три композитора која су створила класичан стил и обележила својим стваралаштвом другу половину XVIII и почетак XIX века били су: Јозеф Хајдн, Волфганг Амадеус Моцарт и Лудвиг ван Бетовен. Беч је био град у којем су поменути композитори стварали у једном периоду свог живота. Из тог разлога се често називају бечким класичарима.

Јозеф Хајдн је певао у чувеном Хору бечких дечака. Велики део свог живота, 30 година, провео је радећи у служби мађарске породице Естерхази. Био је учитељ музике, композитор и диригент дворског оркестра Естерхазијевих. Слободу је проналазио у компоновању и раду са оркестром. Уживао је поштовање и изван Аустрије, боравио је и у Лондону, где је компоновао и успешно изводио 12 *Лондонских симфонија*. Поставио је основе нових облика који су обележили класицизам, али и били важни у даљем развоју музике: соната, концерт, гудачки квартет и симфонија. На тај начин је припремио пут за Моцарта и Бетовена. У његовом композиторском опусу преовладавају инструментална дела, што је и одлика овог периода.

Ј. Хајдн,
Концерт за трубу, Ес-дур

Композитор XVIII века који је постао славан још као дете је **Волфганг Амадеус Моцарт**. Његов музички дар је рано уочио и наставио да развија његов отац Леополд. Он је организовао концерте по европским градовима, где је Моцарт заједно са својом сестром Аном Маријом наступао, свирајући на клавиру. Веома брзо је почео и да компонује, чак и сложене музичке облике попут опере. С обзиром на то да Моцарт свира и компонује од пете године, познат је као *чудо од геиџија*. Уколико ти је ово интересно, погледај филм *Амадеус* Милоша Формана из 1984. године о животу овог композитора.

Велики број композиција (600) показује да је Моцарт брзо и лако стварао. Лакоћа и брзина компоновања пренела се и на израз и расположење његове музике. Она је ведра и весела. Моцарт компонује све музичке облике класицизма – од соната до опера.

В. А. Моцарт,
Отмица из Сараја, Финале
(сцене из филма *Амадеус*)

В. А. Моцарт,
Чаробна фрула,
Арија Краљице ноћи
(сцена из филма *Амадеус*)

Томас Харди, *Портрети*
Јозефа Хајдна

Барбара Крафт, *Портрети*
Волфганга Амадеуса Моцарта

Јозеф Карл Штилер, Лудвиг ван Бетовен

Лудвиг ван Бетовен се ослања на Хајдново и Моцартово стваралаштво, али открива и свој композиторски израз. Упознао је и Хајдна и Моцарта. Хајдн му је био учитељ, а Моцарта је упознао када је из родног Бона дошао у Беч. У односу на своје савременике, Бетовен је имао статус слободног уметника, што значи да није био запослен на двору или код неког аристократе. За разлику од Моцарта, који је стварао лако, за Бетовена кажу да се борио за сваки тон и да је дуго радио на свакој композицији пре него што би одлучио да је изведе. У својим последњим делима наговештава нови стилски период XIX века, романтизам. Бетовен је компоновао једну оперу – *Фигелио*, девет симфонија, концертну, солистичку и камерну музику.

Девет симфонија су оркестарске композије за које многи музиколози сматрају да су најбоља дела Бетовеновог стваралаштва и уопште врхунац симфонијског стваралаштва. Премијера *Прве симфоније* у Це-дуру била је 1800. године, када Бетовен има тридесет година, а 1824. године одржана је премијера последње, *Девеије симфоније*. У овим четвороставачним симфонијским облицима Бетовен развија снажан оркестарски звук. Први став *Петје симфоније*, која се још зове *Сугбинска*, композитор изграђује на мотиву од четири ноте.

Бетовен је волео да проводи време у природи, у миру и тишини. *Шестиа симфонија* је посвећена природи, зато се зове *Пасијорална* и има пет ставова. Сваки став има назив који је повезан са описом природе: (1) *Буђење ведрих осећања при доласку у природу*, (2) *Призор на појоку*, (3) *Весела сеоска свејковина*, (4) *Олуја* и (5) *Радосна и захвална осећања после олује*.

РЕШИ

Упореди прве ставове Бетовенове *Петје* и *Шестје симфоније* тако што ћеш у сваком ставу утврдити темпо, динамику и инструменте који се посебно издвајају из оркестра.

Л. ван Бетовен,
Пета симфонија,
први став

Л. ван Бетовен,
Шеста симфонија,
први став

ВЕЋ ЗНАШ

 Отпевај „Оду радости” Лудвига ван Бетовена.

У последњој, *Девеијој симфонији*, Бетовен је у завршни, четврти став, укључио стихове песме „Ода радости” немачког песника Фридриха Шилера. Симфонија је написана за оркестар, солисте и велики мешовити хор. Композитор је у четвртом ставу ове симфоније подржао и музички представио идеје братства и једнакости везане за Француску револуцију.

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

1. Одељење се подели на неколико група. Група може да има до три члана.
2. Свака група има задатак да изабере једно дело инструменталне или вокално-инструменталне музике једног од бечких композитора.
3. Изабрана музичка дела се представљају одељенској публици тако што се:
  - наводи када су настала;
  - описује музички облик;
  - описују динамика и темпо;
  - препознају извођачки апарати.
4. Свака група музичко дело представља и слушно, бирајући најлепша места.

ПОНОВИ

1. Напиши по пет кључних речи на линији за сваког од класичара XVIII века.

Хајдн _____

Моцарт _____

Бетовен _____

2. Ко је од Бечких класичара поставио основе инструменталних облика који су обележили класицизам?

Напиши име композитора: _____.

3. Фиделио је главни јунак у _____ (допиши тачан одговор).

4. Повежи имена композитора са музичким облицима које су компоновали.

Хајдн
Моцарт
Бетовен

свита
концерт
серенада
опера
соната
гудачки квартет
симфонија
ораторијум
миса

МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ У КЛАСИЦИЗМУ

Оркестар бечких класичара од друге половине XVIII века има устаљен број инструмената. Гудачку инструменталну групу представљају виолина, виола, виолончело и контрабас. Група виолина се дели на прве и друге. Дувачки инструменти се користе у пару, тј. по два од сваке врсте. Бетовен у каснијим делима показује жељу да прошири звук оркестра користећи већи број лимених дувачких и ударачких инструмената. Инструменти са диркама, нарочито клавир, веома су важни у периоду класицизма.

ИНСТРУМЕНТИ СА ДИРКАМА

Клавикорд

Чембало

Клавир

ГУДАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

Виолина

Виолончело

Виола

Контрабас

ДРВЕНИ ДУВАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

Флаута

Обоа

Кларинет

Фагот

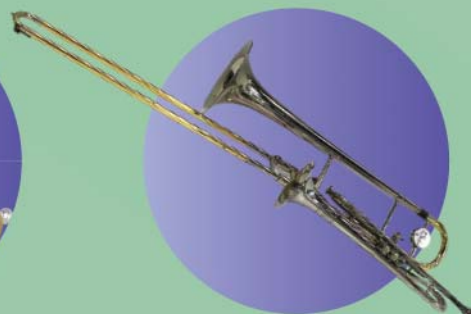
ЛИМЕНИ ДУВАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

Хорна

Труба

Тромбон

УДАРАЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

Глокеншпил

Велики бубањ

Тимпани

МУЗИЧКА РАДИОНИЦА

МУЗИЧКА ДЕБАТА

Поступци у радионичарском раду:

5 мин.

1. Одељење се подели на три групе. Представник сваке групе извлачи папирић са именом једног бечког класичара.

20 мин.

2. Задатак сваке групе је да:

- истакне најбоља дела изабраног композитора;
- изабере и опише музички облик који је композитор највише компоновао;
- објасни зашто је баш тај композитор важан за развој музике и зашто има посебно место у историји музике.

20 мин.

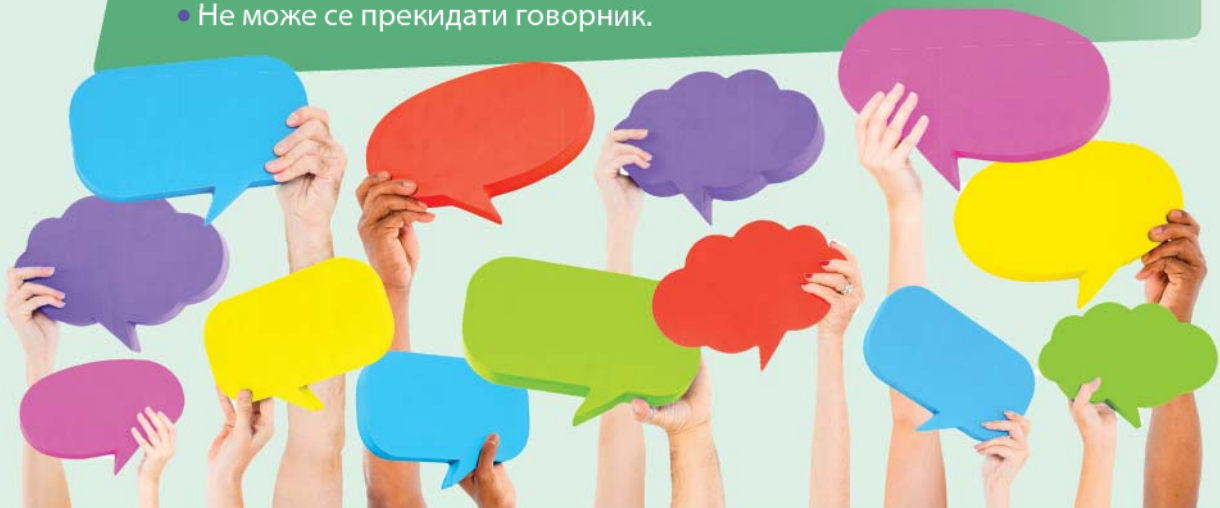
3. Групе дебатују као на школском парламенту. Свака група износи мишљење које потврђује одређено излагање или га побија.

Како се дебатује:

- Свака група добија име по изабраном композитору: Хајдновци, Моцартовци, Бетовеновци.
- Када дебатују, представници групе стоје испред школске катедре.
- Дизањем руке тражи се дозвола за одговор на дебату.

Правила понашања у групи:

- Свако има право на мишљење.
- Не може се прекидати говорник.

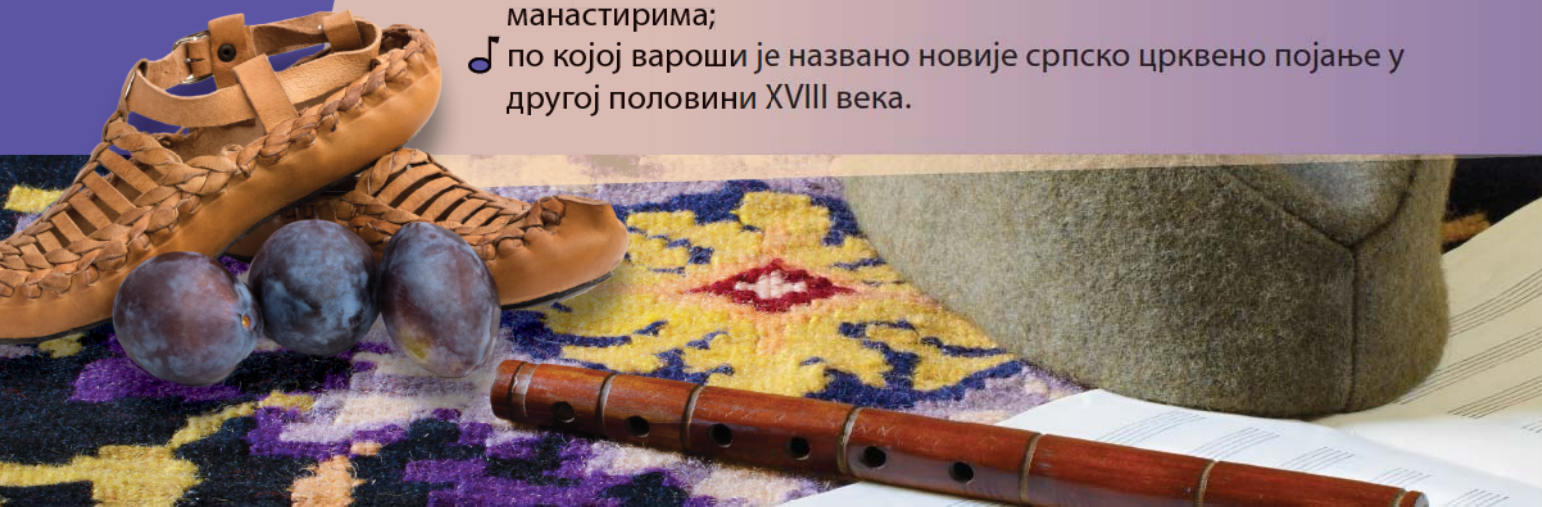
МУЗИЧКА ЕТНОГРАФИЈА

Етнографију смо помињали у шестом разреду, када је било речи о српским народним песмама, инструментима, игри и ношњи. Већ имаш основно знање и можеш да отпеваш неколико народних песама, сетиш се жичаних, дувачких и ударачких инструмената. Уз песму можеш да осмислиш и кораке за коло. Провери да ли је твоја школа понудила фолклор као слободну активност. Уколико није, преко својих представника у парламенту затражи да се покрене оснивање фолклорне секције.

Музичка етнографија у седмом разреду открива ти народно стваралаштво Србије. Слушаћеш како у народној музици звучи север, југ, исток и запад Србије. Научи да певаш песме које су настале у српској војсци током Првог светског рата, а које су се сачувале у историји српске музике. На самом крају овог поглавља, упознаћеш се и са основним карактеристикама и развојем српске црквене музике, која се у почетку преносила усменим путем, а затим је појавом првих школованих музичара и записана.

Научићеш и истражићеш:

- ♪ шта је свирајка;
- ♪ уз које песме се свира тамбура;
- ♪ у којим филмовима XX века се чује звук цитре и балалајке;
- ♪ чија је национална игра чардаш;
- ♪ који инструмент се оглашава на Ђурђевдан;
- ♪ где је Мокрањац употребио записе народних песама са Косова и Метохије;
- ♪ да ли се свирало и певало на Солунском фронту;
- ♪ ко пева *Тамо далеко*;
- ♪ зашто су утихнула црквена звона у српским црквама и манастирима;
- ♪ по којој вароши је названо новије српско црквено појање у другој половини XVIII века.

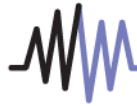

ЗАПЕВАЈ, ЗАИГРАЈ И ЗАСВИРАЈ

- народна песма
- народни инструменти
- народна кола
- народна ношња

Централна Србија

ВЕЋ ЗНАШ

Замисли писмени задатак из српског језика на тему: *Српска народна музика*. Објасни о чему све можеш писати. Шта све садржи српска традиционална музика?

Карађорђевог конак у Тополи

конак – преноћиште

Женска певачка група Моба

Шумадија, централни део Србије, некада је била обрасла шумама и тако је и добила име. У Шумадији се налазе важна историјска места, као што су Орашац и Топола, која се везују за Први српски устанак и Ђорђа Петровића Карађорђа.

Народна песма је повезана са начином живота на селу, са радовима у пољу, породичним слављима и сеоским светковинама и обичајима. Обичаји и обреди везани за славу и свадбу су највише сачувани. Песме су се делиле на мушке и женске. У старијој сеоској традицији певало се на глас. Певало се на отвореном простору и бирали су се најснажнији гласови. У новијој сеоској традицији пева се на бас, и то често двогласно. Најбољи глас започне мелодију песме, а остали гласови се постепено укључују и прате главног певача.

РЕШИ

Научи да певаш прве две песме по слуху, а трећу из нота. Прва је љубавна песма која се пева и игра у колу, а друга је песма новије сеоске традиције и пева се на бас, тако што почиње да пева један певач, а затим се укључује још један или више њих.

Ти момо, ти девојко

Народна песма

Allegretto

mf Ти мо - мо, ти де - вој - ко, ти мо - га бра - та ма-миш
на тво - је ли - це бе - ло, на тво - је о - чи чар-не.

Сам се је преварио, сам се је намамио
на моје бело лице, на моје очи чарне.

Чај, горо, лане моје

Народна песма
из централне Србије

Лагано

Музикална нотација за песму „Чај, горо, лане моје“ у 4/4 временском метру. Прва линија је означена *mf*. Текст под нотацијом је: Чај, го - ро, ла - не мо - је, при - чу - вај ми ов - це. Друга линија је истоветна првој.

Да ја сиђем, лане моје, доле до ливаде, 2x
Да ја видим, лане моје, шта девојке раде. 2x

Ој, за гором, за зеленом

Народна песма

Andante

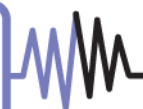
Музикална нотација за песму „Ој, за гором, за зеленом“ у 2/4 временском метру. Прва линија је означена *p*. Текст под нотацијом је: Ој за го - ром, за зе - ле - ном, ој за го - ром за зе - ле - ном не - што ја - сно под - ври - ску - је, баш ко гр - ло де - во - ја - чко! 1, 2, 3. 4. 5. љу - ба бит. бе - лу дво - ру.

Оде момче да обиђе,
Ал' девојче савезано
Танком жицом ибришима,
Пак се моли младу момку:
„Одреш ми, млад јуначе,
Ја ћу теби сеја бити.“
„Имам сеју и код куће.“ 2x

„Одреш ми, млад јуначе, 2x
Ја ћу теби љуба бити,
Ја ћу теби љуба бит.“
Одреш ми, младо момче,
Одведе је белу двору. 2x

ВЕЋ ЗНАШ

Како се зове српски композитор који је употребио народну песму „Ој, за гором, за зеленом“ у хорској композицији *Пења рукавци*?

Фрула

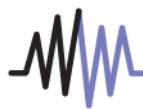

Двојница

У старијој инструменталној традицији Шумадије открива се много **народних инструмената**, али се издвојила и истакла **свирајка**, коју данас зовемо **фрула**. Реч је о дрвеном дувачком инструменту, често украшеном шарама у боји, покретљивом и брзом у извођењу различитих народних кола. Из једног комада дрвета може се направити дувачки инструмент са две спојене цеви, који зовемо **двојнице**.

Занимљиво је да се српска народна кола изводе игром, инструментима, певају се, али се могу и звиждукати. У колима се чује и весело подврискивање. Отворена кола вијугају, преплићу се и уврћу. *Моравац*, *Шећња* или *Шумагинка* су отворена кола, која се често изводе у централној Србији ситним корацама уз певање или звук фруле.

ВЕЋ ЗНАШ

Објасни шта је представљала народна ношња у прошлости. Да ли је то била одећа коју је народ носио у свакодневним приликама или је била ношња за свадбена весеља?

Играчи из Шумадије

Народна ношња у сваком делу Србије има делове који су обавезни, али који се могу разликовати по материјалу, боји и украсном везу. У мушкој народној ношњи обавезни делови су: опанци, чарапе, чакшире, кошуља, јелек, појас и шајкача. Обавезни делови женске народне ношње су: опанци, чарапе, сукња, кецеља, кошуља, јелек и појас. Сачувани делови народне ношње показују да су у прошлим временима жене ручно правиле одећу за своју породицу. Оне су ткале материјале од вуне и платна, бојиле, плеле, кројиле и шиле, ручно везле украсе. Процес прављења одеће се преносио са колена на колена, као и певање народних песама.

Северни део Србије

Нови Сад

Ако одемо на север Србије да погледамо где је некада било Панонско море, стићи ћемо до Војводине. Њу красе сеоске куће у правилном низу, Дунав и Сава, те Нови Сад, Српска Атина, како су га звали од када се 1864. године у њему налази Матица српска. Сматрало се да су се око Матице српске у тадашњем Новом Саду окупљали најмудрији и најобразованији људи. Овај град је 2021. године био Европска престоница културе.

Матица српска

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Истражи где је и када основана Матица српска. Ко су њени оснивачи и који је био циљ њеног оснивања? Ко је био Сава Поповић Текелија?

Копа цура виноград

Allegretto

Љубавна, бећарска песма

Ко - па цу - ра ви - но - град, ви - но - град,
 О - туд и - де мо - мак млад, мо - мак млад,
 До - бро ју - тро, цу - ро ма - ла, је - сил' о - ко - па - ла
 1. ви - но - град, 2. ви - но - град?

– Од јутрос сам један сат, један сат
а сутра ћу цели дан, цели дан.

Са прозора мајка виче:
– Шта се тебе тиче, мангупе!] 2x

– Откуд идеш Анице, Анице?
– Идем из Раванице, Раванице.

Превези ме преко друма,
Не знам где је Рума, рођени!] 2x

– Откуд идеш Никола, Никола?
– Идем из Крушедола, Крушедола.

Љубио сам Крушедолке,
Најлепше девојке, гараве!] 2x

Не лудуј, Лело

Умерено

Староградска песма

mf Не лу - дуј, Ле - ло, *p* чу - ће те се - ло.
p Чи - ни не чи - ни *p* по ме - се - чи - ни,
mf по ти - хој но - ћи и ла - до - ви - ни.

Твоје ме око, Лело, занело. 2x
Чини не чини по месечини,
по тихој ноћи и 'ладовини. 2x

Та твоја уста, пламена, пуста,
Те твоје косе, памет ми носе.
Чини не чини по месечини,
по тихој ноћи и 'ладовини. 2x

Прошетај, Лело, кроз наше село. 2x
Чини не чини по месечини,
По тихој ноћи, драги ће доћи. 2x

Ој, јесенске дуге ноћи

Староградска песма

Allegretto

mp О, је - сен - ске ду - ге но - ћи, ој!

mp mf О, је - сен - ске ду - ге но - ћи, ре - ко дра - ги

да ће до - ћи, ој, дра - ги мој.

Да л' ће доћи, ил' не доћи, ој
 да л' ће доћи, ил' не доћи,
 чекаћу га до поноћи,
 ој, драги мој.

Заспале су црне очи, ој,
 заспале су црне очи,
 дошо драги до поноћи,
 ој, драги мој.

Староградска песма припада народној традицији, иако настаје у градским срединама. У староградским песмама често се користе стихови љубавне поезије српских песника XIX века Бранка Радичевића и Ђуре Јакшића. У Војводини је развијена традиција староградске песме и она се најчешће изводи уз инструменталну пратњу.

Жичани инструмент који има дугу традицију у овом делу Србије је **тамбура**. Свира се солистички, у ансамблима, користи се у инструменталној музици, али и као пратећи инструмент гласа. Нарочито се употребљава као пратећи инструмент у староградским песмама.

У Војводини су популарна народна кола попут отворених – *Коло води Васа* и *Ђурђевка*, док се коло *Тандрчак* игра у паровима са ситним поскоцима.

На северу Србије се, поред тамбуре, може чути још трзalachких народних инструмената. У народној музици мађарске националне мањине упознаћеш цитру и цимбал. **Цитра** је трзalachки жичани инструмент са жицама затегнутим на правоугаони дрвени оквир. На цитри се свира истовремено помоћу плектрума, односно трзалице, и прстију, а користи се за извођење различитих игара: чардаш, коло, валцер, полка. Иначе, звук цитре је обележио музичку тему у филму *Трећи човек* Орсона Велса. **Цимбал** је пак ударачки жичани инструмент на којем се жице ударају палицама.

Антон Карас,
Трећи човек,
 тема из филма

НАУЧИ ЈОШ

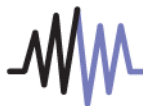
Филм *Трећи човек* је настао 1949. године и припада црно-белим филмовима. Сматра се једним од најбољих филмова свих времена. Главну музичку тему у филму компоновао је Антон Карас. У то време се музика снима на сингл плочама и 1950. године је то била једна од најпродаванијих плоча.

Трзачки народни инструмент, који је доста сродан тамбури, јесте и **балалајка**, руски народни инструмент. Балалајка је, за разлику од тамбуре, троугластог облика и има три жице које се трзају пером. Балалајка се користи као солистички инструмент, али се од више балалајки прави и ансамбл у коме се употребљавају балалајке различитих величина.

||| Балалајка

ВЕЋ ЗНАШ

🎵 Сети се на ком инструменту са диркама се тон добија тако што се пером трза жица.

НАУЧИ ЈОШ

Филм *Доктор Живаго* је снимљен 1965. године по истоименом роману руског књижевника Бориса Пастернака. Филм је добио пет Оскара, од тога је један припао композитору *Ларине џеме* Морису Жару.

Морис Жар,
Доктор Живаго,
Ларина тема,
филмска музика

Народна ношња у Војводини показује богатство различитих **етничких група** које живе заједно са српским становништвом. Као што постоје различите варијанте народних песама, тако постоје и варијанте народне ношње. Заједничка карактеристика народне ношње било које етничке групе јесте да је ручно прављена од природних материјала – лана, памука и вуне.

РЕШИ 🎵

Упореди народну ношњу националних мањина које живе у Војводини и откриј сличности. Осим приказаних, пронађи како изгледају и ношње Буњеваца и Русина.

||| Мађари

||| Словаци

||| Српска народна ношња
у Војводини, Срем

ВЕЋ ЗНАШ

Заокружи име композитора који користи народне песме и игре из Врања у опери Коштана:

а) Стеван Ст. Мокрањац; б) Стеван Христић; в) Петар Коњовић.

ФАТИШЕ КОЛО

Умерено брзо

Народна песма из Врања

Фа - ти - ше ко - ло Врањ - ске де - вој - ке,
Врањ - ске де - вој - ке на ту врањ - ску чеш - му.

На челу кола,
Живкова Таша,] 2x
Живкова Таша,
Лепотиња наша.] 2x

РАСЛО МИ ЈЕ БАДЕМ ДРВО

Andante

Народна песма

Ра-сло ми је ба - дем др - во тан-ко
ви - со - ко, тан - ко ви - со - ко.

Под њим лежи хајдук Вељко
С лепом девојком, с лепом девојком.

РЕШИ

Преслушај *Шестиу руковей* Стевана Стојановића Мокрањаца. Која врста хора изводи *Шестиу руковей* и којом врстом гласа она почиње?

Стеван Ст. Мокрањац,
Шеста руковет

Гајде су дувачки народни инструмент дуге традиције у овом делу Србије. Пастири воле да их свирају, а у прошлости су оне доказивале економску моћ домаћина који је на свадби сина могао да доведе оркестар гајдаша. Уз њих се певало на свадбама и веселило у колу.

Гајде

Звук гајди

Дувачки инструмент чија је цев дугачка и преко два метра и у који пастири на Ђурђевдан засвирају је **рикало** или **бушен**. У поменутим крајевима, у сеоској средини овај инструмент има улогу и сигналног позива да се окупи и споји стадо.

Рикало

Звук рикала

Метални дувачки инструмент који зову **дрнд**, **дрнбољ**, али и **дромбуље**, своју популарност је стекао филмом *Ко њо њамо љева* редитеља Слободана Шијана. На овом инструменту свирају се различита кола, а служи и као пратња гласу.

Дрнд

УРАДИМО ЗАЈЕДНО

Истражи како су настале речи ДРНД и ДРНБОЉ. Потражи речи у речницима српског језика или у лексикону страних речи *Вујаклија*.

НАУЧИ ЈОШ

Наука која истражује порекло речи зове се етимологија.

Коло *Врањанка* је популарно коло у коме се играчи држе за појасеве док играју. *Шесџорка* је отворено мешовито коло, а коло *Дуј Дуј* играју само девојке у пару.

Влашко коло,
дромбуље

РЕШИ

Препознај инструмент на коме се изводи коло *Врањанка*.

Коло *Врањанка*,
контрабасиста
Ненад Василић

Стеван Стојановић Мокрањац се на различите начине бавио музиком. Није био само композитор, већ и хоровођа, диригент, камерни музичар, наставник и један од оснивача прве музичке школе. За дописног члана Српске краљевске академије изабран је 1906. године. Мокрањац се, поред свих побројаних музичких послова, бавио и **мелографским радом** – записивањем народних мелодија. Косово и Метохија је део Србије који је Мокрањац обишао 1896. године и тамо записао око 160 српских народних мелодија сеоске и градске традиције. Неке од тих песама Мокрањац је обрадио и искористио у својим *Руковешима*. *Осму и Дванаесџу руковеш* Мокрањац је посветио управо овом делу Србије.

РЕШИ

Преслушај *Осму руковеш* Стевана Стојановића Мокрањаца и запиши у свесци наслове песама. Такође, препознај врсту хора који изводи *Осму руковеш*.

Стеван Ст. Мокрањац,
Осма руковеш

Јечам жела Косовка девојка

Moderato

Народна песма

Јечам же - ла, Ко - сов - ка де - вој - ка,
је - чам же - ла, мај - чи - це,
Ко - со - вка де - вој - ка.

Јечам жела, јечму говорила. Јечам жела, мајчице, јечму говорила:
„Јечам жито, семе племенито. Јечам жито, мајчице, семе племенито.
Ја те жела, а ја те не јела. Ја те жела, мајчице, а ја те не јела.
Сватовски те коњи позобали. Сватовски те, мајчице, коњи позобали.
Или моји или брата мога. Или моји, мајчице, или брата мога.
Боље моји, него брата мога. Боље моји, мајчице, него брата мога.”

Прелетеше птице ластавице

Moderato Народна песма

Пре - ле - те - ше 'ти - це ла - ста - ви - це,
 Пре - ле - те - ше, жа - ло - сти, мој дил - бер.
 Ај, ни - где не па - до - ше.

Ал' падоше девојци на ђерђеф. Ал' падоше, жалости, мој дилбер, ај девојци на ђерђеф.
 Љуто куне сирота девојка. Љуто куне, жалости, мој дилбер, ај сирота девојка:
 „Иш одатле, 'тице ластавице! Иш одатле, жалости, мој дилбер, ај 'тице ластавице!
 Не цепајте извезено платно! Не цепајте, жалости, мој дилбер, ај извезено платно!
 Везла сам га три године дана. Везла сам га, жалости, мој дилбер, ај за мога драгана.

Ој, Цоко, Цоко

Allegretto Свадбена песма, Призрен

Ој, Цо - ко, Цо - ко, цр - но о - ко,
 цр - ве - на ја - бу - ко.
 Ој, Цо - ко, Цо - ко, цр - но о - ко,
 цр - ве - на ја - бу - ко!

Ој, Цоко, Цоко, црно око, црвена јабуко! 2x
 Иди прашај на мајка ти 'оће ли те дати?" 2x
 „Питала с'м, прашала с'м, мајка не ме дава. 2x
 Мајка санд'к дава, мене не удава!" 2x
 „Ој, Цоко, Цоко, црно око, црвена јабуко! 2x
 Иди прашај на татка ти 'оће ли те дати?" 2x
 „Питала с'м, прашала с'м, татко не ме дава. 2x
 Татко лојзе дава, мене не удава!" 2x

РЕШИ

На интернет претраживачу пронађи и пре-слушај песме и игре са Косова и Метохије.

Отворена мешовита кола играју се на Косову и Метохији: *Разіранала ірана јоріована* или *Ој, Цоко, Цоко*.

Гусле су народни гудачки жичани инструмент често коришћен на Косову и Метохији. Стихови епских народних песама у десетерцу, певани уз гусле, важан су део традиције српског народа. Овај инструмент је поседовала свака кућа и гуслари су гусли на народним поселима и саборима.

Кавал је пастирски дрвени дувачки инструмент, нарочито распрострањен у овом делу Србије. Уз кавал су пастири дозивали стадо, почињали су се и завршавали радови у пољу. Уз нежан тон кавала се и пева и игра коло. Овај инструмент може се пронаћи и на фрескама манастира на Косову и Метохији.

Гусле

Кавал

Супротне звуку кавала су **зурле**, дувачки инструмент снажног и јаког звука. Две зурле се често комбинују са звуком бубња и углавном се свирају на отвореном простору. На зурлама се свирају народне игре и најчешће су пратња свадбеним обичајима.

Ритмичке ударалјке **даире** и **деф** углавном свирају жене. Снажан звук тапана се чује на свадбеним веселјима. То је бубањ који производи више тонове ударајући прутом, односно дубље тонове ударајући палицом.

Зурла

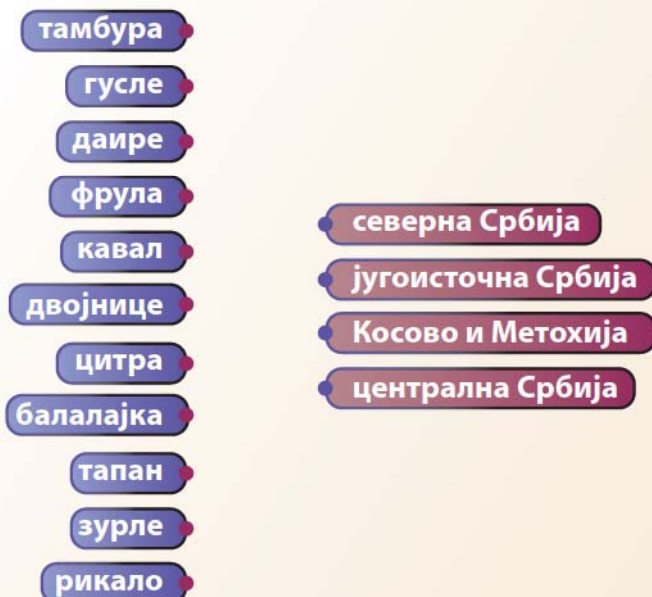

Даире

ПОНОВИ

1. Објасни сличности и разлике између израза народна песма и староградска песма.
2. Повежи инструменте дате у левој колони са делом Србије где се највише користе, наведеним у десној колони.

3. Наведене народне инструменте распореди у табели спрам групе инструмената којој припадају:

тамбура, гусле, даире, фрула, кавал, двојнице, цитра, балајка, тапан, зурле, гајде, рикало.

Жичани	Дувачки	Ударачки

4. Који српски композитор је записивао народне песме и користио их у *Руковешћима*?
5. Наведи обавезне делове српске народне ношње.

ПЕСМЕ НАСТАЛЕ У ПРВОМ СВЕТСКОМ РАТУ

● војни оркестри ● родољубиве песме

У време Првог светског рата важну улогу у одржавању и подизању морала у војци имали су **војни оркестри**. У периоду када је српска војска боравила у Солуну, на Крфу и у Тунису, војни оркестри су учествовали у различитим музичким приредбама. Музика је благотворно деловала на војнике на фронту, али и на оне који су се опорављали у болницама. Улога војне музике била је и да очува везу са домовином у тешким ратним ситуацијама. Зато су се прослављали верски и државни празници. Посебно се славио **Свети Сава и Видовдан**. Свети Сава се нарочито обележавао и прослављао у местима где су били рањеници. Видовдан је био државни празник, обележавао се као дан помена изгинулим борцима. Такво обележавање Видовдана увео је Александар I Обреновић 1899. године, а Краљ Петар I Карађорђевић је 1904. године празник преиначио у Дан помена изгинулим у балканским ратовима. На прослави државних празника певала се химна *Боже њравде*, али и *Марсељеза*, химна Француске, у знак пријатељских француско-српских односа.

Српска артиљерија

Маузолеј посвећен српским војницима из Првог светског рата на острву Видо, на Крфу

Станислав Бинички

марш – врста војничке музике где се корача, маршира уз музичку пратњу, с циљем да се покрену ускладе са музиком

У то време композитор и диригент Станислав Бинички води Оркестар краљеве гарде. Са овим оркестром Бинички ће 1915. године прећи Албанију. На том путу ће страдати многи војни музичари, а биће уништени и инструменти и нотна архива оркестра. У част победе српске војске на Церу, Бинички ће компоновати *Марш на Дрину*.

Оркестар краљеве гарде

Спомен-костурница бранилаца Београда 1914–1918.

Током Великог рата (синоним за Први светски рат) настају и **родољубиве песме**, које је народ брзо прихватио и које су одржавале висок морал и љубав према домовини. Песме су се преносиле годинама усменим путем и мењале су се с временом, као некада народне песме. Издвајају се две песме: *Тамо далеко* и *Креће се лађа француска*.

Научи да певаш обе песме – *Тамо далеко* и *Креће се лађа француска*. Прочитај текст песама и објасни шта описују њихови стихови. Обрати пажњу на обележене знаке за понављање. Одреди карактер песама, темпо и почетну динамику. Објасни зашто се обе песме певају у молу.

Тамо далеко

Moderato

Песма са Солунског фронта

Та - мо да - ле - ко, да - ле - ко крај мо - ра,

Та-мо је се - ло мо - је, та-мо је Ср - би - ја.

ја. Та - мо да - ле - ко, где цве - та ли - мун жут,

Та-мо је срп - ској вој - сци је-ди-ни би - о пут.

Тамо далеко, где цвета бели крин,
Тамо су животе дали заједно отац и син.
Тамо су животе дали заједно отац и син.

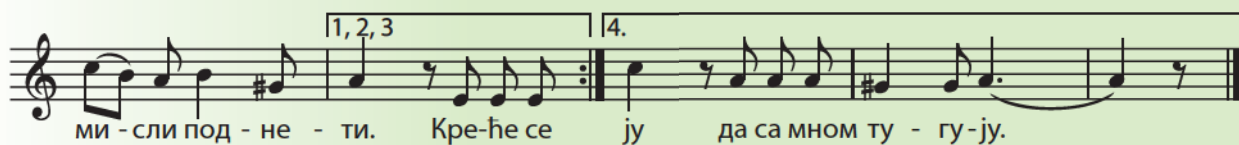
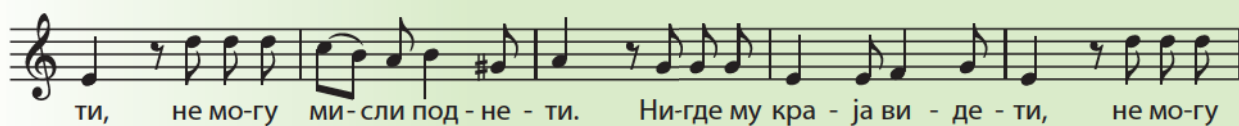
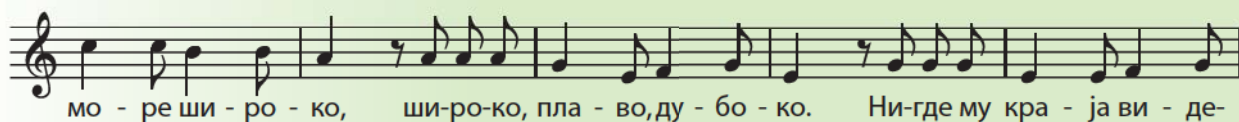
Без отаџбине, на Крфу живех ја,
Али сам поносно клицо: „Живела Србија!“
Али сам поносно клицо: „Живела Србија!“

Креће се лађа француска

Allegretto

Пешадијски пуковник
Б. Милосављевић

Креће се лађа француска
Са пристаништа солунска.
Транспорт се креће Србади,
Србади, браћа рањени.

Сваки се војник борио,
у рову славу славио.
Сретан се Богу молио
да би се кући вратио.

Путујем тужан, жалостан,
помислим, Боже, нисам сам.
И моја браћа путују,
да са мном заједно тугују.

РАЗВОЈ СРПСКЕ ЦРКВЕНЕ МУЗИКЕ

● старо српско појање ● новије српско појање

ВЕЋ ЗНАШ

🎵 Објасни израз духовна музика.

Стара српска црквена музика развија се на традицији средњовековне црквене музике Византије. Од XIV века Османско царство продира на Балканско полуострво и почиње освајање српске средњовековне државе. Град Смедерево је 1459. године предат Османском царству и тиме је престала да постоји средњовековна српска држава. До средине XVI века војска Османског царства ће освојити и последње српске територије. Тада настаје тешко време за српску световну и црквену музику. Врло мало података је сачувано о тадашњој музичкој пракси.

У тешким околностима ропства и сеоба, црквена музика живи унутар српских манастира. Појало се на **црквеној служби**. У време када је било забрањено да се оглашавају црквена звона, народ се позивао клепалима на црквену службу. Клепало, дрвена даска о коју се удара дрвеном палицом, користи се и данас у манастирима.

Развој црквене музике посебно је угрожен 1766. године, укидањем Пећке патријашије. Ипак, црквени, верски живот се наставља у **Хиландару**. Данас у њему можемо пронаћи око 150 црквених музичких записа. Сви записи су забележени неумском нотацијом.

Клепало у манастиру Жича

ВЕЋ ЗНАШ

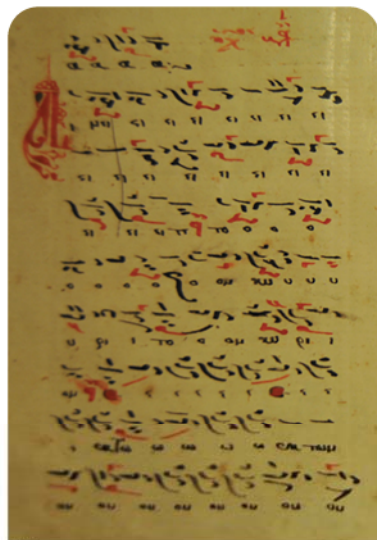
🎵 Сети се средњовековне музике, па одговори да ли је неума слово или музички знак.

• Сетите се шта сте учили у шестом разреду из историје о овом периоду.

Средњовековни град Смедерево

Неуме из Музеја у Смедереву

За развој српске црквене музике су, осим Хиландара, важна места и **манастири Фрушке горе**. Нарочито се истиче манастир **Крушедол**, у који долазе појци што познају **старо српско појање**. Појало се на грчком, али и на рускословенском језику.

Музика старе Србије, Алилуја, појац Павле Аксентијевић

Почетком XVIII века, српска црквена музика се мења. С једне стране, мења се под утицајем народне традиције, а са друге стране, долазе појци из **Русије**. Они као учитељи појања преносе своје знање из руских црквених књига. Тако, у другој половини XVIII века настаје **новије српско појање**. Оно се назива и народно **црквено појање**, а и **карловачко појање**, по Сремским Карловцима. У то време, 1794. године биће основана **Карловачка богословија**, у којој се школују свештеници. Један од предмета на Карловачкој богословији биће и карловачко појање.

Зграда Богословије Светог Арсенија у Сремским Карловцима

НАУЧИ ЈОШ

Сремски Карловци су у XVIII веку били развијена српска културна средина. У Карловцима ће се 1736. године извести прва позоришна представа, а 1791. ће бити основана и Карловачка гимназија.

У почетку се карловачко појање преносило усменим путем. Певале су се једногласне мелодије без инструменталне пратње. У њима су се могли чути утицаји народне српске музичке традиције, византијских мелодијских мотива *Осмогласника* и православне црквене музике.

Корнелије Станковић, први професионално образовани српски музичар, бавио се и мелографским радом – записивањем народних песама. У Сремским Карловцима је провео с прекидима две године, од 1855. до 1857. године. Тада слуша најбоље појце и записује црквене напеве карловачког појања савременим нотним писмом. Записане напеве Станковић је обрадио за мешовити хор. У периоду од 1862. до 1864. године у Бечу ће објавити три свеске под насловом *Православно црквено појање у српској народа*.

Композитор који ће наставити мелографски рад који је започео Корнелије Станковић је **Стеван Стојановић Мокрањац**. Он је још као дечак певао у црквеном хору, затим је слушао и упоређивао познате појце црквених напева и записе објавио у *Осмогласнику* (1908) и *Општем појању* (1914).

Корнелије Станковић

Током прве половине XIX века постепено се уводи вишегласно црквено певање у српској цркви. Потом српска црквена музика почиње да осваја и концертне дворане. Записивање српске црквене музике је значајно колико и бележење народних песама и других народних умотворина, које је прикупио Вук Стефановић Караџић. На тај начин је сачувано српско црквено појање које се вековима развијало. Ове записе ће користити српски композитори приликом компоновања црквених музичких дела. Први међу њима је био Корнелије Станковић, који је компоновао *Литургију Св. Василија Великог* и *Литургију Св. Јована Златоустог*. Осим њега, композитор Стеван Стојановић Мокрањац је такође на основу записа написао низ значајних црквених дела, као што су *Литургија* и *Акаџисџи*, односно *Похвална њесма Бојородици*.

РЕШИ

Преслушај музичке примере и утврди која врста хора изводи композиције, те да ли се одређени гласови посебно издвајају из хорског звука.

Корнелије Станковић,
Литургија Св. Василија Великог, Тебе појем

Стеван Ст. Мокрањац,
Литургија Св. Јована Златоустог, Тебе појем

РЕШИ

Утврди која се лествица користи у *Тебе њојем*: Це-дур, Ге-дур или Еф-дур.
Научи да певаш одвојено и први и други глас. Затим пробај да отпеваш један глас, док наставник пева други.

Тебе појем

Adagio ma non tanto (Лагано, али не одвише)

Стеван Ст. Мокрањац,
Литургија Св. Јована Златоустог

Један од основних облика литургијског певања који се појављује још у Византији је тропар, похвална песма.

РЕШИ

Прочитај текст *Тројара* два пута, а затим научи да га певаш.

Тропар Светом Сави

Свечано

Глас трећи

Пу-ти во-во-дја - шча-го бжи - зан на - став-ник и пер-во-пре-стол-ник
и у - чи-тељ бил је - си, пер - вје-је бо при-шед, свја-ти-те-љу Са - во,
о - те-че-ство тво-је — про-свје-тил — је - си, у по-ра - див
то е Ду - хом свја-тим, ја-ко дре - ва ма-сли-на-ја вми-сле-њем ра-и
на-са - дил је - си все-о-свја-шче-на - ја тво-ја ча - да,
тјем ја-ко а - по - сто-лом и свја-ти - те-љем со - пре - стол - на,
чту - шче тја мо-лим, мо - ли Хри-ста Бо - га,
да - ро - ва - ти нам ве - ли - ју ми - лост.

Певачка дружина „Станковић“, основана 1881. године, објавила је *Партијуру за мешовити збор*, у којој су објављене две хорске композиције Корнелија Станковића: *Скажи ми јосиоги* и *Многаја љета*. Обе композиције су написане за четворогласни мешовити хор.

РЕШИ

Саслушај извођење хорске песме *Многаја љета* Корнелија Станковића и научи да певаш њену главну мелодију.

Корнелије Станковић,
Многаја љета

Многаја љета

Andante maestoso con molto espressione (Са много изражаја)

Корнелије Станковић

Мно - га - ја мно - га - ја мно - га - ја
 ље - та, мно - га - ја ље - та, мно - га - ја ље - та,
 ље - та, мно - га - ја ље - та, ље -
 та, мно - га - ја мно - га - ја мно -
 га - ја ље - та, мно - га - ја ље - та.

ПОНОВИ

1. Манастир у коме је сачувано око 150 црквених песама записаних неумском нотацијом, а који је неговао и развијао црквени живот након турских освајања и укидања Пећке патријашије је:
  - а) Жича; б) Високи Дечани; в) Хиландар.
 Заокружи слово испред тачног одговора.
2. Како се зове новије српско црквено појање настало у другој половини XVIII века?
3. Како се зове први српски школовани композитор који је записао карловачко појање?
4. Објасни шта ради мелограф.
5. Ко су композитори који су записивали српске црквене напеве и користили их у компоновању духовне музике?

МУЗИЧКА РАДИОНИЦА

ЗВУЦИ ПРОШЛОСТИ

Српска народна традиција истраживаће се у овој радионици кроз причу, музику и плес, а њен основни циљ је да представи звук сваког дела Србије.

Поступци у радионичарском раду:

5 мин.

1. Одељење се подели на четири групе.

20 мин.

2. Свака група осмишљава и пише кратак сценарио кроз који представља изабрани део Србије, а на располагању има народне приче, песме, игре и инструменте.

20 мин.

3. Један члан групе је у улози наратора и води публику кроз припремљени програм.

- Начин представљања теме: усмено излагање, певање, глума, свирање, плес и ликовни цртеж. Групе радионичарске радове могу представити и ученицима млађих разреда на часовима Музичке културе, Света око нас или Природе и друштва.

Материјал за рад:

- уџбеници из Музичке културе, Српског језика и Историје;
- Гугл и Јутјуб претраживачи;
- опште и историјске енциклопедије;
- народни инструменти;
- српске народне приче.

Правила понашања у групи:

- Комуникација у групном раду почива на две важне речи: сарадња и поштовање.

МУЗИЧКА КУЛТУРА — МОЈА КУЛТУРА

Већ имаш добру навiku да идеш на концерте, позоришне представе и у музеје са наставницима музичке културе и српског језика; на неку изложбу са наставницима ликовне културе; на Сајам науке са наставницима биологије, хемије или физике; са наставницима техничког правиш прве мале роботе; Историјски музеј откриваш са наставницима историје; а сигурно идеш и на Сајам књига са родитељима или пријатељима.

Добре навике су и самостално слушање музике у соби, у дигиталном свету, у школи на одмору, на јавним часовима музичке школе где подржаваш другове који се опробавају у свирању, или гласно певање и играње са пријатељима на годишњем концерту. Ипак, време је да откријеш различиту музику, да пажљиво слушаш мелодије, ритам и текст песама и да полако бираш своје омиљене извођаче. Од предложених нумера у овом уџбенику, направи своју плеј-листу најбољих музичара и препоручи њихову музику млађима или је откриј старијима од себе.

РЕШИ

Погледај неколико фотографија и усменим путем их оживи. Осмисли музичку причу која је у вези са фотографијама. Опиши како можеш да се понашаш на представљеном музичком догађају, шта припада добром и пристојном понашању, а шта не. Сети се која су устаљена и прихваћена правила учтивог понашања која називамо бонтон и на којој врсти музичких концерата она долазе до изражаја.

ПРИЛОЗИ

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

МУЗИЧКЕ СВЕЧАНОСТИ

- Даворин Јенко, *Боже ђравде* 9
Химна Свѣѣом Сави 10

МУЗИЧКА ГРАМАТИКА

- Божидар Јоксимовић, *Ијрале се делије*.. 20
Стеван Ст. Мокрањац, *На ранилу* 21
Јозеф Хајдн, *Јесење лишће* 22
В. А. Моцарт, *Мала ноћна музика*,
тема првог става 23
Александар Јорговић, *Циц*..... 24
В. А. Моцарт, *Чежња за ђролећем* 25
Ајде, Јано, народна песма 26
Ричард Чарлс РоѢерс,
Солмизација 28
Л. В. Бетовен, *Пѣичја ѣуја*..... 28
В. А. Моцарт,
Арија Пајајена, Чаробна фрула 29
Л. В. Бетовен, *Девеѣа симфонија*,
четврти став, Ода радосѣи 30
Михаел Преторијус, *Освану дан* 31
Јозеф Хајдн, *Инѣервали* 32
В. А. Моцарт, *Мала ноћна музика*, тема
другог и трећег става 33
Михаел Преторијус,
Viva la musica (Живела музика) 34

МУЗИЧКА ИСТОРИЈА

- Ј. С. Бах, *Канѣаѣа о селу, арија Ах, ѣѣо*
волим 71
В. А. Моцарт, *Мала ноћна музика*,
први став 85

МУЗИЧКА ЕТНОГРАФИЈА

- Ти, момо, ѣи девојко*, народна песма ... 94
Чај, јоро, лане моје, народна песма
из централне Србије 95
Ој, за јором, за зеленом,
народна песма 95
Која цура винојраг,
љубавна, бећарска песма 97
Не лудуј, Лело, староградска песма 97
Ој, јесенске дује ноћи,
староградска песма 98
Фаѣише коло, народна песма
из Врања 100
Расло ми је бедем грво,
народна песма 100
Јечам жела Косовска девојка,
народна песма 102
Прелешеше ѣѣице ласѣавице,
народна песма 103
Ој, Цоко, Цоко, свадбена песма,
Призрен 103
Тамо далеко,
песма са Солунског фронта 107
Пеш. пуковник Бранислав Милосављевић,
Креће се лађа француска 108
Стеван Ст. Мокрањац,
Лиѣурија Св. Јована Злаѣоусѣој,
Тебе ѣојем..... 111
Тройар Свѣѣом Сави, глас трећи 112
Корнелије Станковић, *Мнојаја љеѣа* .. 113

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ПЕВАЊЕ И СЛУШАЊЕ ПУТЕМ QR КОДА

МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

- J. С. Бах, *Партија бр. 3, Прелудијум*,
виолина: Стојанка Пешић.....41
- J. С. Бах, *Свиџа бр. 1 за виолончело, соло, Прелудијум*,
виолончело: Жељко Ивовић 42
- Г. Ф. Хендл, *Халворсен, Пасакаља за виолину и виолу у је-молу*,
солисти – виолина: Урош Адамовић;
виола: Бојана Шеровић;
изводи: ансамбл *АРЛЕММ strings*.....43
- Антонио Вивалди, *Годишња гоба, Зима, други став*,
соло виолина: Матија Спасојевић;
прве виолине: Дуња Каламир и Урош Адамовић;
друге виолине: Ања Оваскаинен и Дуња Стојковић;
виоле: Бојана Шеровић и Сара Ристановић;
бас/виолончело: Дамјан Милосављевић и Павле Ракочевић;
изводи: ансамбл *АРЛЕММ strings*.....44

МУЗИЧКА ИСТОРИЈА

- Антонио Вивалди, *Годишња гоба, Пролеће, први став*,
соло виолина: Дуња Каламир;
прве виолине: Урош Адамовић и Дуња Стојковић;
друге виолине: Ања Оваскаинен и Матија Спасојевић;
виоле: Бојана Шеровић и Сара Ристановић;
бас/виолончело: Дамјан Милосављевић и Павле Ракочевић;
изводи: ансамбл *АРЛЕММ strings*.....67

Фондација „Алек Кавчић“ и Издавачка кућа „АрхиКњига“ овим путем желе да се захвале Школи за музичке таленте из Ћуприје – директорки Данијели Јовић на сарадњи, наставницима на помоћи и ученицима који су снимили и тако свим ђацима омогућили да чују извођење појединих музичких композиција на гудачким инструментима.

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА СЛУШАЊЕ

МУЗИЧКЕ СВЕЧАНОСТИ

Београдска филхармонија у Смедереву (21. јун 2011), Светски дан музике ...	11
Бемус, 40 година.....	11
Fatboy slim, <i>Weapon of Choice</i>	13
Exit 2018, David Guetta, <i>Like I do Live</i> ..	13
Exit festival, Партибрејкерси, <i>Улични хогач</i>	13
Orthodox Celts, <i>Rocky road to Dublin</i>	13
17. Београдски џез фестивал	13
30. Београдски џез фестивал	13
Стјепко Гут, <i>Нишвил 2013</i>	14
Васил Хаџиманов бенд, <i>Nišvil 2013</i>	14
<i>Нишвил 2011, Земља ірува</i>	14
<i>Све док је швоі блаіоі ока,</i> 53. Мокрањчеви дани	14
Хор АКУД Лола, <i>Мноіоја љеіша,</i> 54. Мокрањчеви дани	14

МУЗИЧКА ГРАМАТИКА

Стеван Ст. Мокрањац, <i>На ранилу</i>	21
Скот Џоплин, <i>Marle leaf rag</i> (<i>Просіирка од јаворовоі лисіа</i>).....	22
В. А. Моцарі, <i>Мала ноћна музика</i>	23
Л. В. Бетовен, <i>Девеіша симфонија,</i> <i>четврти став, Ода радосіи</i>	29
Михаел Преторијус, <i>Viva la musica</i> (<i>Живела музика</i>).....	31

МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

Николо Паганини, <i>La Campanella,</i> виолиниста Стефан Миленковић	39
Јохан Кристијан Бах, <i>Концері за виолу</i> ..	39
Алесандро Скарлати, <i>Три сонате</i> <i>за виолончело и чембало</i>	40
Ј. С. Бах, <i>Паріиіа бр. 3, Прелудијум,</i> виолиниста Јаша Хајфец.....	41
Ј. С. Бах, <i>Паріиіа бр. 3, Прелудијум,</i> виолиниста Јехуди Мењухин	41
Феликс Менделсон, <i>Концері за виолу и оркестар оі. 64,</i> виолиниста Максим Венгеров.....	41
Николо Паганини, <i>La Campanella,</i> виолиниста Стефан Миленковић	42
Виторио Монти, <i>Чаргаш,</i> виолиниста Немања Радуловић.....	42
Ј. С. Бах, <i>Свиіа за виолончело бр. 1,</i> <i>Прелудијум,</i> виолончелиста Пабло Казалс	42
Ј. С. Бах, <i>Свиіа за виолончело бр. 1,</i> <i>Прелудијум,</i> виолончелиста Мстислав Ростропович	42
Ћовани Ботесини, <i>Концері за конірабас</i> <i>бр. 2, први став</i>	43

Рајнхолд Глијер, <i>Иніермецо и Тараніела, оі. 9</i>	43
Модест Мусоргски, <i>Бумбаров леі,</i> контрабас	43
Г. Ф. Хендл, <i>Пасакаља,</i> гудачки квартет ...	43
Луиђи Бокерини, <i>Гудачки квиніеі,</i> <i>оі. 3, бр. 6, Пасакаља</i>	43
Франц Шуберт, <i>Гудачки ірио Бе-гур, Д 471</i>	43
Арнолд Шенберг, <i>Озарена ноћ,</i> гудачки секстет	43
П. И. Чајковски, <i>Серенада за іудаче,</i> <i>оі. 48, Валцер, други став</i>	44
Л. В. Бетовен, <i>Симфонија бр. 7, други став</i>	44
Самјуел Бербер, <i>Агаћо за іудаче, оі. 11</i> ..	44
Зоран Ерић, <i>Cartoon</i>	44
Џон Вилијамс, <i>Шиндлерова лисіа,</i> тема	45
2CELLOS, <i>Пираіи са кариба,</i> филмска музика	45
Карлос Гардел, <i>Pour una cabeza,</i> Вилијамс Перлман.....	45
Зоран Симјановић, <i>Пеіријин венац,</i> тема.....	45
2CELLOS, <i>Удар ірома АС/DC</i>	44
Чарлс Мингус, <i>џез соло</i>	44
Ј. С. Бах, <i>Токаіа и фуіа у де-молу,</i> оргуље	46
Ј. С. Бах, <i>Токаіа и фуіа у де-молу,</i> Simhroniacs	46
2CELLOS, <i>The Trooper</i>	46
Stringfever, <i>Музичка исіорија</i>	46
Божіћни концерт, П. И. Чајковски, <i>Валцер цвећа из балеша</i> <i>Шчелкунчик</i>	48
Г. Ф. Хендл, <i>Концері за харфу</i> <i>и оркестар</i>	49
Јохан Пахелбел, <i>Канон ин Де,</i> харфа	49
Ерик Сати, <i>Gnossienne No. 1,</i> харфа	49
Љубомир Николић, <i>Буіарка,</i> харфа	49
Франциско Тарега, <i>Сећање на Алхамбру</i> .	50
Џими Хендрикс, <i>Purple Haze (Љубичасіа измаілица)</i> ..	51
Ерик Клептон, <i>Лејла</i>	51
Би Би Кинг, <i>The Thrill iz gone</i> (<i>Узбуђење је несіало</i>).....	51
Радомир Михаиловић Точак, <i>Улазак у харем</i>	52
Влатко Стефановски, <i>Калаџијско оро</i>	52
Антонио Вивалди, <i>Концері за две виолине,</i> <i>іудачки оркестар и чембало, Ге-гур</i> ..	53

МУЗИЧКА ИСТОРИЈА

Клаудио Монтеверди, <i>Орфеј</i> , увертира ...	60
Клаудио Монтеверди, <i>опера Крунисање Помјеје,</i> <i>Pur ti miro, Pur ti godo</i> , дует	60
Г. Ф. Хендл, <i>Орајоријум Месија,</i> <i>хорска нумера Алелуја</i>	61
Ј. С. Бах, <i>Канџаја о кафи</i>	62
Ј. С. Бах, <i>Енлеска свиџа бр. 2</i> , клавир ...	64
Ј. С. Бах, <i>Парџиџа бр. 3</i> , виолина	64
Ј. С. Бах, <i>Оркестарска свиџа бр. 2, бе-мол</i>	64
Г. Ф. Хендл, <i>Музика на води,</i> <i>оркестарска свиџа бр. 3</i>	64
Г. Ф. Хендл, <i>Музика за краљевски вајромей,</i> оркестарска свита	64
Арканђело Корели, <i>Кончерџо јросо,</i> <i>ој. 6, бр. 8, је-мол</i>	65
Ј. С. Бах, <i>Концерџи за две виолине, де-мол</i>	65
Ј. С. Бах, <i>Прелудијум и фуја, Це-гур</i> , клавир ...	65
Ј. С. Бах, <i>Токаја и фуја, де-мол</i>	65
Ђузепе Тартини, <i>Ђавољи џрилер,</i> соната за виолину	68
Доменико Скарлати, <i>Сонаја за чембало, де-мол</i>	69
Ј. С. Бах, <i>Парџиџа бр. 3, Прелудијум,</i> виолина	69
Ј. С. Бах, <i>Брандатурски концерџи бр. 3,</i> <i>први став</i>	70
Ј. С. Бах, <i>Муса ха-мол, Kyrie eleison</i> <i>(Госјоде, смилуј се)</i>	71
Ј. С. Бах, <i>Канџаја о селу,</i> <i>арија Ах, џио волим</i>	71
Г. Ф. Хендл, <i>опера Риналдо,</i> <i>арија Lascia ch'io pianga</i> <i>(Пусџи да џлачем)</i>	71
Г. Ф. Хендл, <i>Музика на води,</i> <i>оркестарска свита бр. 3</i>	72
Л. В. Бетовен, <i>опера Фигелио, увертира</i> .	79
В. А. Моцарт, <i>опера Фиарова женидба,</i> <i>увертира</i>	79
В. А. Моцарт, <i>опера Чаробна фрула,</i> <i>дуеј Пайајене и Пайајена</i>	80
В. А. Моцарт, <i>Реквијем,</i> <i>Конфујџаис и Лакримоса</i>	80
Јозеф Хајдн, <i>ораторијум Годишња доба,</i> <i>нумера Живео! О сунце, здраво!</i>	81
Јозеф Хајдн, <i>Сонаја у Де-гуру</i> , клавир ...	82
В. А. Моцарт, <i>Сонаја у А-гуру</i> , клавир ...	82
Л. В. Бетовен, <i>Месечева соная</i> , клавир .	82

Јозеф Хајдн, <i>Концерџи за клавир,</i> <i>бр. 11, Де-гур</i>	83
В. А. Моцарт, <i>Концерџи за клавир,</i> <i>бр. 21, Це-гур</i>	83
Л. В. Бетовен, <i>Концерџи за клавир,</i> <i>бр. 4, Ге-гур</i>	83
Јозеф Хајдн, <i>Гудачки кварџеј,</i> <i>ој. 76, бр. 1, Ге-гур</i>	84
В. А. Моцарт, <i>Клариней квинџеј, А-гур</i>	84
Л. В. Бетовен, <i>Клавирски џрио, Де-гур</i> ...	84
Јозеф Хајдн, <i>Симфонија изнанађења,</i> <i>Ге-гур</i>	84
В. А. Моцарт, <i>Симфонија бр. 40, је-мол</i> ...	84
Л. В. Бетовен, <i>Симфонија бр. 3,</i> <i>Ес-гур, Ероика</i>	84
В. А. Моцарт, <i>Мала ноћна музика,</i> <i>први став</i>	85
Јозеф Хајдн, <i>Концерџи за џрубуну, Ес-гур</i>	87
В. А. Моцарт, <i>Ојмица из Сараја,</i> <i>Финале (сцене из филма Амагеус)</i> ...	87
В. А. Моцарт, <i>Чаробна фрула,</i> <i>Арија Краљице ноћи</i> <i>(сцене из филма Амагеус)</i>	87
Л. В. Бетовен, <i>Пеја симфонија,</i> <i>први став</i>	88
Л. В. Бетовен, <i>Шесџа симфонија,</i> <i>први став</i>	88

МУЗИЧКА ЕТНОГРАФИЈА

<i>Женска певачка група Моба</i>	94
Антон Карас, <i>Трећи човек,</i> <i>тема из филма</i>	98
Морис Жар, <i>Докџор Живајо,</i> <i>Ларина џема</i> , филмска музика	99
Ст. Ст. Мокрањац, <i>Шесџа руковей</i>	100
<i>Звук гајди</i>	101
<i>Звук рикала</i>	101
<i>Влашко коло</i> , дромбуље	101
<i>Коло Врањанка,</i> контрабасиста Ненад Василић	101
Ст. Ст. Мокрањац, <i>Осма руковей</i>	102
<i>Музика старе Србије, Алилуја,</i> појац Павле Аксентијевић	109
Корнелије Станковић, <i>Лиџурија Св. Василија Великој,</i> <i>Тебе џојем</i>	111
Ст. Ст. Мокрањац, <i>Лиџурија Св. Јована Злаџоусџој,</i> <i>Тебе џојем</i>	111
Корнелије Станковић, <i>Мнојаја џеја</i> ...	113

ДНЕВНИК СЛУШАЊА МУЗИКЕ

Име композитора или извођача	Назив композиције	Жанр или епоха	★ Оцени
			★ ★ ★ ★ ★ ★
			★ ★ ★ ★ ★ ★
			★ ★ ★ ★ ★ ★
			★ ★ ★ ★ ★ ★
			★ ★ ★ ★ ★ ★
			★ ★ ★ ★ ★ ★
			★ ★ ★ ★ ★ ★
			★ ★ ★ ★ ★ ★
			★ ★ ★ ★ ★ ★
			★ ★ ★ ★ ★ ★
			★ ★ ★ ★ ★ ★
			★ ★ ★ ★ ★ ★
			★ ★ ★ ★ ★ ★
			★ ★ ★ ★ ★ ★
			★ ★ ★ ★ ★ ★

★ У зависности од тога колико ти се композиција допала, обој одређен број звездица. Једна обојена звездица је знак да је наведена композиција на тебе оставила најслабији утисак, а свих пет означава да ти се изузетно допада.

Име композитора или извођача	Назив композиције	Жанр или епоха	★ Оцени
			★ ★ ★ ★ ★ ★
			★ ★ ★ ★ ★ ★
			★ ★ ★ ★ ★ ★
			★ ★ ★ ★ ★ ★
			★ ★ ★ ★ ★ ★
			★ ★ ★ ★ ★ ★
			★ ★ ★ ★ ★ ★
			★ ★ ★ ★ ★ ★
			★ ★ ★ ★ ★ ★
			★ ★ ★ ★ ★ ★
			★ ★ ★ ★ ★ ★
			★ ★ ★ ★ ★ ★
			★ ★ ★ ★ ★ ★
			★ ★ ★ ★ ★ ★
			★ ★ ★ ★ ★ ★

А

арија – оперска нумера у којој наступа један глас уз инструменталну пратњу

Б

балалајка – руски народни жичани инструмент
БЕМУС – Београдске музичке свечаности
богослужење – црквени обред где се верници моле Богу

В

виртуоз – извођач који спаја музички таленат и технику свирања или певања и достиже савршенство у извођењу дела
вишеглас – истовремено извођење више различитих мелодијских линија
вокална музика – музика која се изводи певањем

Г

глас – у Византијској музици карактеристични кратки мелодијски модели, осам различитих гласова
гудало – дрвени штап са струнама које се затежу и опуштају жабицом, користи се за претвлачење преко жица и стварање тона на гудачким инструментима
гудачки квинтет – камерни ансамбл од четири гудачка инструмента: две виолине, виоле и виолончела
гусле – жичани, народни гудачки инструмент

Д

даире и деф – ударачки народни инструменти
дарабука или тарабука – ударачки народни инструмент
динамика – јачина којом се изводи композиција
дур – лествица од осам ступњева са утврђеним местом полустепена: III/IV и VII/VIII ступањ
духовна или црквена музика – изводи се у цркви и пева се по црквеном тексту

Е

Егзит – летњи музички фестивал, одржава се на Петроварадинској тврђави у Новом Саду
етнографија – наука која проучава и описује обичаје, веровања и живот једног народа

И

ирмос – мелодијски напев
исон – глас

Ј

једноглас – једна мелодијска линија

К

камерна музика – музика чији извођачки састав има мањи број инструмената
кантата – мањи вокално-инструментални музички облик, компонован за солисте, хор и оркестар
канон – вишегласна песма у којој се иста мелодијска линија имитира у другом гласу / другим гласовима
клепало – народни ударачки инструмент
коло – народна игра
концерт – инструментални музички облик намењен солисти и оркестру
концерто гросо – барокни инструментални музички облик намењен групи инструмената уз пратњу оркестра

Л

лествица – низ узастопних тонова поређаних по висини
либрето – драмски текст опере
литургија – главно богослужење у источној, православној цркви

М

мелодија – низ тонова различите висине и трајања
мелографија – записивање народних мелодија музичким писмом
миса – главно богослужење у западној, римокатоличкој цркви
монодија – једна мелодијска линија, једногласно певање
моторика – равномеран, правилан и непрекидан ритмички ток, нарочито долази до изражаја у инструменталној музици барока
музички жанр – врста музичких дела која деле заједничке карактеристике музичког језика и начина извођења

Н

- неуме** – први знаци настали у осмом веку за бележње мелодије
- Нишвил** – фестивал џез музике који се одржава у Нишу
- нумера** – једна заокружена целина у вокално-инструменталним музичким облицима

О

- опера** – музичко-сценско дело у коме се драмска радња изводи певањем и глумом уз оркестарску пратњу
- ораторијум** – вокално-инструментални музички облик, компонован за солисте, хор и оркестар
- оргуље** – инструмент са диркама, по начину настајања тона припада и дувачким инструментима
- оркестар** – већа група извођача на истим или различитим инструментима који заједно свирају под управом диригента/диригенткиње
- Орфеј** – антички грчки певач и свирач на лири
- Осмогласник или Октоих** – збирка византиских литургијских напева поређаних на основу осам гласова

П

- партита** – исто што и свита, назив се користи у Италији
- пицикато** – посебан начин свирања на гудачким инструментима: не користи се гудало, већ се жице окидају прстима
- појање** – певање
- полифонија** – вишегласна музика у којој су сви гласови равноправни
- полустепен** – најмањи размак између два суседна тона у лествици
- поп музика** – забавна, популарна музика
- Попеја** – римска царица, Неронова жена
- предзнак** – повисилица или снизилица која се пише на почетку композиције, одмах после кључа
- прелудијум** – уводни став инструменталног музичког облика у бароку
- просветитељство** – друштвени и културни покрет у XVIII веку
- пунктирана нота** – нота чије је трајање продужено помоћу тачке
- пунктум** – на латинском језику значи тачка

Р

- реквијем** – миса за преминуле, вокално-инструментални музички облик
- ренесанса** – музички период од XIV до XVI века, реч значи препород
- речитатив** – посебан начин певања, више декламација текста него певање, нарочито се користи у опери и ораторијуму
- рикало или бушен** – врста трубе коју праве пастири у мају, у време највећег српског празника Ђурђевдана
- ричеркар и фантазија** – музички облици ренесансне инструменталне музике
- рок музика** – врста популарне музике од друге половине XX века

С

- световна музика** – музика везана за свакодневни живот и изводи се на народном језику
- свита, барокна** – низ инструменталних барокних игара
- серенада** – инструментална или вокална композиција која се у почетку изводила у вечерњим сатима на отвореном простору
- симфонија** – инструментални музички облик, најчешће има четири става и изводи је симфонијски оркестар
- синкопа** – ритмичка фигура
- соната** – инструментални облик, може имати три или четири става и компонована је за соло инструмент или камерни оркестар
- стихира** – црквена песма

Т

- такт** – најмањи део музичке композиције омеђен тактицама
- тамбура** – жичани, народни трзалачки инструмент
- тапан или гоч** – ударачки народни инструмент, врста бубња
- темпо** – брзина којом се изводи композиција
- тропар** – похвална песма
- триола** – ритмичка фигура од три ноте једнаког трајања

У

- увертира** – инструментални увод којим почиње опера

Ф

фестивал – сложени догађај који може представљати само једну уметност или више уметности, траје више дана и има утврђен програм дешавања

фрула, двојнице, кавал, дудук, гајде, зурле – дувачки народни инструменти

фуга – инструментално или вокално дело у коме се одређена тема имитира у различитим гласовима

Х

хомофонија – вишегласна музика у којој је један глас издвојен, а остали гласови су пратња

хор – група певача која заједно пева под управом диригента/диригенткиње

Ц

цимбал – жичани инструмент на коме се звук добија ударањем палица по жицама

цитра – жичани, трзалачки инструмент

Ч

чембало – инструмент са диркама, по начину настајања тона припада и жичаним инструментима

Џ

џез музика – врста музичког правца насталог почетком XX века у Америци

ЛИТЕРАТУРА

- Andreas, J. (1951). *Historija muzike: za visoke i srednje muzičke škole: dio 1 u 2*. Zagreb: Školska knjiga.
- Andreas, J., Cvetko, D. i Đurić-Klajn, S. (1962). *Historijski razvoj muzičke kulture u Jugoslaviji*. Zagreb: Školska knjiga.
- Berendt, J. E. (1958). *Knjiga o jazzu*. Zagreb: Mladost.
- Bose, F. (1989). *Etnomuzikologija*. (J. Lazić, prev.) Beograd: Univerzitet umetnosti.
- Васиљевић М., З. (прир.) (1996). *Српско музичко блајо: цвећник српских народних ѱесама, књ. 1*. Београд: Просвета.
- Despić, D. (1979). *Muzički instrumenti*. Beograd: Univerzitet umetnosti.
- Ђурић, О. (1997). *Водич кроз историју музике*. Београд: О. Ђурић.
- Ђурић Клајн, С. (1971). *Историјски развој музичке културе у Србији*. Београд: Pro Musica.
- Зечевић, С. (1983). *Српске народне ипре: ѱорекло и развој*. Београд: „Вук Караџић”: Етнографски музеј.
- Kovačević, K. (ured.) (1984). *Leksikon jugoslavenske muzike*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža”.
- Kovačević, K. (ured.) (1971–1977). *Muzička enciklopedija, I–III*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod.
- Koturović, B. i Marinković, A. *Narodne igre Jugoslavije: metodika-tehnika-ritam*. Beograd: Interplas.
- Мокрањац, Ст. Ст. (1966). *Записи народних мелодија*. Београд: Научно дело.
- Пејовић, Р. (1979). *Историја музике: за музичке школе: део 1*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Rejović, R. (1982). *Barokni koncert*. Beograd: Nolit.
- Peričić, V. (1969). *Muzički stvaraoci u Srbiji*. Beograd: Prosveta.
- Peričić, V. (1987). *Instrumentalni i vokalno-instrumentalni kontrapunkt*. Beograd: Fond za izdavačku delatnost Univerziteta umetnosti.
- Розен, Ч. (1979). *Класичан сѿил, Хајдн, Моцарт, Бетховен*. Београд: Нолит.
- Skovran, D. i Peričić, V. (1991). *Nauka o muzičkim oblicima*. Beograd: Univerzitet umetnosti.
- Чукић Шепец, М. (2023). *Музичка култура б: уџбеник за шестии разред основне школе*. Београд: Архикњига.